

NAMIK KEMAL UNIVERSITY
FACULTY of ECONOMICS and ADMINISTRATIVE SCIENCES
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

Cilt/Volume: 12 - Sayı/Number: 23 - Haziran/June 2023

BJSS

**BALKAN JOURNAL
OF SOCIAL SCIENCES**

**BALKAN SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ**

e-ISSN2146-8494

Balkan Sosyal Bilimler Dergisi

Balkan Journal of Social Sciences

YIL/YEAR: 2023 • CILT/VOLUME: 12 • SAYI/NUMBER: 23

Yazılarda ifade edilen görüş ve düşünceler yazarlarının kişisel görüşleri olup derginin ve bağlı bulunduğu kurumun görüşlerini yansıtmaz.

The opinions and views expressed in the papers published in the journal are only those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the journal and its publisher.

Dağıtım / Distribution

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından yayımlanmaktadır

Published by Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Economics and Administrative Sciences

e-ISSN	: 2146-8494
Basım Tarihi / Published Date	: 30.06.2023
Yayın Sezonu / Pub. Date Season	: Haziran 2023 <i>June 2023</i>
Cilt / Volume	: 12
Sayı / Number	: 23
İlk Yayın Tarihi / Founded	: 2012
Basım Yeri / Place of Publication	: Tekirdağ
Yayın Türü / Publication Type	: Yılda iki defa elektronik olarak yayınlanan uluslararası hakemli ve süreli yayındır <i>Is an international, periodical, double-blind peer-reviewed and online academic journal published biannually</i>
Yayın Dili / Official Language	: Türkçe ve İngilizcedir; ancak her sayıda ki makale sayısının en fazla üçte biri kadar olmak üzere diğer dillerdeki çalışmalara da yer verilebilir. <i>Turkish and English; however, studies in other languages may be included, up to a third of the number of articles in each issue.</i>
Periyot / Frequency	: Haziran ve Aralık <i>June and December</i>
Yayıncı / Publisher	: NKU İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi <i>NKU Faculty of Economics and Administrative Sciences</i>
Adres / Correspondence Address	: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Değirmenaltı Kampüsü, 59030, Süleymanpaşa, Tekirdağ/Türkiye
e-mail	: bjss@nku.edu.tr
Telefon / Telephone	: +90 282 250 2800
Fax	: +90 282 250 9927
Homepage / Homepage	: https://dergipark.org.tr/bsbd

Yayın Kurulu • Editorial Board

Sahibi / Owner

NKÜ İİBF Dekanlığı adına / On behalf of NKU FEAS Deanship

Prof. Dr. Prof. Dr. Mümin ŞAHİN (Rektör)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Prof. Dr. Rasim YILMAZ
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Editörler / Editors

Prof. Dr. Ahmet KUBAŞ
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Prof. Dr. David WEIR
York St. John University / United Kingdom

Prof. Dr. Dimitar NIKOLOSKI
University St. Kliment Ohdriski-Bitola / Republic of North Macedonia

Prof. Dr. Ensar NIŞANCI
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Prof. Dr. Günther LOSCHNIGG
University of Graz / Austria

Prof. Dr. Konstantin TSVETKOV
University of Agribusiness And Rural Development / Bulgaria

Prof. Dr. Letlhokwa George MPEDI
The University of Johannesburg / South Africa

Prof. Dr. Luca NOGLER
University of Trento / Italia

Prof. Dr. Murat ÇETİN
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Durmuş Çağrı YILDIRIM
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Emrah İ. ÇEVİK
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Hakan CAVLAK
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Nüket KIRCI ÇEVİK
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Ömer ESEN
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Seda H. BOSTANCI
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Seda YILDIRIM
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Veli SIRIM
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Simla GÜZEL
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye

Bilim Kurulu • Science Board

Prof. Dr. Adem ESEN İstanbul Üniversitesi/ Türkiye	Prof. Dr. Luca NOGLER University of Trento/Italia
Prof. Dr. Ahmet KUBAŞ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/ Türkiye	Prof. Dr. Mehmet DURKAYA Giresun Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ali Murat YEL Marmara Üniversitesi/ Türkiye	Prof. Dr. Mehmet Yusuf YAHYAGİL Yeditepe Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Alpay HEKİMLER Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/ Türkiye	Prof. Dr. Mustafa Yaşar TINAR Dokuz Eylül Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Birsen ELSER Kırklareli Üniversitesi/ Türkiye	Prof. Dr. Müjdat ŞAKAR Marmara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Carol Daugherty RASNIC Virginia Commonwealth University/United States of America	Prof. Dr. Oscar Alberto POMBO El Colegio de la Frontera Norte/Mexico
Prof. Dr. Cem KILIÇ Gazi Üniversitesi/ Türkiye	Prof. Dr. Otto KAUFMANN Max Planck Institute/Germany
Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN İstanbul Arel Üniversitesi / Türkiye	Prof. Dr. Peter HERRMANN Max Planck Institute/Germany
Prof. Dr. Devrim ULUCAN Maltepe Üniversitesi / Türkiye	Prof. Dr. Rahmi YAMAK Karadeniz Teknik Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Filiz GİRAY Uludağ Üniversitesi / Türkiye	Prof. Dr. Rasim YILMAZ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Gerhard RING TU Bergakademie Freiberg/Germany	Prof. Dr. Sudi APAK İstanbul Esenyurt Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Günther LOSCHNIGG University of Graz/Austria	Prof. Dr. Yakup KÜÇÜKKALE Karadeniz Teknik Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. İsmail TATLIOĞLU Bahçeşehir Üniversitesi / Türkiye	Prof. Dr. Aykut Hamit TURAN Sakarya Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Letlhokwa George MPEDI University of Johannesburg/South Africa	Doç. Dr. Esra ALBAYRAKOĞLU Bahçeşehir Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Levent AKIN Ankara Üniversitesi / Türkiye	Dr. Mi Jung PARK Freie Universität Berlin/Germany

Amaç ve Kapsam Aims and Scope

Balkan Sosyal Bilimler Dergisi (BJSS), sosyal ve beşeri bilimler alanında özgün ve nitelikli çalışmaları bilimsel bir yaklaşımla ele almak amacıyla yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergi, Haziran ve Aralık sayıları olmak üzere yılda iki defa düzenli olarak yayımlanmaktadır.

BJSS’de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu, yazarlarına aittir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi’ne ait olup yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınmaz.

BJSS’de sosyal bilimlerle (dil bilimi, din bilimleri, edebiyat, eğitim bilimleri, felsefe, güzel sanatlar, iktisat, işletme, maliye, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji, tarih, uluslararası ilişkiler vb.) alakalı konularda özgün ve nitelikli bilimsel çalışmalar yer almaktadır.

Dergilerimizde yayınlanan tüm makaleler çevrimiçi olarak erişime açıktır ve makale yayını için herhangi bir ücret talep edilmemektedir.

Balkan Journal of Social Sciences (BJSS) is a peer-reviewed international journal that publishes original and qualified works with a scientific approach in the fields of social sciences and human sciences. The Journal is published biannually in June and December.

Scientific and legal liabilities of the articles published in BJSS belong to the authors. The copyrights of the works that are published in the journal are transferred to Tekirdağ Namık Kemal University. No part of this publication may be duplicated and published elsewhere including electronically without permission of the Publisher.

BJSS focuses on, but not limited to the following topics: business, economics, educational sciences, finance, fine arts, history, international relations, linguistics, literature, philosophy, political science, psychology, sociology and theology, etc. All articles published in our journals are open access and freely available online. All articles published in our journals are open access, freely available online and no fee is charged for publishing articles.

Balkan Sosyal Bilimler Dergisi (BJSS) aşağıdaki indekslerle taranmaktadır:

Balkan Journal of Social Sciences (BJSS) indexed and abstracted in:

- EBSCOhost
- Index Copernicus
- JournalTOCs (Journal Tables of Contents)
- Arastirmax (Arastirmax Scientific Publication Index)
- SOBIAD (SOBIAD Citation Index)
- ResearchBib (Academic Resource Index)
- SIS (Scientific Indexing Services)
- BASE (Bielefeld Academic Search Engine)
- CEENDX (Central and East European Index)
- SJIF (Scientific Journal Impact Factor)
- ACAR Index (Akademik Araştırmalar İndeksi)
- IJIFACTOR (International Journal Impact Factor)
- JF (Journal Factor)
- ASI (Advanced Science Index)

İÇİNDEKİLER • CONTENTS

MAKALELER / ARTICLES

<i>Murat YORULMAZ, Mehmet DERİCİ,</i>	1
<i>Gemi 4.0: Kavramsal İnceleme ve Gemi Kaptanlarının Görüşleri</i>	
<i>Ship 4.0: Conceptual Review and Opinions of Ship Captains</i>	
<i>Özlem YILDIRIM KIRIŞ</i>	15
<i>Yunan Başbakanı İoannis Metaxas'ın Ankara Ziyareti ve Akisleri (18-22 Ekim 1937)</i>	
<i>The Visit of Greek prime Minister İoannis Metaxas to Ankara and its Repercussions (October 18-22, 1937)</i>	
<i>Jülide YALÇINKAYA KOYUNCU, Deniz SONGUR</i>	30
<i>Gelişmekte Olan Ekonomilerde Hiper Globalleşme Döneminde Kamu Harcamaları</i>	
<i>Public Expenditures in Developing Economies in The Era of Hyper Globalization</i>	
<i>Tuba AKAR, Tufan SARITAŞ, Gökhan AKAR</i>	43
<i>Yenilenebilir Enerji ve Sağlık Harcamaları İlişkisi: AB Ülkelerinden Kanıtlar</i>	
<i>The Relationship between Renewable Energy and Health Expenditures: Evidence from EU Countries</i>	
<i>Hüseyin Safa ÜNAL</i>	49
<i>What are the Determinants of Attitudes Towards Immigrants in Turkey? Evidence from the World Values Survey</i>	
<i>Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Tutumların Belirleyicileri Nelerdir? Dünya Değerler Araştırmasından Kanıtlar</i>	

Araştırma Makalesi • Research Article

Gemi 4.0: Kavramsal İnceleme ve Gemi Kaptanlarının Görüşleri *

Ship 4.0: Conceptual Review and Opinions of Ship Captains

Murat Yorulmaz ^a, Mehmet Derici ^{b,**}^a Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü, 41500, Kocaeli/Türkiye.

ORCID: 0000-0002-5736-9146.

^b Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Anabilim Dalı, 41500, Kocaeli/Türkiye.

ORCID:0000-0002-8239-9718.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 14 Şubat 2023

Düzeltilme tarihi: 20 Mart 2023

Kabul tarihi: 07 Nisan 2023

Anahtar Kelimeler:

Gemi 4.0

Akıllı gemi

İnsansız gemi

Otonom gemi

Deniz ulaştırması

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 14, 2023

Received in revised form March 20, 2023

Accepted: April 07, 2023

Keywords:

Ship 4.0

Smart ship

Unmanned ship

Autonomous ship

Maritime transportation

ÖZ

Günümüzde Endüstri 4.0 uygulamalarının sanayide ve denizcilik sektöründe kullanımı yaygınlaşmaktadır. Endüstri 4.0'ın denizcilik sektöründeki karşılığı olan Gemi 4.0, uzaktan kontrol edilebilen, otonom, insansız gemilerin dönemi olacaktır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Gemi 4.0 kavramını Endüstri 4.0 yaklaşımıyla açıklamak ve denizcilik literatüründe Gemi 4.0 ifadesini kavramsallaştırmak, gemi kaptanlarının Gemi 4.0 dönüşüm süreci hakkındaki görüşlerini değerlendirmek, Gemi 4.0'ın denizcilik sektörüne katkıları, gemi insanların sürece uyum sağlamakta yaşayabileceği zorlukları ortaya çıkarmaktır. Çalışmada, Gemi 4.0 dönüşümünün denizyolu ulaştırma sektörüne etkileri ve dönüşüme uyum sağlama konusunda yapılması gerekenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada gemi kaptanlarının Gemi 4.0 dönüşümüne ilişkin görüşlerini belirlemek için nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni, veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği, veri analiz yöntemi olarak da içerik analizi ile doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmada, Gemi 4.0 ile insan hatalarından kaynaklanan deniz kazalarının önleneyeceği, olası deniz kazalarında insan kayıplarının yaşanmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın özgünlüğü, Gemi 4.0 teriminin Endüstri 4.0 yaklaşımıyla kavramsallaştırılması ve literatüre kazandırılmasıdır.

ABSTRACT

Municipalities that have become one of the most important service organizations with the influence of the Today, the use of Industry 4.0 applications in industry and the maritime sector is becoming widespread. Ship 4.0, the maritime counterpart of Industry 4.0, will be the era of remotely controlled, autonomous, unmanned ships. In this context, the aim of the study is to explain the concept of Ship 4.0 with the Industry 4.0 approach, to conceptualize the term Ship 4.0 in the maritime literature, to evaluate the views of the ship captains on the Ship 4.0 transformation process in line with their experiences, to comprehend the contributions of Ship 4.0 to the maritime sector, and to reveal that ship's people will be able to experience how to difficulties about adaptation to the process. In the study, the effects of Ship 4.0 transformation on the maritime transport sector and what needs to be done to adapt to the transformation were tried to be determined. In the research, phenomenology design, which is a qualitative research method, interview technique as data collection method, content analysis and document analysis as data analysis method were used to determine the views of ship captains on Ship 4.0 transformation. In the research, it has been concluded that with Ship 4.0, maritime accidents caused by human errors will be prevented and there will be no human losses in possible marine accidents. The originality of this study is that the term Ship 4.0 is conceptualized with the Industry 4.0 approach and brought to the literature.

1. Giriş

Dünyada sanayide kullanılan hammaddenin ve üretilen ticari emtianın %90'a yakın bir oranla denizyolu ile taşındığı düşünüldüğünde denizcilik sektörünün dünya ticareti açısından önemi yadsınamaz. Sanayi devriminden sonra hızla büyümeye başlayan dünya ticaret hacmi, zamanla denizyolu ulaştırmasının küresel boyutta gelişmesine, yüklerin okyanus ötesi yerlere taşınmasına yol açmıştır. Buhar makinesinin bulunması, tarım toplumundan sanayi

toplumuna geçilmesine sebep olmuş, önceleri el emeği ile olan üretim faaliyetleri, fabrikalardaki tezgâhlarda yapılmaya başlamıştır. Sanayi devrimiyle gelen seviye Endüstri 1.0 olarak tanımlanmış, bu dönemde kurulan fabrikalarda, üretim kapasiteleri ciddi anlamda artmıştır. Gemi 1.0 olarak tanımladığımız bu dönemde, sanayi devrimiyle başlayan teknolojik gelişmeler sonucunda, fabrikalarda üretilen ürünler denizyolu ile taşınmaya başlamış, sanayi devrimini yaşayan ülkelerde ciddi bir sermaye artışı görülmüştür. Öyle ki, günümüzde navlun fiyatlarının belirlenmesinde referans

* Bu çalışma, 28-31 Ocak 2023 tarihleri arasında yapılan "2nd International Conference on Innovative Academic Studies" konferansında sunulan bildirinin geliştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: mehmetderici@hotmail.com

e-ISSN: 2149-4622. © 2019 Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ev sahipliğinde. Her hakkı saklıdır. [Hosting by TUBİTAK ULAKBİM JournalPark. All rights reserved.]

alınan Baltık Borsası 1744 yılında Londra'da kurulmuştur. Endüstri 2.0 dönemi, 1880'lerde fabrikalarda elektrik enerjisinin kullanılmaya başlanması ve seri üretim yönteminin uygulanması ile başlamıştır. Bu dönemde çelik işlenmiş, ulaşımda büyük gelişmeler görülmüştür. Bu gelişmelerin denizcilik sektörüne yansımaları Gemi 2.0 olarak tanımladığımız sürecin kapılarını açmış, çeliğin işlenmesi, cayro pusulanın, radarın bulunması önemli gelişmeler olmuştur. 2.Dünya savaşı ile Endüstri 3.0 dönemi başlamıştır. Endüstri 3.0, iletişim ve bilişim teknolojilerinin öne çıktığı bir dönem olmuştur. Enerji kaynakları çeşitlilik kazanmış, petrol ürünleri, doğalgaz, nükleer enerji reaktörleri sanayide hatta gemilerde kullanılmıştır. Gemi 3.0 dönemi, GPS'in, ECDIS'in ve entegre seyir sistemlerinin seyirde insan hatasını ortadan kaldırmaya yönelik kullanıldığı bir dönem olmuştur.

Endüstri 4.0'ın, büyük veri, artırılmış gerçeklik, nesnelerin interneti ve yapay zekâ uygulamalarının sanayide de denizcilik sektöründe de kullanımını konuşulmaktadır. Endüstri 4.0'ın denizcilik sektöründeki karşılığı olan Gemi 4.0, uzaktan kontrol edilebilen gemiler, otonom gemiler ve insansız akıllı gemilerin dönemi olacaktır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Gemi 4.0 kavramını Endüstri 4.0 yaklaşımıyla açıklamak ve literatürde Gemi 4.0 ifadesini kavramsallaştırmak, bununla birlikte Gemi 4.0 dönüşüm sürecine yönelik bir kavramsal inceleme yaparak, gemi kaptanlarının tecrübeleri doğrultusunda Gemi 4.0 hakkındaki görüşlerini almak, Gemi 4.0'ın denizcilik sektörüne katkılarını, gemi insanlarının sürece uyum sağlama konusunda ne gibi zorluklar yaşayabileceğini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmada, ulusal ve uluslararası deniz hukukuna göre, gemi tanımının Gemi 4.0'ın çıktısı olan otonom gemileri kapsayıp kapsamadığı incelenmiş daha sonra denizcilik sektörünün Gemi 4.0 sürecinden nasıl etkileyeceği, Türk denizcilik sektörünün bu gelişmelere uyum sağlama potansiyeli konusunda gemilerde yönetici düzeyinde çalışmış/çalışan gemi insanlarının görüşleri, görüşme tekniği ile ele alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni, veri toplama yöntemi olarak açık uçlu soruların sorulduğu görüşme tekniği, veri analiz yöntemi olarak da içerik analizi ile doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmada, Gemi 4.0 dönüşüm sürecinin denizyolu ulaştırma sektörüne neler getireceği, teknik, hukuksal, toplumsal, sosyal alanlarda sektörü nasıl etkileyeceği, dönüşüme uyum sağlama konusunda yapılması gerekenlerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatürde yer alan benzer çalışmalar incelendiğinde, gemilerde dijitalleşmeyi (Doğru ve Yorulmaz), akıllı gemilere gemi kaptanların bakış açısını inceleyen (Yorulmaz ve Karabulut), otonom gemiler ve insan unsurunu ele alan (Ahvenjärvi), ulusal ve uluslararası hukukta gemi tanımını inceleyen (Helvacı ve Muran), insansız gemileri Kanada hukuku bağlamında ele alan (Katsivela) çalışmalar bulunmakla birlikte, Gemi 4.0'ı kavramsallaştırmış ve Gemi 4.0 kavramını ele almış başkaca bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu yönüyle çalışmanın literatüre katkı yapması beklenmektedir. Gemi 4.0 teriminin, Endüstri 4.0 yaklaşımıyla kavramsallaştırılması ve literatüre kazandırılmış olması çalışmanın özgünlüğünü göstermektedir.

2. Kavramsal İnceleme ve Literatür Araştırması

2.1. Endüstri 4.0

Dünya ekonomik düzeni büyük değişimler geçirerek ve gelişerek geçmişten günümüze gelmiştir. Önemli değişimlerden bir tanesi, göçebe yaşam düzeninden yerleşik düzene geçilmesi ve tarımsal faaliyetlerde bulunulmaya başlanmasıdır. Uzun tarım dönemi olarak adlandırılan bu dönemde büyük teknolojik gelişmeler yaşanmamıştır. İnsanlar geçimini topraktan sağlamış, toprağı işleyen aletlerde büyük bir değişim gerçekleşmemiştir (Aksoy, 2017: 35). Yerleşik hayata geçilmiş olması ve toprağın aletler kullanılarak işlenmesi, daha sonraki çığır açan gelişmelere zemin hazırlaması bakımından önemlidir. Yerleşik düzene geçilmesi, tarımsal faaliyetlerde bulunulması, insanoğlunun bireysel olarak tüketebileceğinden fazlasını üretmeye başlaması, ticaretin boyutunu artırmış ve yaygınlaşmasını sağlamıştır.

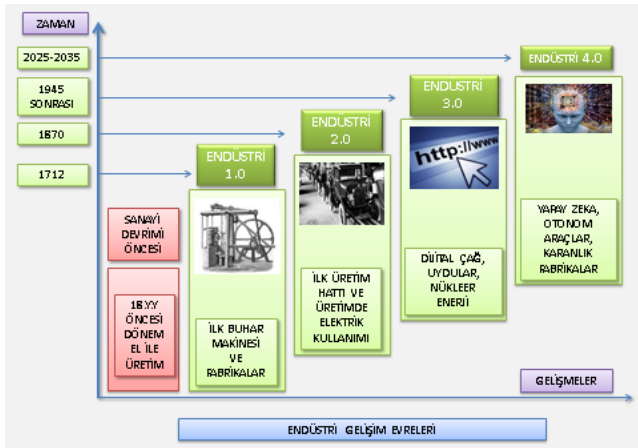
Bundan sonra, uzun tarım dönemine son veren ve dünya ekonomik düzeninde köklü bir değişim yaratan gelişme, 18.yüzyılda İngiltere'de başlamış olan sanayi devrimidir (Yıldız, 2018: 547). Sanayi devrimi ekonomik faaliyetlerin küresel boyut kazanmasının kapısını açan, üretimde ekonomik ve sosyal sistemi etkileyen köklü bir teknolojik değişim olmuştur (Akben ve Avşar, 2018:17). Buhar makinelerinin kullanılmasıyla başlayan ve halen devam etmekte olan bu sürecin ilk evresi birinci sanayi devrimi olarak adlandırılmıştır. Endüstri 1.0 olarak da adlandırılan bu dönem, 1712 yılında İngiltere'de buhar makinesinin bulunması ve ilk olarak 1765'de fabrikalarda kullanılmasıyla başlamıştır (Taş, 2018: 1820). Buhar makinesinin bulunması, uzun tarım dönemini bitirmiş, insanlık fabrikalarda üretilen ürünlerin yaşamı kolaylaştırdığı, teknoloji geliştikçe artan bir konforlu yaşam dönemine başlamıştır. Endüstri 1.0 ile birlikte, el emeğiyle üretimin yerini fabrikalardaki mekanik tezgahlar almış, üretimde ciddi bir artış kaydedilmiştir (Drath ve Horch, 2014: 56). Dolayısıyla Endüstri 1.0, insan ile makine etkileşiminin başladığı ilk evre olarak görülebilir.

Birinci sanayi devrimini, elektrik enerjisinin kullanılması ile başlayan ikinci sanayi devrimi takip etmiştir. İkinci sanayi devrimi Amerika'da 1880'lerde Cincinnati'deki mezbahalarda seri kesim yöntemi uygulamalarıyla başlamış ve Ford otomobil fabrikasında montaj hattının kurulmasıyla olgunlaşmıştır. İkinci sanayi devrimiyle, fabrikalarda elektrik enerjisi kullanılmış ve üretimde işbölümüne dayalı çalışma sistemi içerisinde seri üretim bantları yer almıştır (Drath ve Horch, 2014:56). Üretimdeki artış ve karlılık yeni yatırımların kapısını açmış, seri üretim bantlarında üretilerek tüketicilerin kullanımına sunulan ürünler çeşitlilik kazanmıştır. Toplumsal yaşamı daha konforlu hale getiren otomobil, beyaz eşya gibi ürünler insanların kullanımına sunulmuş, telgraf, telefon gibi iletişim olanakları gelişmiştir (Taş, 2018: 1821). Bu dönemde teknolojik açıdan bir devrim yaşanmış, çeliğin ucuz bir şekilde üretilmesi ile demiryollarının yanında diğer ulaşım imkanları da gelişmiş, hammaddeye daha kolay ulaşılabilmiş ve ürünlerin uzak pazarlara ulaştırılması imkanı doğmuştur (Özsoylu, 2017:42). Fabrikalarda üretilen ürünlerin, uzak pazarlara ulaştırılmasının toplumsal yaşam standartlarına ve ekonomik gelişime küresel düzeyde etkileri olmuştur.

2.Dünya savaşından sonra, analog üretim sistemlerinden dijital üretim sistemlerine geçilmesiyle üçüncü sanayi devrimi dönemi başlamış, bu döneme bilişim teknolojileri damgasını vurmuştur (Yıldız, 2018: 550). Endüstri 3.0 ya da “Dijital Çağ” olarak adlandırılan bu dönemde Almanya ve Japonya öne çıkan ülkeler olmuş, bilgisayar, mikro elektronik, nükleer enerji, lazer ve genetik alanlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır (Özsoylu, 2017: 43). Bu dönem, bilgiye ulaşma imkanlarının kolaylaştığı ve yaygınlaştığı, bilginin paylaşımının yarattığı faydanın üretim, pazarlama ve ürünlerin tüketiciye ulaştırılmasına kadar her alanda toplumda etkilerinin görüldüğü bir dönem olmuştur.

Günümüzde, Endüstri 4.0 olarak adlandırılan, akıllı fabrikaların üretimi gerçekleştireceği dördüncü sanayi devriminden bahsedilmektedir. İlk olarak 2011 yılında Almanya’da ortaya konan Endüstri 4.0 kavramının temelleri, 1980’li yıllarda ortaya çıkan küreselleşme kavramı sonucunda atılmaya başlanmıştır. Endüstri 4.0’ın temel unsuru olan karanlık fabrika düşüncesi ilk olarak Japonya’da 1980’li yıllarda ortaya çıkmıştır (Akben ve Avşar, 2018: 31-32). Otomatik imalat fikri, bu dönemde yüksek işçilik maliyetlerinden dolayı, içinde işçi olmayan, otomatize sistemlerle donatılmış fabrikalar hayaliyle ortaya atılmış ve başarısız bir girişim olarak kalmış; günümüzde ulaşılmış olan teknoloji seviyesinde konuşulan Endüstri 4.0 kavramı ve karanlık fabrika fikrinin temellerinin atıldığı yıllar olmuştur. O yıllarda karanlık fabrikaların gelişeceği ve dünya çapında yaygınlaşacağı düşüncesi hakimken, ucuz iş gücü nedeniyle üretimin gelişmekte olan ülkelere kaymasıyla gündemdeki yerini koruyamamıştır.

Şekil 1. Endüstri Gelişim Evreleri

(Kaynak: Yazarlar tarafından geliştirilmiştir)

Dördüncü sanayi devrimi “2011 Hannover Fuarı” etkinliği sırasında Almanya’nın tanınımı yaptığı ve stratejik bir hedef olarak ortaya koyduğu bir kavram olmuştur. Finlandiya, Amerika, Çin gibi ülkeler de bu konuya ilgi göstermektedirler. Endüstri 4.0 ile akıllı fabrikaların sanayide yerini almasıyla, üretim sürecinin fiziksel altyapısı ile sanal dünyanın kazandırdığı anlık veri alışverişi imkanlarının eşgüdümlemesi mümkün olacaktır. Bu eşgüdümlemeyle, piyasada talep ve arz, anlık bir uyum döngüsü içerisinde gerçekleşecek, ürünlerin depolama ihtiyacı ve maliyeti azalacaktır (Wan ve Zhou, 2015: 136). Endüstri 4.0 süreci, üretim faktörlerinin uyumu, verimliliği,

öngörülebilirlik, sürdürülebilirlik ve maliyetlerdeki düşüşle artan karlılık ile küresel ekonomiye istikrar getirecektir.

Bu dönemde üretimde, daha çok yazılım ve bir biri ile konuşan akıllı sistemin söz sahibi olması beklenmektedir (Yıldız, 2018: 548). Makinelerin, nesnelerin iletişimi, sadece fabrikalarda değil, yaşamın her alanında mümkün olacaktır. Dijitalleşme ile artan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki kabiliyetler, birçok farklı yapıdaki organizasyonun işbirliğini kolaylaştıracaktır (Feibert, Hansen, ve Jacobsen, 2017: 1352). Otomatize olmuş bu işbirliği işletmelere güç katacak, rekabet üstünlüğü en büyük kazanım olacaktır. Endüstri 4.0 ile elde edilmek istenen kazanımlar; üretim ve tedarik zincirinin otomatize bir şekilde uyumlaştırılması, ürün ve makinalar arasında iletişimi sağlamak, akıllı fabrikalarda nesnelerin interneti bağlantısı ile verimliliği en yüksek düzeye taşımaktır (Yıldız, 2018: 548). Bu kazanımlar, insanı fabrikada makinenin tamamlayıcı unsuru olmaktan çıkararak insana yakışır bir çalışma ortamı yaratacaktır. Bu dönemde, makinelerin veri ağları ile veriyi toplama, analiz etme ve doğru bilgiyi ortaya koyarak üretimde kaynakların etkin kullanımını başarması sayesinde üretimde maliyetlerin düşürülmesi sağlanacaktır. İşgücü maliyetlerinin yüksek olduğu ülkeler ile işgücü maliyetlerinin düşük olduğu ülkeler arasında birim üretim maliyetleri eşitlenecek, daha rekabetçi bir küresel piyasa oluşacaktır.

Endüstri 4.0 ile 3D yazıcılar, nesnelerin interneti, akıllı fabrikalar, sanal dünyada dolaşan tüm veriden yani büyük veriden ihtiyaç duyulan verinin elde edilmesi, artırılmış gerçeklik, yapay zekâ kavramları dünyanın gündeminde olacaktır. Endüstri 4.0 ile gelen ve birbirini tamamlayarak işlev kazanan bileşenler şunlardır:

3 Boyutlu Yazıcılar; üretimle ilgili hemen her sektörde sanal ortamda tasarlanan nesnelerin birçok farklı hammaddenin işlenmesiyle daha kısa sürede modellemelerin yapılarak üretimini sağlayacaktır.

Nesnelerin İnterneti; nesnelerin insan bilgisayar etkileşimine ihtiyaç duymadan veri ağları üzerinden birbirleri ve büyük veri tabanı ile iletişim kurabilmelerini sağlayan bir iletişim ağı olacaktır.

Akıllı Fabrikalar; nesnelerin interneti, büyük veri, 3 boyutlu yazıcılar ve robotik sistemlerin bütünleştiği, insan faktörünün artık içerisinde yer almayacağı üretim tesisleri olacaktır (Şendoğdu, 2020: 167). Bu gelişmeler insanı değerli kılan, konforlu bir yaşamın kapılarını açtığı gibi, beraberinde işsizlik gibi bir takım sorunları da getirecektir.

Büyük Veri; sanal dünyada çeşitli kaynaklardan üretilen, çeşitlilik içeren, hacmi hızlıca artan veridir. Büyük veri, ürün geliştirme için müşteri talebini tahmin etme, sistemlerdeki potansiyel sorunları önceden tahmin ederek, tahmine dayalı bakım uygulama, rekabet koşullarında müşteri deneyimi için veri toplama, makine öğrenimini sağlamak için makinelere veri aktarımını sağlama, gelecekteki talepleri tahmin etmek için üretimi, müşteri geri bildirimlerini ve iadeleri tahmin ederek operasyonel verimliliği artırmak, eğilimleri ve müşteri beklentilerini analiz ederek inovasyona yön vermek gibi imkanlar sunacaktır (Yip, 2020). Büyük veri, yapay zekânın ihtiyaç duyduğu, bilgiye dönüşecek verinin kaynağı olması bakımından öneme sahiptir.

Artırılmış Gerçeklik; sanal ortam ile fiziki ortamı bir araya getiren uygulamalardır. Artırılmış gerçeklik, ilk olarak savaş pilotlarının kaskına yerleştirilen saydam ekrana uçuş verilerinin yansıtılması ile uygulanmıştır. Günümüzde eğitim, reklamcılık, tıp, mühendislik gibi birçok alanda kullanılmaktadır (İçten ve Bal, 2017: 112). Artırılmış gerçeklik teknolojisi insan-makine etkileşimini anlık ve uzaktan uygulanabilir hale getirmiştir.

Bulut Depolama; işletmelerin sahip oldukları veriyi bulut depolama hizmeti sunan hizmet sağlayıcılarının veri tabanlarında depolamasıdır. Endüstri 4.0 sürecinde, imalat sanayiinde AR-GE aşamasında ana girdi bilgi olduğundan, bulut veri tabanı bilginin saklanması ve ihtiyaç duyulan bilginin temin edilmesinde, nesnelerin veri ağlarıyla iletişimde verinin temini konusunda işlevsel olacaktır.

Yapay Zekâ; kayıt altına aldığı bilgiyi yazılım tabanlı yorumlayarak, kendini geliştiren ve duruma göre hızlı reaksiyonlar üreten programlardır (Bulut ve Akçacı, 2017: 57). Yapay zekâ Endüstri 4.0'ın en önemli bileşenidir. Sadece akıllı fabrikaların değil, toplumsal yaşamın her alanında kullanılan eşyalar, yaşam alanları, otomobiller vb. yapay zekâ uygulamaları ile donatılmış olacaktır.

Şekil 2. Endüstri 4.0 Bileşenleri

(Kaynak: Esmer ve Alan, 2019: 469; Rüßmann vd., 2015: 2)

Endüstri 4.0 ile birlikte, dünyadaki kısıtlı kaynaklarla üretilen enerjinin üretiminde fosil yakıtlar yerini yenilenebilir kaynaklara bırakacak, bu durum çevresel sürdürülebilirliğe de önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca Endüstri 4.0 teknolojilerinin sanayide kullanımı ve bunun yarattığı nitelikli insan ihtiyacı, toplumları Toplum 5.0 "Akıllı Toplum" dönüşümüne zorunlu kılmaktadır. Bu gelişmelerle imalat sanayiinde kol gücü ile geçimini sağlayan insan profiline ihtiyaç kalmayacak, bu kesimin ihtiyaç duyulan nitelikler ile donatılması gerekliliği gündeme gelecektir (Kasa ve Arslan, 2020: 1813). Toplumsal bir dönüşümün kapılarını açacak olan Endüstri 4.0 teknolojisi, insanlığı etkileyen önemli bir değişim olacaktır.

Endüstri 4.0 altyapısı ve teknoloji seviyesi, insanlığa bilgiyi daha iyi ve hızlı kullanma imkanını sunarak, yeni buluşlara zemin oluşturduğu gibi, getirdiği yeniliklerle toplumsal ihtiyaçlara ve sorunlara hızlı ve doğru çözümler üretilmesini de mümkün kılar (Wyrwicka ve Mrugalska, 2018: 382). Üretim alanında, veri ağlarına entegre edilmiş

makinelere, büyük verinin içerisinde ihtiyaç duyulan veriyi alarak bunu üretim ile ilgili kararlarda kullanması, "karanlık fabrikalar" diye tanımlanan, insan unsurunu fabrikada işgücü olmaktan çıkaracak fabrikaların önünü açacaktır. Bu kapsamda ilk karanlık fabrika, Çin'de cep telefonu parçaları üreten bir fabrika olmuştur. Bu fabrikada robotik sistemlerin kullanılmasıyla hem daha önce 650 olan işçi sayısı 60 işçiye kadar azalmış, hem de hatalı üretim oranı yüzde 25'lerden yüzde 5'lere düşmüştür (Aksoy, 2017: 38). Karanlık fabrikalar, üretim, insan kaynakları, enerjide ciddi oranlarda tasarruf sağlayarak kaynakların etkin kullanımı imkanını getirmiştir.

2.2. Gemi Kavramı ve Teknolojik Gelişim Evreleri

Türk Ticaret Kanunu (TTK) madde 931(1)'e göre gemi; "Tahsis edildiği amaç, suda hareket etmesini gerektiren, yüzmeye özelliği bulunan ve pek küçük olmayan her araç, kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunmasa da, bu kanun bakımından gemi sayılır." şeklinde tarif edilmektedir. Buna göre, gemi tanımından, kullanılış amacı her hangi bir şekilde yüzmesini gerekli kılan, çok küçük teknelerin dışındaki büyüklüklere sahip her türlü araç anlaşılmaktadır ki, bu tanım gemiyi oldukça geniş bir çerçevede ele almaktadır.

4922 numaralı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun birinci bölüm, Madde 1'de gemi ve ticari geminin tanımları; "B) Gemi: Adı, tonlatosu ve kullanma amacı ne olursa olsun, denizde kürekte başka aletle yola çıkabilen her aracı, "C) Ticari Gemi: Menfaat sağlamak kastıyla denizde kullanılan her gemiyi" ifade etmektedir. Bu tanım da gemiyi geniş bir çerçevede ele almakta, kürekte başka aletle yola çıkabilen her araç gemi olarak tanımlanmaktadır.

1954 tarihinde yürürlüğe giren denizlerde petrol kirliliğinin önlenmesine yönelik uluslararası nitelikte sözleşme OILPOL (International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil), ve 1973/78' de yürürlüğe giren, denizlerin gemiler tarafından kirlenmesini önlemeye ilişkin uluslararası bir sözleşme olan MARPOL (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships) gemiyi "hidrofil botlar, hava yastıklı araçlar, denizaltılar, yüzer vasıtalar ve sabit veya yüzer platformlar dâhil, deniz çevresinde faaliyette bulunan her türlü tekne" şeklinde tanımlamışlardır. 1974 tarihinde yürürlüğe giren SOLAS (Safety of Life at Sea) da Bölüm 1, Kural 2 Tanımlar (f-j) maddelerinde, geminin herhangi bir tanımlı yapılmamış, gemiler; yolcu gemisi, yük gemisi, tanker, balıkçı gemisi ve nükleer gemi olarak sınıflandırılmakla yetinilmiştir.

1978 tarihli resmi gazete ile yayımlanmış olan Denizde Çatışmayı Önleme Tüzüğünde Kural 3'e göre tekne; "Tekne sözcüğü: Su üstünde kalkan seyreden ve deniz uçakları dahil, su üzerinde taşıma aracı olarak kullanılmakta olan veya kullanılmaya elverişli bulunan her türlü deniz aracını içine alır" şeklinde tanımlanmıştır. Bu ifadeye göre ticari maksatla kullanılan otonom veya insansız gemilerin tanımlanması ile ilgili bir sorun bulunmamaktadır.

1982 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), geminin personelini geminin olmazsa olmaz unsuru olarak belirtmiştir. BMDHS'nin 94. Maddesinin (4b) ve (4c) bentleri, bayrak devletlerine bayrağı altındaki gemilerin uygun yeterliliklerde olan ve yeterli

sayıda personelle donatılmaları yükümlülüğünü getirmektedir (Bolat ve Koşaner, 2021: 350). BMDHS’de yapılan bu tanım, otonom gemilerin yasal statüsünün ne olacağı sorusunu akla getirmektedir. Burada otonom gemi ifadesinden, doğrudan insan eliyle yönlendirilmeyen; gemi dışındaki bir kontrol merkezinde bulunan insanlar tarafından yönetilen; üzerindeki sensörler ve sistemler sayesinde kendi kendini yönetebilen ya da üzerinde bulunan az sayıda mürettebatla geminin seyir emniyeti bakımından idaresine gerektiğinde müdahale edilebilecek şekilde yönlendirilebilen gemi; insansız gemiden, otonom gemi kavramını içine alan, mürettebatı olmaksızın uzaktan kontrol edilebilen ya da kendi kendini yönetebilen gemi anlaşılmalıdır. İnsansız geminin, tamamen mürettebatsız gemi olmadığı, gemide bulundurulacak bakım personeli, yükün emniyeti, geminin güvenliği ile görevli az sayıda personelin olması veya gemide yolcu olarak bulunan insanların varlığının gemiyi insansız gemi olmaktan çıkarmayacağı bilinmelidir (Gözüyeşil, 2021: 197). Görüldüğü üzere insansız gemi ve otonom gemi arasındaki tanımlamalar birbirine oldukça yakın olup, insansız gemilerde seyir emniyeti ile ilgili personel bulunmamakta, bakım onarım, yolculuk vb. amaçlarla bulunabilmektedir. Otonom gemide seyir emniyeti ile ilgili personel, değişen derecelerdeki otonomi seviyelerinde geminin idaresine müdahalede bulunmak üzere gemi üzerinde veya gemi dışındaki bir sahil kontrol merkezinde bulunabilmekte veya bu gemiler tamamen insansız olabilmektedir.

IMO’nun 2018 yılında yaptığı kapsam belirleme çalışmasına göre; “Deniz Üstü Otonom Gemisi (MASS-Maritime Autonomous Surface Ship), değişen derecelerde insan etkileşiminden bağımsız olarak çalışabilen bir gemi” olarak tanımlanmıştır (IMO, 2018). IMO’nun tanımına göre, BMDHS’de belirtilen gemi tanımında “gemi personelinin geminin olmazsa olmaz unsuru” ifadesindeki personel, otonom gemilerde yerini sensörler, akıllı sistemler ve sahil kontrol merkezinde görevli personele bırakarak, otonom gemi tabirini de hukuki olarak gemi tanımının içerisine sokmaktadır.

Devletlerarası özel hukuk kurallarından olan ve Türkiye’nin 1955 yılında kabul ettiği Lahey-Visby Kuralları gemiyi “denizyoluyla mal taşımada kullanılan her türlü vasıta gemidir” şeklinde tanımlamıştır.

Lahey-Visby Kurallarının ekonomik ve teknik gelişmeler karşısında ihtiyacı karşılamadığı düşüncesiyle, Birleşmiş Milletler Milletlerarası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) tarafından Hamburg Kuralları hazırlanmıştır. Türkiye’nin katılmadığı bu sözleşme, denizyolu taşımacılığında taşıyan ve taşıtanın sorumluluklarını Lahey-Visby Kurallarına göre daha uygun hale getirmeye yönelik olup, herhangi bir gemi tanımı içermemektedir.

Uluslararası hukukta en son belirlenmiş ve henüz yürürlüğe girmemiş olan Rotterdam Kurallarına (2019) göre gemi, kullanılış amacına göre tanımlanmış ve “denizyoluyla yüklerin taşınmasında kullanılan her tekne gemidir” şeklinde ifade edilmiştir. Ancak mevcut gemi tanımlamaları, otonom gemiyi tanımlama bakımından da yeterli gibi görünse de, deniz hukukunda içerik bakımından daha belirleyici bir akıllı gemi, uzaktan kontrollü gemi, otonom gemi tanımı yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Mürettebatlı bir gemiyle

insansız bir geminin karıştığı kazalarda gözcülerin kusurluluklarının belirlenmesinde hali hazırda geçerli olan hukuki tanımlamalara göre sorunlar yaşanacaktır (Helvacı ve Muran, 2022: 42). Otonom gemilerin tanımlanmasıyla ilgili olarak ulusal düzeydeki tanımlamalardan önce, uluslararası düzeyde tanımlamalara ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

Ulusal hukuka bakıldığında da; geminin yola elverişli sayılabilmesi için, üzerinde yeterli sayıda ve uygun nitelikte personel olması gerekmektedir. TTK m. 932/f. 2’de yola elverişlilik, “denize elverişli bir geminin teşkilatı, yüklenme durumu, yakıtı, kumanyası, gemi adamlarının yeterliliği ve sayısı bakımından, yapacağı yolculuğun tamamıyla anormal olanlar dışındaki tehlikelere karşı koyabilmek için gereken niteliklere sahip olması” şeklinde tanımlanmıştır (Yetiş-Şamlı, 2013: 481). TTK’nun bu maddesine göre, geminin yola elverişli sayılabilmesi için uygun sayı ve niteliklere sahip personelinin olması gerekecektir. Bu durum, sigortacılık hizmetlerini de etkileyecektir. P&I Kulüpleri Birliğinin yöneticileri, daha birkaç yıl önce mevcut hukuka göre insansız gemilerin, gemide uygun nitelikli personelin yerine getirmesi gereken gözcülük sorumluluğunu tam anlamıyla yerine getiremeyeceğinden bu gemilerin sigortalanamayacağını ifade etmiş olsalar da; günümüzde otonom tekneler, otonom yolcu gemileri, otonom kargo gemilerini kapsayan bir sorumluluk sigortasını uygulamaya başlamış bulunmaktadır. (Shipowners, 2023). Kanun maddesinde ifade edilen elverişlilik şartlarının nispi yani göreceli nitelikte olması, belirlenen kıstasların teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan koşullara göre yorumlanabileceğini veya teknolojik gelişmeler sebebiyle yapılacak düzenlemeleri kolaylaştıracak bir zemine sahip olduğunu göstermektedir (Şamlı, 2020: 305). Mevcut hukuki duruma göre, otonom gemilerin kullanımıyla ilgili netleştirilmesi gereken konular olsa da, bu nispi temeldeki otonom gemilerin kullanımı açısından, uygun bir zemin sağlamaktadır.

IMO’nun 2018 yılında yaptığı düzenleyici kapsam belirleme çalışmasında MASS’ların bir seyir esnasında birden fazla otonomi seviyesinde kullanılabileceği belirtilmiştir. Çalışmada belirtilen otonomi seviyeleri;

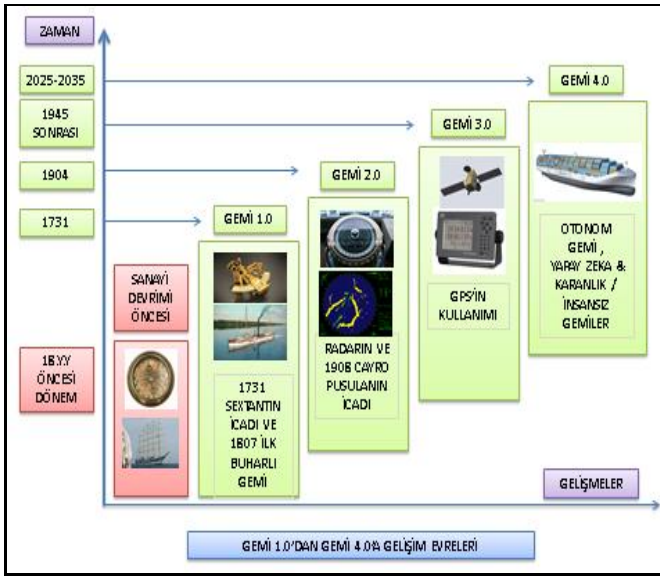
Birinci seviye, Otomatik İşlem ve Karar Destek Sistemlerine Sahip Gemiler: Gemi insanları gemideki sistemleri ve gemi fonksiyonlarını yönetmek üzere gemide bulunmaktadır.

İkinci seviye, Gemi insanları ile Uzaktan Kontrol Edilen Gemiler: Gemi, sahildeki bir kontrol merkezinden kontrol edilir. Ancak gemide personel bulunmaktadır.

Üçüncü seviye, Gemide Gemi İnsanı Olmayan, Uzaktan Kontrol Edilen Gemiler: Gemi, sahildeki bir kontrol merkezinden kontrol edilir. Gemide personel bulunmamaktadır.

Dördüncü seviye, Tam Otonom Gemi: Gemi işletim sistemi, seyirle ilgili tüm kararları kendi kendine alabilme kabiliyetine sahiptir (IMO, 2018).

Hukuki açıdan gemi tanımlarına bakıldığında; BMDHS’de bahsi geçen, “uygun sayıda personelle donatılma” şartı dışında, diğer bütün tanımlamalar otonom gemilerin hukuki olarak gemi tanımının içerisinde kabul edildiğini göstermektedir.

Şekil 3. Gemi 1.0'dan Gemi 4.0'a Gelişim Evreleri

(Kaynak: Yazarlar tarafından geliştirilmiştir)

Şekil 3'te görüldüğü gibi, denizyolu ulaştırmasında, otonom gemilerin, veri ağlarının ve yapay zekânın gündemde olduğu bugünlere gelinceye kadar, önemli buluşlar gerçekleşmiş ve bu gelişmeler dünya ticareti üzerinde küresel düzeyde hissedilmiştir.

Denizcilik alanında çığır açan ilk önemli buluş, manyetik pusula olmuştur. 1911 yılında bulunan Cayro pusuladan önce kullanılmakta olan manyetik pusula, 12.yy.da Arap yarımadasında kullanılmıştır. Manyetik pusula bulunmadan önce denizciler, kıyılardan uzaklaşmadan seyir yapmışlar, yönlerini yıldızlara bakarak bulmaya çalışmışlardır. 12.yy.da manyetik pusulanın bulunması ile açık denizlerde seyir yapılabilmıştır. 1729 yılında kronometrenin, 1731 yılında Sextant'ın bulunması da denizciliğin gelişmesinde önemli buluşlar olmuştur (Aktuğ, 2015: 91-121). Denizciler optik bir alet olan Sextant ile, gök cisimlerinden yararlanarak, buldukları yerin enlem ve boylamını belirlemeye çalışmışlardır.

Şekil 4. Sextant

(Kaynak: The British Museum, 1920)

Buhar gücüyle çalışan makinenin bulunması ile başlamış ve Endüstri 1.0 olarak adlandırılmış olan birinci sanayi devriminin denizcilik sektörüne etkisi, ilk buharlı gemi olan Clermont isimli yolcu gemisinin 1807 yılında ABD'de hizmete girmesiyle başlayan buharlı gemilerin kullanımı

olmuştur. Bu gelişme ile, buharlı gemiler yelkenli gemilerin yerini almış, hammadde ve mamuller uzak mesafelere taşınabilmiş ve bu durum dünya ekonomisinin gelişmesi yönünde önemli etkiler yaratmıştır.

1900'lerin başlarında sanayide elektriğin kullanımı ve seri üretim bantlarının keşfi ile başlayan Endüstri 2.0 süreci, sanayide seri üretim uygulamaları ile daha fazla hammaddenin üretim alanlarına taşınması ve bu üretim alanlarında üretilen daha fazla ürünün tüketicilere ulaştırılması ihtiyacı, denizcilik sektöründe de bir dönüşüm yaratmış, gemilerde petrol ve dizel makineler kullanılmış, çeliğin işlenmesi ile daha dayanıklı gemiler inşa edilmiş ve dünya ticareti daha da gelişmiştir. Endüstri 2.0 döneminde denizcilik alanındaki önemli buluşlardan biri de 1911 yılında bulunmuş olan Cayro pusula olmuştur. Cayro pusulasının bulunması, denizcileri manyetik pusuladaki sapmalar ve bu sapmaları düzeltmek için gerekli olan hesaplamalardan kurtarmıştır.

Endüstri 3.0 denizcilik sektöründe seyir emniyetini artırmaya katkı sağlayan teknolojik gelişmeleri getirmiş, radar, GPS, VDR, AIS, ECDIS, GMDSS (Küresel Denizde Tehlike ve Emniyet Sistemi), EPIRB, SART, uydu haberleşme imkanları, otomatik makine kontrol sistemleri kullanılmıştır. Birbirinden bağımsız çalışan birçok seyir yardımcısı Entegre Köprüüstü Sistemleri (EKS) tarafından birleştirilerek, vardiya personelinin seyir yeteneğini, geminin seyir emniyetini artırmaktadır. EKS üzerinde seyir yardımcılardan gelen bilgiler birleştirilerek görüntülenmektedir (Özcan, 2020: 5). EKS, seyir güvenliğine katkı sunduğu gibi, sensör verilerine ve makine fonksiyonlarına ulaşım imkanı da sunduğundan, köprüüstünde görev alan personelin işlerini de kolaylaştırmakta, gemi yönetimini daha verimli hale getirmektedir.

Şekil 5. Entegre Köprüüstü Sistemi

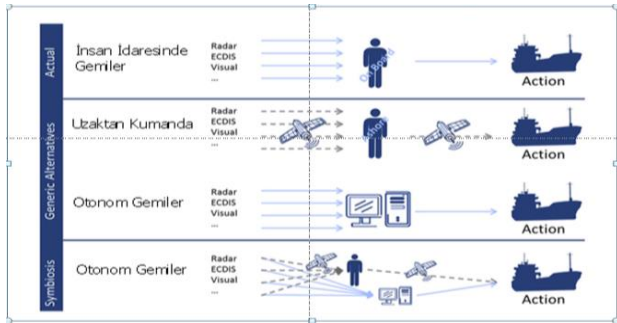
(Kaynak: Özcan, 2020: 3)

Günümüzde daha büyük kapasiteli gemiler ile daha uzak mesafelere yükler taşınmakta, seyir sürelerinin uzamasıyla, gemicilerin üzerindeki yorgunluk, denizlerde gemi trafiğindeki yoğunluk artmakta, bu da deniz kazalarının gerçekleşme riskini arttırmaktadır. Bu noktada entegre seyir sistemleri seyir emniyetine katkı sağlamakla birlikte, bu sistemleri kullanan insan unsuru, hata yapma potansiyeli taşımaktadır. Araştırmalar ilginç bir şekilde göstermektedir ki; gemilerde seyir emniyetini artırması amacıyla bulunması zorunlu ECDIS gibi teknolojik sistemlere rağmen, deniz kazalarında artış görülmektedir (Nicholson, 2013: 790). Entegre seyir sistemleri ile donatılmış olan gemilerin idaresinde durumsal farkındalık artmış, seyir emniyeti ile

İlgili personelin yorgunluğu azalmış olmasına rağmen denizcileri seyir emniyeti konusunda hataya düşüren koşulların nasıl oluştuğu merak konusudur. Yu Eun Won tarafından, Güney Kore’de 2000-2004 yılları arasında yaşanan deniz kazalarını kapsayan bir çalışma, kazaların %90 oranında, gözcünün dikkatsizliği, Çatışmayı Önleme Tüzüğü kurallarına uyulmaması ve geminin yanlış elleçlenmesi gibi sebeplerle insan hatası kaynaklı meydana geldiğini ortaya koymuştur (Pense, 2018: 2-3). Bu durumun, insan faktörünün sistemleri kullanan ve seyir ile ilgili kararlar alan unsur olması sebebiyle, dümende yapay zekânın olduğu tam otonom sistemlere geçilene kadar devam edeceği düşünülebilir.

Nikola Tesla’nın 1898 yılında ilk defa uzaktan radyo kontrollü maket bir tekneyi yüzdürmesi, otonom gemilerle ilgili ilk çalışma sayılabilir (Wikipedia, 2022). Ancak kavramsal olarak otonom gemiler ilk defa 1970’lerde Rolf Schonknecht’in yazdığı “Geleceğin Gemileri ve Gemiciler” kitabında ifade edilmiştir. Rolf Schonknecht kitabında, gemilerin bilgisayar desteğiyle karadaki bir sahil istasyonundan yönlendirileceğini öngörmüştür.

Şekil 6. Günümüzden Geleceğe Gemilerin Teknolojik Dönüşümü

(Kaynak: Alan, 2018)

Gemi 4.0 dönüşümünde planlanan gelişmeler tıpkı Rolf Schonknecht’in hayal ettiği gibi ilk aşamada, gemideki seyrüsefer, güverte ve makine sistemlerinin karada kurulacak olan Sahil Karar Destek Merkezi ile veri ağları kullanılarak uzaktan erişilebilmesi ve kontrol edilebilmesidir. Bu otonomi seviyesi, IMO’nun belirlemiş olduğu 1.ve 2. otonomi seviyeleri olup, kaptanın geminin seyir emniyetinden sorumlu olduğu ve gerektiğinde müdahalede bulunduğu bir yapıdır.

İkinci aşamada, 3.ve 4. otonomi seviyeleri uygulanacak; sorumluluklar, yasal yükümlülükler ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeler tamamlanacak, sistemlerin, sensörlerin zayıflıkları giderilecek, yapay zekâ tam otonomi seviyesinde kullanılabilir ve gemiler insansızlaşacaktır. Bu sürecin tahminen 2035 yılında tamamlanacağı düşünülmektedir (Rolls-Royce Marine, 2016). Denizyolu ulaştırma sektörü bu düzeye geldiğinde gemiler, üzerinde insan bulunmayan, “karanlık gemi” diye de ifade ettiğimiz akıllı araçlara dönüşecektir. Nesnelerin interneti olarak tanımlanan teknolojik seviye, gemilerin hem uzaktan takip ve kontrol edilebilirliğini mümkün kılacak, hem de bu gemiler deniz kazalarını ortadan kaldıracak şekilde birbirleri ile anlık veri alışverişi sağlayacaktır. Artırılmış gerçeklik uygulamaları, otonom gemilerin uzaktan takibi ve kontrolünde Sahil Karar Destek Merkezleri ve kılavuzluk

hizmeti veren kurumlar tarafından, otonom gemilerin liman, boğaz, kanallardan geçişlerinde ve eğitim kurumlarında kullanılacaktır. Bu düzeyde, tamamlanmış olması gereken hukuki düzenlemelerden başka, gemicilerin yeni çalışma koşullarına uygun bir eğitim sistemine de ihtiyaç duyulacaktır. Denizcilik sektörü piyasasını oluşturan birçok unsur, bu dönüşüme ayak uydurmak zorunda kalacak, eğitim kurumları Sahil Operasyon Merkezlerinde simülasyonlar üzerinde sanal gerçeklik uygulamalarını kullanarak gemileri kontrol edecek kaptanlar ve denizciler yetiştirecektir. Gemi 4.0 sürecine geçişle birlikte teknolojik dönüşümden öncelikle etkilenecek diğer kuruluşlar; limanlar, brokerlik hizmeti veren firmalar, acenteler, forvarder firmaları, kılavuzluk hizmeti veren kuruluşlar sayılabilir.

Şekil 7. Uydular Veri Ağları ve Gemi 4.0

(Kaynak: Bilimin sesi, 2017)

Son zamanlarda, dünyada insansız gemilerle ilgili, üzerinde çalışılan birçok proje vardır. İnsansız gemi projeleri, teknik anlamda Gemi 4.0 dünyasının kapılarını aralayacak olan önemli çalışmalardır. Bu projeler arasında öne çıkanlar şunlardır:

MUNIN Projesi: (Veri Ağları İle İnsansız Seyir)

MUNIN (Maritime Unmanned Navigation through Intelligence in Networks) projesi Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiş ve 2015 yılında tamamlanmış bir projedir. Proje ile, denizyolu ulaştırmasında otonom ticari gemilerin kullanılmasına yönelik olarak gemideki otonom seyir sistemleri, makine izleme ve kontrol sistemleri ve sensörlere sahil kontrol merkezinden kumanda edilecek şekilde teknik alt yapı ve personel görevlendirmeleri belirlenmeye çalışılmıştır (Bolat ve Koşaner, 2021: 345). MUNIN projesi teknik alt yapının ve sistemin işletilmesi için önemli olan personel kadrolarının belirlenmesi yönünde yapılan çalışmalar arasında önem kazanmıştır. Bu projeye insansız gemilerin kabiliyetlerinin emniyetli seyir yapabilmeleri için yeterli olacağı ve hali hazırda belirlenmiş olan hukuki yapının otonom gemileri de kapsayacak şekilde düzenlenebilmesinde ciddi bir sorun yaşanmayacağı sonucuna varılmıştır (Gözüyeşil, 2021: 204). MUNIN projesi, sürprizlerle dolu denizlerde, insansız gemilerin karşılaşılabileceği sorunların aşılabileceğini göstermesi bakımından önemli olmuştur.

Yara Birkeland Projesi:

Norveç’in Yara International firması, sıfır emisyonlu, batarya ile çalışan, uzaktan kontrollü bir gemi üzerinde çalışmış ve gemi 2020 yılında tersaneden çıkarılarak firmaya

teslim edilmiştir. Gemi, 80 m. boyunda, maksimum hızı 10 Kts, optimum hızı 6 Kts olan 120 TEU bir konteyner gemisidir. Dünyanın ilk tamamen elektrikli otonom gemisi olan Yara Birkeland, Yara firmasının fabrikasında ürettiği amonyum ve diğer kimyasal maddeleri 30 deniz mili gibi kısa bir seyir mesafesinde limanlara taşımaktadır (Yorulmaz ve Karabulut, 2021: 42; Hertzberg, 2023). Yara Birkeland projesi, deniz ulaştırmasında kullanılan, hayata geçirilmiş bir proje olması bakımından önem kazanmaktadır.

Revolt Projesi:

Alman-Norveç kökenli bir firma olan DNV-GL firmasının projesi, Revolt isimli 100TEU konteyner gemisi, 6 Kts optimum süratle ana limandan tali limanlara kısa mesafeli yük taşımada kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Batarya ile çalışan Revolt, 100 deniz millik bir seyir mesafesinde hizmet verecektir. Benzeri bir dizel makineye sahip gemiyle kıyaslandığında, 30 yıllık kullanım ömründe 34 milyon dolar daha karlı olacağı hesaplanmıştır (Doğru ve Yorulmaz, 2021: 1093). Bu proje fosil yakıtlı tahrik sistemlerine göre kârlılığı, gelişmiş navigasyon sistemi sayesinde tam otonom özellikte olması bakımından önemlidir.

Jin Dou Yun Projesi:

Çin'in teknoloji şirketi Yunzhou Tech, Wuhan Teknoloji Üniversitesi ve Çin Sınıflandırma Ajansı(CCS) işbirliğiyle üretilen Çin'in ilk otonom kargo gemisinin deneme seyrini 2019 yılında gerçekleştirmiştir (Si, 2019; Bolat ve Koşaner, 2021: 346). Ayrıca Çin, Aralık 2019 yılında, dünyanın en büyük, Asya'nın ilk otonom deniz gemi test sahası olan Wanshan test sahasını CCS tarafından sertifikalandırarak kullanmaya başlamıştır (Ocean Alfa, 2019).

Suzaku Projesi:

Japonya'da yürütülen Tam Otonom Gemi Programı kapsamında, Suzaku adında 85 m. boyunda bir konteyner gemisi inşa edilmiştir. Suzaku, 26 Şubat 2022'de, yoğun gemi trafiğinin olduğu Tokyo Körfezi ile Ise Körfezi arasında gerçekleştirilen testte, 426 deniz mili mesafenin büyük bir bölümünü otonom olarak başarıyla gerçekleştirmiştir. Gece ve gündüz 360° görüş kabiliyeti olan kameralarla donatılmış olan gemi, 40 saat süren testlerde 107 kaçınma manevrası gerçekleştirmiş, otonom seyir ile manevra, yanaşma ve seyir operasyonları test edilmiştir (Canpolat, 2022). Bu proje, bir otonom geminin yoğun gemi trafiğinin bulunduğu deniz alanında başarı ile limana ulaşabilmesi ile önemlidir.

Prism Courage Otonom Seyir Sistemi İle Okyanus Geçişi Denemesi:

1 Mayıs 2022'de Meksika körfezindeki Freeport limanından ayrılan Prism Courage isimli, 299 m boyundaki bir LNG tankeri, okyanusu geçerek Güney Kore'nin batısındaki Boryeong LNG terminaline ulaşmıştır. Yolculuğu esnasında 2.seviye otonom teknolojisini kullanan gemi, kat ettiği 10.756 deniz millik mesafenin yaklaşık yarısını tamamen otonom bir şekilde gerçekleştirmiştir. Geminin otonom navigasyon sistemi sayesinde yakıt verimliliği %7 artmış, emisyonlar %5 azalmıştır (Değirmenci, 2022). Tam otonom gemi projelerinde öne çıkan yakıt verimliliği ve karlılık, fosil

yakıtlı tahrik sistemine sahip olan bu projede de öne çıkmaktadır.

2.3. Literatür Araştırması

Literatür incelendiğinde, Ahvenjärvi (2016) tarafından yapılan çalışmada, otonom gemiler ve insan faktörü ele alınmış, otonom gemilere uzaktan kontrol merkezlerinden kumanda eden personelin rolünün, gemiye köprüüstünden kumanda eden personelin rolü ile birbirine benzer olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca insan faktörünün otonom gemiler söz konusu olduğunda da; otonom gemilerin seyir sistemleri yazılımlarının hazırlanmasında görev alan insan faktörü etkisinin, denizde karşılaşılabilecek her durumun tanımlanabilmesinin zorluğundan başlayarak, uzaktan kontrollü gemilerin kontrol merkezlerindeki personelin olası hatalarına kadar, her zaman etkisini sürdüreceği öne sürülmüştür. Buna rağmen insan unsurunun deniz kazalarını önlemede beklenmeyen durumlara cevap verebilme kabiliyeti açısından avantajlı olabileceği değerlendirilmiş, ancak deniz kazalarının çoğunun insan hatası kaynaklı gerçekleştiği göz önüne alındığında da, sensörler aracılığıyla uzaktan kumanda edilen insansız gemiler ya da tam otonomiye sahip gemilerin, insanlı gemilerle kıyaslandığında insan hatalarını en aza indirmede ve seyir emniyetini sağlamada başarılı olacağı sonucuna varılmıştır. Otonom gemilerin en önemli zayıflığının beklenmeyen durumlarda doğru reaksiyonu gösterememek olabileceği değerlendirilmiştir.

Katsivela (2018), çalışmasında insansız gemileri Kanada hukuku bağlamında ele almış, insansız deniz araçları ile ilgili ulusal ve uluslararası alanda yasal çerçevenin belirlenmesine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. İnsansız deniz araçlarının yola elverişliliği ile ilgili olarak, gemide uygun sayıda ve yeterlilikte asgari personel bulundurma yükümlülüğünün aynı şekilde devam edebileceği, ancak bu yükümlülüğün gemi üzerinde bulundurmak şeklinde değil, sahil kontrol merkezinde ve gemide ihtiyaç duyulandan daha az sayıda yetkin personel bulundurulması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Katsivela (2018), kaptan ve kılavuz kaptan görevleri ve yeterlilik standartlarının da insansız gemilere göre yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini değerlendirmiştir.

Doğru ve Yorulmaz (2020) tarafından yapılan çalışmada, gemilerdeki dijitalleşme süreci incelenmiş ve dijitalleşmenin insan hatası kaynaklı deniz kazalarını azaltmaya katkıda bulunacağı sonucuna varılmıştır. Yorulmaz ve Karabulut (2021) tarafından yapılan çalışmada, akıllı gemiler ve gemi kaptanlarının akıllı gemilere bakış açısı ve akıllı gemilerin denizyolu ulaştırmasına etkileri değerlendirilmiştir. Gemi kaptanlarının görüşlerine göre, akıllı gemilerin çatma, karaya oturma gibi kazaları azaltacağı, yükün zarar görmesi, batma gibi kazaları arttıracığı, yönetici düzeyindeki gemi insanları istihdam imkanı bulurken, diğer gemiciler açısından istihdam sorunu olacağı sonuçları elde edilmiştir. Helvacı ve Muran (2022) tarafından yapılan çalışmada, ulusal ve uluslararası hukukta gemi tanımları incelenmiş, bu tanımların otonom gemileri de kapsadığı, ancak ihtilaf durumlarında otonomi seviyelerine göre yükümlülüklerin açıkça belirlenmesine ihtiyaç olduğu, bu kapsamda mevcut gemi tanımının otonom

gemiler ve otonomi düzeyleri düşünülerek yeniden yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

3. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, gemi kaptanlığı yapan/yapmış gemi insanlarının ve denizcilik işletmelerinde çalışan sektörle ilgili teknolojik gelişmelere hâkim kişilerin deneyimleri doğrultusunda, Gemi 4.0 dönüşüm sürecine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak için nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni, veri toplama tekniği olarak katılımcılara açık uçlu soruların sorulduğu görüşme tekniği, veri analiz yöntemi olarak da içerik analizi ile doküman analizi kullanılmıştır. Bu çalışma için etik kurul izni, Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 27/12/2022 tarih ve 2022/12 no lu toplantısında alınan 15 sıra sayılı numaralı kararı ile alınmıştır.

Olgu bilim, öznel deneyime önem veren, bireylerin kişisel deneyimlerini, onların soruna bakış açısını tanımlayıp yorumlayarak değerlendirmeyi amaçlayan bir araştırma yöntemidir. Görüşme tekniği, nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan, katılımcıların konuya bakış açısını, kişisel düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bir veri toplama yöntemidir. İçerik analizi, araştırmanın özüne ilişkin anlam, tema ve düşünceleri belirleyerek yorumlamak gayesi ile verilerin sistematik olarak incelenmesidir. Doküman analizi, basılı ve elektronik ortamdaki yazılı belgeleri sistematik olarak inceleyerek değerlendirmekte kullanılan bir nitel analiz yöntemidir.

4. Bulgular

Çalışmaya gönüllü olarak katılan uzmanların Tablo 1'deki bilgileri incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun eğitim durumunun lisans düzeyinde, bir katılımcı (K2) doktora düzeyinde, bir katılımcının ön lisans eğitim düzeyinde oldukları görülmektedir. Katılımcıların mesleklerindeki pozisyonlarına bakıldığında; denizcilik tecrübesine sahip dört katılımcının denizci eğitmeni olarak (K2, K3, K5, K9), sektördeki teknolojik gelişmeler ve operasyonlar konusunda bilgi ve tecrübeye sahip olan (K10), İstanbul ilinde faaliyetlerini yürüten bir denizcilik şirketinde atanmış kişi (DPA-Designated Person Ashore)/Şirket Güvenlik Zabiti (CSO-Company Security Officer) pozisyonunda, diğer katılımcılar ise Kaptan ve 1.Zabit pozisyonunda çalışmaktadır.

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri

Katılımcı	Denizcilik Tecrübesi (Yıl)	Mevcut İşi	Eğitim Durumu
K1	4	Kaptan	Lisans
K2	4	Öğretim Görevlisi	Doktora
K3	40	Denizcilik Eğt. Kurumu Eğitmen	Lisans
K4	15	Kaptan	Lisans
K5	45	Denizcilik Eğt. Kurumu Eğitmen	Lisans
K6	4	Kaptan	Lisans
K7	15	Kaptan	Ön Lisans

K8	12	Kaptan	Lisans
K9	35	Denizcilik Eğt. Kurumu Eğitmen	Lisans
K10	15	Denizcilik Şirketi DPA/CSO	Lisans

Denizyolu ulaştırma sektörü açısından Gemi 4.0 süreci ve denizyolu ulaştırma sektörünü bu sürece götüren teknolojik gelişmeler hakkında, Türkiye'de faaliyet gösteren denizcilik firmalarında çalışan yönetici düzeyindeki gemi insanlarının görüşlerini ortaya çıkarmak üzere hazırlanan açık uçlu sorular, 10 katılımcıya görüşme yöntemiyle sorulmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular; temalar, alt temalar, kodlar ve frekanslar olarak belirlenmiştir.

SORU 1: Teknolojik gelişmelerin denizcilik sektörüne gelecekte nasıl bir değişim getireceğini düşünüyorsunuz?

Tablo 2. Teknolojik Gelişmelerin Denizcilik Sektörünün Geleceğine Etkisi Teması

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	F	
Teknolojik gelişmelerin denizcilik sektörünün geleceğine etkisi	Olumlu algı	İş yükünün azalması	4	
		Seyir emniyeti ile ilgili olarak personel hatalarının azalması	5	
		TOPLAM	9	
		Olumsuz algı	İstihdamın azalması	2
			Personelin denizci yeteneklerinin azalması	2
	TOPLAM		4	
	GENEL TOPLAM		13	

Tablo 2'de görüldüğü gibi katılımcılara yöneltilen; "Teknolojik gelişmelerin denizcilik sektörüne gelecekte nasıl bir değişim getireceğini düşünüyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplara göre; olumlu algı ve olumsuz algı olarak iki alt tema belirlenmiş, katılımcıların teknolojik gelişmelerin denizcilik sektörüne getireceği değişimi çoğunlukla olumlu algıladıkları, en fazla *seyir emniyeti ile ilgili olarak personel hatalarının azalmasını* ve *gemi insanları üzerindeki iş yükünün azalmasını* sağlayacağını düşündükleri ortaya çıkmıştır.

SORU 2: Mesleğinizle ilgili olarak teknolojik yeniliklere uyum sağlamakta zorlandığınızı düşünüyor musunuz? Nasıl?

Tablo 3. Katılımcıların Teknolojik Yeniliklere Uyum Sağlayabilme Durumu Teması

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	F	
Katılımcıların teknolojik yeniliklere uyum sağlayabilme durumu	Uyum	STCW eğitimlerinin uyumu kolaylaştırması	8	
		Teknolojik yeniliklerin yaşamın her alanında var olması sebebiyle oluşan yatkınlık	1	
		TOPLAM	9	
		Uyumsuzluk	Yeterli seviyede yabancı dil bilmeme sebebiyle bazen uyum sorunu	1
			TOPLAM	1
	GENEL TOPLAM		10	

“Mesleğinizle ilgili olarak teknolojik yeniliklere uyum sağlamakta zorlandığınızı düşünüyor musunuz? Nasıl?” sorusuna verdikleri cevaplara göre; uyum ve uyumsuzluk olarak iki alt tema belirlenmiş, katılımcıların büyük çoğunluğu uyum sorunu yaşamadığını, bir katılımcı yeterli seviyede yabancı dil bilmediği için teknolojik yeniliklere uyum sağlamakta zorlandığını ifade etmiştir.

SORU 3: Gemilerin dijital sistemlere sahip olmasının, kullanıcıların sistemlere ünsiyet sağlaması açısından sorun yarattığını düşünüyor musunuz?

Tablo 4. Gemi İnsanlarının Dijital Sistemlere Ünsiyet Sağlama Durumu Teması

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	F
Gemi insanların dijital sistemlere ünsiyet sağlama durumu	Herkes ünsiyet sağlar	Dijital sistemler kullanıcıların işini kolaylaştırdığı için ünsiyet sağlanmaktadır	6
		Hızlı bir adaptasyon söz konusudur	1
	TOPLAM		7
	Bazıları ünsiyet sağlamada zorlanır	Zorlananlar olsa da genel olarak ünsiyet sağlanmaktadır	2
		Kendini geliştiremeyenler zorlanmaktadır ve sektörde varlıklarını sürdürememektedir	1
	TOPLAM		3
GENEL TOPLAM		10	

“Gemilerin dijital sistemlere sahip olmasının, kullanıcıların sistemlere ünsiyet sağlaması açısından sorun yarattığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre; herkes ünsiyet sağlar ve bazıları ünsiyet sağlamada zorlanır olarak iki alt tema belirlenmiş, katılımcıların çoğunlukla kendileri dışındaki diğer kullanıcıların da sistemlere ünsiyet sağlayabildiğini düşündüğü ortaya çıkmıştır.

SORU 4: Elektronik seyir teknolojilerinin geminizin seyir emniyetine katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?

Tablo 5. Elektronik Seyir Teknolojilerinin Gemilerin Seyir Emniyetine Katkı Durumu Teması

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	F
Elektronik seyir teknolojilerinin gemilerin seyir emniyetine katkı durumu	Olumlu yönde katkı	Seyir emniyetini artırması	8
		Seyir emniyetini artırıcı etkisinin olması ancak sistemleri kullanan insan faktörünün bilgi ve becerilerinin seyir emniyeti konusunda daha belirleyici olması	1
	TOPLAM		9
	Olumsuz yönde katkı	Elektronik seyir sistemlerinin denizcilerin işlerini kolaylaştırmasıyla seyir konularına ünsiyetinin azalması	1
		TOPLAM	
	GENEL TOPLAM		10

“Elektronik seyir teknolojilerinin geminizin seyir emniyetine katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?” sorusuna verdikleri cevaplara göre; olumlu yönde katkı ve olumsuz yönde katkı olarak iki alt tema belirlenmiş; katılımcıların çoğunluğunun Elektronik Seyir Teknolojilerinin gemilerin seyir emniyetine olumlu yönde katkısı olduğunu düşündüğü anlaşılmıştır.

SORU 5: Gelecekte otonom gemilerin kullanımının yaygınlaşmasının yaratacağı durumlar sizce neler olur?

Tablo 6. Otonom Gemilerin Yaygınlaşmasının Yaratacağı Durum Teması

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	F	
Otonom gemilerin yaygınlaşmasının yaratacağı durum	Seyir emniyeti ve güvenliği	Deniz kazalarının artması	4	
		Korsanlık faaliyetlerinin artması	3	
		Denizde oluşan arızaların giderilmesi sorunu	1	
		Gemi trafik hizmetlerinin otonom gemilere göre düzenlenmesi ihtiyacı	1	
		TOPLAM		9
	Yönetim fonksiyonu ve İnsan kaynakları	İşsizliğin artması	3	
		Eğitim standartlarının yenilenmesi gerekliliği	1	
		İşletme maliyetlerinde düşüş ve artan karlılık	1	
		TOPLAM		5
		GENEL TOPLAM		14

“Gelecekte otonom gemilerin kullanımının yaygınlaşmasının yaratacağı durumlar sizce neler olur?” sorusuna verdikleri cevaplara göre; Seyir emniyeti ve güvenliği ve Yönetim fonksiyonu ve İnsan kaynakları alt temaları belirlenmiş, seyir emniyeti ve güvenliği alt teması ile ilgili olarak en fazla deniz kazalarının artması ve korsanlık faaliyetlerinin artmasının beklendiği ortaya çıkmıştır.

SORU 6: Otonom gemilerin kullanımı ve yaygınlaşmasının sektörde istihdama bir etkisi olur mu? Nasıl?

Tablo 7. Otonom Gemilerin Kullanımı Ve Yaygınlaşmasının İstihdama Etkisi Teması

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	F
Otonom gemilerin kullanımı ve yaygınlaşmasının istihdama etkisi	İstihdamda azalma olması	Yönetici düzeyindeki gemi insanları	8
		Yönetici düzeyinde olmayan gemi insanları	10
		Kara tesislerinde çalışan sektör çalışanları	1
	TOPLAM		19
	İstihdamda artış olması	Yönetici düzeyindeki gemi insanları	2
		Yönetici düzeyinde olmayan gemi insanları	-
Kara tesislerinde çalışan sektör çalışanları		1	
TOPLAM		3	
GENEL TOPLAM		22	

“Otonom gemilerin kullanımı ve yaygınlaşmasının sektörde istihdamda bir etkisi olur mu? Nasıl?” sorusuna verdikleri cevaplara göre *istihdamda azalma olması ve istihdamda artış olması* alt temaları belirlenmiş; katılımcıların tamamı, yönetici düzeyinde olmayan gemi insanlarının istihdamında azalma olacağını belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (n:8) yönetici düzeyindeki gemi insanlarının istihdamında azalış olacağını, bir kısmının (n:2) kendini geliştiren yönetici düzeyindeki gemi insanlarının sektörde iş bulmakta zorlanmayacağını düşündükleri, bir katılımcı da kara tesislerinde çalışan sektör çalışanlarının istihdamında artış olacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Genel anlamda istihdamda düşüş olacağı düşüncesinin hakim olduğu ortaya çıkmıştır.

SORU 7: Türk denizcilik sektörünün, dijitalleşme, nesnelerin interneti, otonom gemiler gibi gelişmeleri beraberinde getiren Endüstri 4.0 sürecine uyum sağlama, bu konuda dünyadaki gelişmeleri takip edebilme potansiyeli hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tablo 8. Türk Denizcilik Sektörünün Endüstri 4.0 Teknolojik Dönüşümünü Takip Edebilme Potansiyeli Teması

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	F
Türk denizcilik sektörünün Endüstri 4.0 teknolojik dönüşümünü takip edebilme potansiyeli	Endüstri 4.0 sürecine uyum sağlama potansiyeline sahip	Sektör bütünüyle uyum sağlamakta zorlanmaz Bu konuda farkındalığı ve ileriye dönük planları olan firmalar uyum sağlar	5 1
	TOPLAM		6
	Endüstri 4.0 sürecine uyum sağlama potansiyeline sahip değil	Türk deniz ulaştırma filosu, büyüklüğü, gemilerin yaşı gibi konularda arzu edilenin gerisinde olduğundan teknolojik gelişmeleri takip edemez Bu konularda yeterli farkındalık olmadığından gelişmeleri takip etme potansiyeli yoktur.	2
	TOPLAM		4
	GENEL TOPLAM		10

“Türk denizcilik sektörünün, dijitalleşme, nesnelerin interneti, otonom gemiler gibi gelişmeleri beraberinde getiren Endüstri 4.0 sürecine uyum sağlama potansiyeline sahip ve Endüstri 4.0 sürecine uyum sağlama potansiyeline sahip değil alt temaları belirlenmiş; katılımcıların çoğunun (n:6) Türk denizcilik sektörünün Endüstri 4.0 sürecine uyum sağlama potansiyeline sahip olduğunu düşündüğü ortaya çıkmıştır. Belirlenen kodlara bakıldığında, Endüstri 4.0 sürecine uyum sağlama potansiyeline sahip olmadığını düşünen katılımcıların bu konuda Türk deniz ulaştırma filosu, büyüklüğü, gemilerin yaşı gibi konularda arzu edilenin gerisinde olduğundan (n:2) ve Türk deniz ulaştırma sektöründe Endüstri 4.0 teknolojik dönüşümü ile ilgili yeterli

farkındalık olmadığından (n:2) sürece uyum sağlayamayacağına inandıkları ortaya çıkmıştır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada, sanayide buhar makinesinin bulunması ile başlayan, Endüstri 1.0 olarak tanımlanmış olan ve teknolojinin gelişmeye devam etmesiyle günümüzde Endüstri 4.0’a doğru ilerleyen gelişim süreci, Endüstri 4.0 sürecinin bileşenleri ve sanayi üzerinde yaratacağı dönüşüm ele alınmıştır. Bu gelişmelerin denizcilik sektörüne yansımalarını anlamak amacıyla, sanayi devrimi ile başlayan Gemi 1.0’dan itibaren günümüze kadar geçen süreç incelenmiştir. Ayrıca, sektör çalışanı yönetici düzeyindeki denizcilerle yapılan görüşmeler ile teknolojik gelişmelere hali hazırda uyum sağlama becerileri ve yakın gelecekte otonom gemilerin yaygınlaşması ile yaşanacak olan Gemi 4.0 sürecinin sektör üzerindeki etkilerinin neler olabileceği konusunda düşünceleri alınarak değerlendirilmiştir.

Endüstri 4.0 sürecinde sanayide akıllı fabrikalar, robotik sistemlerin, veri ağlarıyla, nesnelerin otomatize bir şekilde birbirleriyle ve bulut veri tabanlarıyla veri alışverişinde bulunacak, tüketici tercihlerini yapay zekâ uygulamaları ile anında değerlendirip üretim hattında uygulayarak, insan gücüne ihtiyaç olmaksızın üretim gerçekleştireceklerdir. Bu düzeyde bir üretim hem maliyetleri düşürecek, hem zaman tasarrufu sağlayacak, hem stoklama giderleri ve alanlarından tasarruf sağlayacak, hem de üretilen mamullerdeki hata oranını çok aza indirecektir. Bu süreç, toplumda da bir dönüşümü zorunlu kılmaktadır. Fabrikalarda beden gücüyle geçimini sağlayan, makinelerin tamamlayıcı unsuru olarak onları kullanan insan Endüstri 4.0 sürecinin gereklerine uyum sağlamak zorunda kalacaklar, bazı meslekler yok olacak, bazıları da dönüşüm geçirecektir. İnsanların üretim ya da hizmet sektöründe akıllı sistemleri programlayan, kontrol eden, yönlendiren, bilgi teknolojilerini kullanabilen yeteneklere sahip olmaları gerekecek, işsizlik, çağın gereklerine adapte olamayanlar için söz konusu olacaktır. Endüstri 4.0, toplumu Toplum 5.0’a yani nitelikli toplum dönüşümüne zorunlu kılmaktadır. Bu dönüşümden hiç şüphesiz, deniz ulaştırma sektörü de etkilenecektir. Otonom gemilerin hukuki anlamda tanımlanması ihtiyacı, gemilerin geçireceği teknolojik dönüşüm, bu dönüşümün istihdama etkileri, otonom gemilerin deniz kazalarını ne düzeyde etkileyeceği, insansız gemiler ile mürettebatlı gemilerin karıştığı kazalarda gözcülük sorumluluklarının nasıl belirleneceği, kazalara sebep olan insan ve sistem hatalarının sorumluluklarının kimlere yükleneceği, açıklığa kavuşması gereken konular olacaktır.

Denizcilik sektöründe Gemi 4.0 dönüşümü akıllı gemi, karanlık gemi, otonom gemi gibi kavramları beraberinde getirmektedir. Gemiler, IMO’nun belirlemiş olduğu otonomi seviyelerinde iki aşamalı bir otonomi gelişim süreci yaşayacaktır. İlk aşamada, insanlı veya insansız gemiler Sahil Karar Destek Merkezlerinden, artırılmış gerçeklik uygulamaları ile uzaktan idare edilebilecektir. İkinci aşama gerçekleştiğinde ise gelişmiş sensörler ve yapay zekâ ile donatılmış akıllı gemiler tam otonomi seviyesinde denizlerde yürecektir, Sahil Operasyon Merkezinden takip edilen insansız araçlara dönüşecektir. İnsansızlaşmış karanlık gemiler, denizde birbirleriyle otomatize bir şekilde iletişim halinde

seyredecek, bu da çoğunlukla insan faktörüne bağlı olarak gerçekleşen deniz kazalarının önüne geçecektir. Karanlık gemilerde yaşam yerleri, köprüüstü gibi mahallerden tasarruf söz konusu olduğundan, yük taşımak için daha fazla hacim alanı oluşacaktır.

Bütün bunlar olurken ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerin yapılmasına ve yükümlülüklerin net bir şekilde tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Üzerinde insan olmayan karanlık gemilere kılavuzluk hizmetinin nasıl verileceği konusu tartışılmalı, yasal mevzuata uygun yöntemler belirlenmelidir ya da yasal mevzuat, belirlenmiş olan yöntemlere uygun olacak şekilde düzenlenmelidir.

Uluslararası ve ulusal hukukta belirlenmiş olan mevcut gemi tanımları ve bu tanımların otonom gemileri kapsayıp kapsamadığına bakıldığında; otonom gemilerin bu tanımların kapsamına girdiği, ancak ihtilaf durumlarında otonomi seviyelerine göre yükümlülüklerin açıkça belirlenmesine ihtiyaç olduğu, bu kapsamda mevcut gemi tanımının otonom gemiler ve otonomi düzeyleri düşünülerek yeniden yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında denizcilik sektöründe yönetici düzeyinde çalışan gemi insanların deneyimleri doğrultusunda Gemi 4.0 dönüşüm süreci hakkındaki görüşleri, görüşme tekniği uygulanarak alınmıştır. Yapılan görüşmelerde, gelecekte teknolojik gelişmelerin seyir emniyeti ile ilgili olarak personel hatalarını azaltacağını ve personelin üzerindeki iş yükünü hafifleteceğini düşündükleri, yönetici düzeyindeki gemi insanların teknolojik gelişmelere uyum sağlama konusunda zorluk yaşamadıkları, bu teknolojilerin seyir emniyetine katkıları olduğunu düşündükleri ortaya konmuştur. Bu konu ile ilgili yapılmış olan akademik çalışmalar da göstermektedir ki, gemilerde deniz kazalarını en aza indirmeye amacıyla bulunan elektronik seyir yardımcı sistemlerine rağmen, karar verme konumunda olan insan faktörü hatalı kararlar alabilmektedir. Elektronik seyir sistemlerinin kullanıcıların denizci yeteneklerinin azalmasına sebep olabileceği düşüncesi, yapılan görüşmelerde dikkati çeken bir değerlendirme olmuştur. Çalışmamızda ortaya çıkan, elektronik seyir sistemlerinin seyir emniyetine olumlu katkısı olduğu düşüncesi hakim olmakla beraber, iki katılımcı tarafından (K2 ve K4) ifade edilen, bu sistemlerin insanların işini kolaylaştırdığı, fakat bunun onların denizci yeteneklerini körelttiği düşüncesi göz ardı edilmemelidir. Kaynağında, karar verici olarak insan faktörünün varlığı olan bu sorun, uzaktan kontrol edilen otonom gemilerde de devam edeceğinden, teknolojik seviye, yapay zekâ ile seyir yapan tam otonom gemilerin dümene geçeceği, insanın karar verici değil, takip eden/denetleyen, sorun algılandığında müdahale eden rolünü aldığı döneme gelene kadar devam edecektir.

Katılımcılar, otonom gemilerin denizlerde görülmeye başlaması ile birlikte ağırlıklı olarak, işsizliğin, kazaların ve korsanlığın artacağını düşünmektedirler. Görüşmelerde, insansız gemilerin denizcilik sektöründe istihdam sorunu yaratabileceği düşüncesi görüşmecilerin tamamı tarafından paylaşılmış; kendini geliştirerek sürece adapte olabilen denizcilerin iş bulmakta zorluk çekmeyeceği düşüncesi (n:2) ifade edilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası (n:6) Türk denizcilik sektörünün Gemi 4.0 dönüşümüne uyum sağlayabilme potansiyelinin olduğu düşüncesine sahip

olmakla birlikte, K4 ve K10 tarafından, Türkiye’de bazı denizcilik şirketlerinin Gemi 4.0 sürecine adapte olmakta zorluk yaşayacağı, vizyon sahibi, geleceğe dönük planları olan şirketlerin ise uyum sağlayabileceği değerlendirilmiştir.

Günümüzde hali hazırda Gemi 3.0 süreci içerisinde ve Gemi 4.0 sürecine hazırlanmakta olan deniz ulaştırma sektörü, teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme uygulamalarıyla deniz kazalarını en aza indirmeye, personel, yakıt maliyetlerinden tasarruf sağlayarak işletme maliyetlerini düşürmeyi amaçlamaktadır. Gemilerde dijitalleşme çalışmaları, personel, yakıt maliyetleri açısından tasarruf sağlamakta; çoğunluğu insan hatalarından kaynaklanan deniz kazalarını önlemede aynı etkili sonucu göstermemektedir. Gemi 4.0 süreciyle otonom gemilerin denizlere hakim olmasıyla, yapay zekâ, gemilerin kumandasını insanın elinden alacak, deniz kazaları dikkate değer bir şekilde azalacaktır. Geleneksel anlamda denizcilik şekil değiştirecek, denizciler gemilerde değil, sahilde bulunan kontrol merkezinde artırılmış gerçeklik uygulamalarını kullanan, otonom gemi operasyonlarını takip ve kontrol eden kişiler olacaktır. Bu durum denizcilerin işsiz kalacağını düşündürse de, kendini geliştiren, yeniliklere uyum sağlayan denizcilere yeni çalışma koşullarında iş imkanı sağlayacaktır. Bu bakımdan deniz ulaştırma sektörüne denizciler yetiştiren eğitim kurumlarının Gemi 4.0 teknolojisine uygun nitelikte, bilişim sistemlerini kullanabilen, denizci yeteneklere sahip denizcilerin yetişmesi için gerekli kadro ve eğitim alt yapısını kapsayan dönüşümü geçirmesi gerekmektedir. Hukuksal açıdan bakıldığında otonom gemilerin daha açık bir şekilde tanımlanarak, sektörde yer alan unsurların sorumluluklarının neler olduğu, uluslararası hukuk yazınında belirlenmesi gerekmektedir. Armatörlerin, acentelerin, brokerlik hizmeti veren firmaların, sahil kontrol merkezlerinde görev yapacak olan personelin, kılavuzluk hizmeti veren kuruluşların, sigortacılık firmalarının, kısaca sektörde faaliyet gösteren tüm unsurların hukuki sorumluluklarının yeniden ve otonom gemi kavramı ile ilgili karşılaşılabilecek sorunlar iyi düşünülerek değerlendirilmesi ve hukuki çerçevenin bu bağlamda ortaya konması gerektiği değerlendirilmektedir.

Gemi 4.0 süreci teknoloji, eğitim, hukuk, yönetim, sosyal yönleriyle denizyolu ulaştırma sektörünü derinden etkileyecek bir dönüşüm sürecidir. Sektörün bu sürece uyum sağlayabilmesi, dünyadaki gelişmeleri takip edebilmesi, hatta bir adım öne geçebilmesi için yeniliklere zamanında, gereken yatırımların yapılması, bunun için sektörde uzun vadeli bir gelecek vizyonu oluşması gerekmektedir. Gemi 4.0 gibi önemli bir dönüşümün yaşanıyor olması, üniversite-sektör diyalogunu daha da önemli kılmaktadır. Sektörün Gemi 4.0 dinamiklerine uyum sağlayabilmesi, rekabet kabiliyetini sürdürülebilirliği ve varlığını devam ettirebilmesi için devlet erkinin planlayıcı, yönlendirici, destekleyici, denetleyici, koruyucu yaklaşımlarına ihtiyaç duyduğu, böyle büyük bir dönüşüm sürecinin dünya ticaret yolları üzerinde oldukça önemli konumda olan ülkemiz için, denizyolu ulaştırmasında deniz ulaştırma filomuzla, akıllı limanlarımızla, iyi yetişmiş denizcilerimizle hak ettiğimiz seviyeyi yakalamak bakımından bir fırsat olarak görülmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Çalışmanın en önemli kısıtı, katılımcıların sadece Türk gemi insanlarından oluşması ve Gemi 4.0 sürecinde siber güvenlik

konusuna değinilmemiş olmasıdır. İleriki çalışmalarda örneklemin büyütülmesi amacıyla farklı veri toplama teknikleri kullanılarak daha fazla sayıda ve farklı milletlerden gemi insanına ulaşılması, Gemi 4.0 süreci ile ilişkili olan ve bu çalışmada değinilmeyen siber güvenlik konusunun incelenmesi araştırmacılara önerilebilir.

Kaynakça

- Ahvenjärvi, S. (2016). The Human Element and Autonomous Ships. *TransNav: International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation*, 10(3).
- Akben, İ., & Avşar, İ. İ. (2018). Endüstri 4.0 ve Karanlık Üretim: Genel Bir Bakış. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 26-37.
- Aksoy, S. (2017). Değişen Teknolojiler ve Endüstri4.0: Endüstri 4.0'ı Anlamaya Dair Bir Giriş. *SAV Katkı*, 34-44.
- Aktuğ, Ş. (2015). *Art Of Celestial Navigation*. İstanbul: Piri Reis Üniversitesi Yayınları.
- Alan, A. (2018). *İnsansız Gemiler ve Deniz Taşımacılığının Geleceği*. <https://www.ihracat.co/2018/07/insansiz-gemiler-ve-deniz.html>, (Erişim: 19.10.2022)
- Bilimin sesi, (2017). *GPS nedir? Görsel* <https://www.biliminsesi.com/gps-nedir/>, (Erişim: 20.10.2022)
- Bolat, F., & Koşaner, Ö. (2021). İnsansız Gemilerin Güncel Statüleri. *European Journal of Science and Technology*, 341-358. <https://doi.org/10.31590/ejosat.870875>
- Bulut, E., & Akçacı, T. (2017). Endüstri 4.0 ve İnovasyon Göstergeleri Kapsamında Türkiye Analizi. *ASSAM International Refereed Journal*, 7.
- Canpolat, R. (2022). *Otonom Konteyner Gemisi Suzaku, 790 Km'lik Güzergahi Başarıyla Tamamladı*. <https://www.denizhaber.net/otonom-konteyner-gemisi-suzaku-790-kmlik-guzergahi-basariyla-tamamladi-haber-108705.htm>, (Erişim: 20.10.2022)
- Değirmenci, T. (2022). *Kendi Kendine Okyanusu Gecen İlk Otonom Gemi: Prism Courage*. <https://www.virahaber.com/kendi-kendine-okyanusu-gecen-ilk-otonom-gemi-prism-courage-64718h.htm>, (Erişim: 20.10.2022)
- Doğru, M., & Yorulmaz, M. (2021). Gemilerde Dijitalleşme: Önemi ve Etkileri. *Journal of International Social Research*, 14(77), 1085-1096. <https://doi.org/10.17719/jisr.11511>
- Drath, R., & Horch, A. (2014). Industrie 4.0: Hit or Hype? [Industry Forum]. *IEEE industrial electronics magazine*, 8(2), 56-58.
- Esmer, Y., & Alan, M. A. (2019). Endüstri 4.0 Perspektifinde İnovasyon. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 465-478.
- Feibert, D. C., Hansen, M. S., & Jacobsen, P. (2017). An Integrated Process and Digitalization Perspective on the Shipping Supply Chain—A Literature Review. *2017 IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management (IEEM)*, 1352-1356. <https://doi.org/10.1109/IEEM.2017.8290113>
- Gözüyeşil, F. (2021). Denizde Çatışmanın Önlenmesine Dair Uluslararası Kurallar Bağlamında İnsansız ve Otonom Gemilerde İyi Gemicilik İlkesi ve Gözcülük Görevi. *Adalet Dergisi*, (66), 193-225.
- Helvacı, S. & Muran, H. (2022). Mürettebatsız Gemilerin Elverişliliği. *Piri Reis Üniversitesi Deniz Hukuku Dergisi*, 31-104.
- Hertzenberg, B. (2023). *MV Yara Birkeland*. <https://www.yara.com/news-and-media/media-library/press-kits/yara-birkeland-press-kit>, (Erişim: 31.01.2023)
- İçten, T., & Bal, G. (2017). Artırılmış Gerçeklik Üzerine Son Gelişmelerin ve Uygulamaların İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım Ve Teknoloji*, 111-136.
- Kasa, H., & Arslan, G. (2020). Endüstri 4.0 Kapsamında Teorik Bir Analiz: Türkiye Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 1810-1826. <https://doi.org/10.17755/esosder.665849>
- Katsivela, M. (2018). The Effect of Unmanned Vessels on Canadian Law: Some Basic Legal Concepts. *MarSafeLaw Journal*, 47-62.
- Nicholson, M. (2013). Computer Safety For Modern Bridge Systems. *Journal of Navigation*, 66. <https://doi.org/10.1017/S0373463313000180>
- Ocean Alpha Group Ltd., (2019). *The World's Largest, Asia's First-Unmanned Marine Test Sit Officially Opened*. https://www.oceanalpha.com/news_list/the-worlds-largest-asias-first-unmanned-marine-test-site-officially-opened, (Erişim: 20.10.2022)
- Özcan, S. (2020). *Denizcilik Sektöründe Entegre Platform Kontrol ve İzleme Sistemlerinin Teknoloji Kabul Modeli ile İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İskenderun Teknik Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü
- Özsoylu, A. F. (2017). Endüstri 4.0. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 41-64.
- Pense, C. (2018). Deniz Kazalarında İnsan Faktörü ve Bir Çözüm Olarak E-seyir. *Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi 1(2)*, 72-86.
- Rolls-Royce Marine, (2016). *Autonomous Ships the Next Step*. <https://www.rolls-royce.com/~media/Files/R/Rolls-Royce/documents/%20customers/marine/ship-intel/rr-ship-intel-aawa-8pg.pdf>, (Erişim: 31.01.2023)
- Rüßmann, M., Lorenz, M., Gerbert, P., Waldner, M., Justus, J., Engel, P., & Harnisch, M. (2015). Industry 4.0: The future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. *Boston Consulting Group*, 9(1), 54-89.
- The British Museum, (1920). *Sextant Görsel*. https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1920-1110-1, (Erişim: 31.01.2023)
- Si, K. (2019). *China's First Autonomous Cargo Ship Makes Maiden Voyage*. <https://www.seatrade-maritime.com/technology/chinas-first-autonomous-cargo-ship-makes-maiden-voyage>, (Erişim: 07.12.2022)
- Shipowners, (2023). *Liability Insurance for Owners and Operators of Maritime Autonomous Vessels*. <https://www.shipownersclub.com/insurance/autonomous/>, (Erişim: 14.02.2023)

- Şamlı, K. Y. (2020). COVID-19 Pandemisinin Taşıyanın Sorumluluğu ve Navlun Alacağı Üzerindeki Etkileri. *Istanbul Hukuk Mecmuası*, 78(2), 299-331.
- Şendoğdu, A., A., (2020), Endüstri 4.0 Devriminde Robotik Kaynaklar Yönetimi Bağlamında İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Açılımların Kaçınılmazlığı. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1), 168-184. DOI: 10.16951/atauniiibd.631617
- Taş, H. Y. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi'nin (Endüstri 4.0) Çalışma Hayatına ve İstihdama Muhtemel Etkileri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1817-1836. <https://doi.org/10.26466/opus.479123>
- Wan, J., Cai, H., & Zhou, K. (2015, January). Industrie 4.0: Enabling Technologies. In *Proceedings of 2015 International Conference on Intelligent Computing and Internet of Things*, 135-140.
- Wikipedia (2023). *Nikola Tesla*. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Nikola_Tesla&olddid=29130752, (Erişim: 02.02.2023)
- Wyrwicka, M. K., & Mrugalska, B. (2018). "Industry 4.0"—Towards Opportunities and Challenges of Implementation. *DEStech Transactions on Engineering and Technology Research*, 382-387. (icpr). <https://doi.org/10.12783/dtetr/icpr2017/17640>
- Yetiş-Şamlı, K. (2013). Lahey-Lahey/Visby, Hamburg ve Rotterdam Kuralları'nda Sefere Elverişlilik. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(2), 479-496.
- Yıldız, T. (2017). Yaklaşan Dördüncü Endüstri Devrimi ve Türkiye'deki Mevcut Durum. *İzmir İleri Teknoloji Enstitüsü*, 1-18.
- Yip, W. (2020). *Top Big Data Analytics Use Cases*. <https://www.oracle.com/tr/big-data/2020/top-22-use-cases-for-big-data.pdf>, (Erişim: 19.10.2022)
- Yorulmaz, M., & Karabulut, K. (2021). Deniz Taşımacılığında Akıllı Gemiler: Gemi Kaptanlarının Bakış Açısı. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 40-54. <https://doi.org/10.38009/ekimad.871776>

Araştırma Makalesi • Research Article

Yunan Başbakanı İoannis Metaksas'ın Ankara Ziyareti ve Akisleri (18-22 Ekim 1937)

The Visit of Greek Prime Minister Ioannis Metaxas to Ankara and its Repercussions (October 18-22, 1937)

Özlem Yıldırım Kırış^{a,*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 53020, Rize/Türkiye.
ORCID: 0000-0001-8901-4190.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 25 Nisan 2023

Düzeltilme tarihi: 20 Mayıs 2023

Kabul tarihi: 05 Haziran 2023

Anahtar Kelimeler:

Türkiye

İoannis Metaxas

İsmet İnönü

Ankara

Yunanistan

ARTICLE INFO

Article history:

Received April 25, 2023

Received in revised form May 20, 2023

Accepted: June 05, 2023

Keywords:

Turkey

Ioannis Metaxas

İsmet İnönü

Ankara

Greece

ÖZ

İoannis Metaxas, 1871'de Kefalonya'da doğdu. Metaxas, yirmi yaşında Atina Harbiye Mektebini teğmen rütbesiyle birincilikle tamamladı ve tahsilini geliştirmek üzere Almanya Harp Akademisine gitti. Balkan Savaşlarında görev alan Metaxas, 1915 senesinde Erkânî Harbiye Reisliğine getirildi. Venizelos'un iktidara gelmesinden sonra Venizelos ile anlaşamayan Metaxas, vazifesinden ayrıldı ve 1917 yılında siyaset hayatına atıldı. 1936 da kurulan Demircis Kabinesinde, Harbiye Nazırlığı görevinde bulundu daha sonra Başbakanlık görevine atandı. General Metaxas, 4 Ağustos 1936'da geniş yetkilere sahip olarak Hükümet Reisi oldu.

Bu çalışmada Yunanistan Başbakanı İoannis Metaxas'ın 18-22 Ekim 1937'de Türkiye'ye yaptığı ziyaret ve bu ziyaret kapsamında İstanbul ve Ankara'daki görüşme ve temasları değerlendirilmiştir. Metaxas'ın Ankara'da yapmış olduğu ikili müzakereler Türk-Yunan ilişkilerinin seyri ve Balkan Antantı birliği açısından büyük önem taşımıştır. Metaxas, Ankara ziyaretinde Mustafa Kemal Atatürk, Başbakan İsmet İnönü ve Başbakan Vekili Celal Bayar ile ikili görüşmeler yapmıştır. Ankara'da çeşitli yerleri ve kurumları ziyaret eden Metaxas, şehir halkı tarafından ilgi, coşku ve sevgiyle karşılanmıştır.

ABSTRACT

Ioannis Metaxas was born in Cephalonia in 1871. At the age of twenty, Metaxas graduated from the Athens Military Academy with the rank of lieutenant and proceeded to the German Military Academy to further his studies. Metaxas, who served in the Balkan Wars, was promoted to the position of Chief of the Military Staff in 1915. After Venizelos came to power, Metaxas, who could not reconcile with Venizelos, left his duties, and embarked on political life in 1917. He served as the Minister of War in the Demircis Cabinet formed in 1936 and was later appointed as the Prime Minister. On August 4, 1936, General Metaxas became the Head of Government with extensive authority.

The present study analyzed the visit of Greek Prime Minister Ioannis Metaxas to Türkiye on October 18-22, 1937, and his meetings and contacts in İstanbul and Ankara within the scope of this visit. Metaxas' negotiations in Ankara were of great significance for the course of Turkish-Greek relations and the unity of the Balkan Entente. Metaxas met with Mustafa Kemal Atatürk, Prime Minister İsmet İnönü, and Deputy Prime Minister Celal Bayar during his visit to Ankara. Metaxas visited various sites and institutions in Ankara and was welcomed with interest, enthusiasm, and love by the people of the city.

1. Giriş

Geçmişten bugüne Türk-Yunan ilişkileri Türk dış politikası içinde tarihsel boyutuyla ele alınan başlıca konular arasında yer almıştır. Türk-Yunan ilişkileri, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve özellikle de Milli Mücadele zamanında gergin ve sorunlu bir seyir almıştır. Milli Mücadelenin Türkiye lehine başarıyla tamamlanması ve ardından imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye siyasi, hukuki, askeri, ekonomik her alanda bağımsızlığını dünyaya ilan etmiştir. Bu makalede 1937 yılında Yunan Başbakanı

Metaxas'ın Türkiye'yi ziyareti yoluyla gerçekleşen diplomatik temasların ve dostluk yolunda atılan karşılıklı adımların iki ülke arasındaki ilişkilere olan katkısının ortaya konulması amaçlanmıştır. Tarihsel boyutu içerisinde Türk-Yunan ilişkileri genel hatlarıyla sorunlu bir durum arz etmiş olsa da çalışmada değerlendirilen dönemde ikili ilişkilerin oldukça iyi bir hal aldığı anlaşılmaktadır. Devletlerarası ilişkilerde lider ve liderin takip ettiği diplomasi dili büyük önem taşımaktadır. Bu noktada Mustafa Kemal Atatürk ile Metaxas'ın barışçıl bir yaklaşım ve sağduyuyla iki ülke arasındaki konuları ele almaları, kullanılan diplomasi dili ve atılan adımlar geçmişten süre gelen Türk-Yunan ilişkilerinin

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: ozlem.yildirim@erdogan.edu.tr

e-ISSN: 2149-4622. © 2019 Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ev sahipliğinde. Her hakkı saklıdır. [Hosting by TÜBİTAK ULAKBİM JournalPark. All rights reserved.]

dostça olabileceği düşüncesini kuvvetlendirmesi bakımından dikkate değer bir öneme sahiptir. Bu çalışmada T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinden, Türk basınından, telif ve tetkik eserlerden, istifade edilmiştir. Türk Dış Politikası konusunda yazılan eserler ve Türk-Yunan ilişkileri başlıklı çalışmalar incelenmiştir. Türk basınından; Ulus, Tan, Kurun, Son Telgraf, Yeni Asır, Haber, Son Posta, Cumhuriyet, Akşam, Halkın Sesi, Anadolu, Yeni Asır, İkdam 'Sabah Postası', Türk Dili, Vakit, Yedigün ve Serveti Fünun 'Uyanış' Dergisi'nde araştırma konusu ile ilgili haberler incelenmiştir. Araştırma makalesi ile cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türk-Yunan ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen diplomatik ziyaretlerin dış politikaya olan etkileri ortaya konularak bu alandaki çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmiş ve ikili ilişkilere yön veren diplomatik mahiyetteki ziyaretlerin önemi ortaya konulmuştur.

Bu nedenle cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türk ve Yunan liderlerinin diplomasi dili ve gerçekleşen ziyaretler ikili ilişkilerin gelişmesinde ne derece önemliydi? Yunan Başbakanı Metaksas'ın Türkiye ziyareti Türk siyasi hayatında ve kamuoyunda nasıl bir karşılık gördü? Metaksas'ın Türkiye'ye olan bakış açısı ikili ilişkilerin seyrini nasıl etkiledi? Balkan Antantının Türk-Yunan ilişkilerine ve her iki ülkenin dış politikasına olan yansımaları nelerdi? İkinci Dünya Savaşı öncesi Balkanlar ve Akdeniz'de, İtalyan tehdidi Türk-Yunan yakınlaşmasını nasıl etkiledi? Şeklindeki sorular araştırmanın başlıca soruları olmuş ve bu suallere cevaplar aranmıştır.

Yunanistan'ın Başbakan düzeyinde Türkiye'ye gerçekleştirdiği söz konusu ziyaret iki millet arasındaki sorunların aşılmasına ve ikili ilişkilerin olumlu bir hal almasına katkıda bulunmuştur. Ziyaretin sonunda verilen mesajlardan ziyaretin Türk siyasi çevrelerince olumlu karşılandığı görülmüştür. Nitekim Yunan Başbakanı Metaksas da Ankara'dan ayrılırken yapmış olduğu açıklamada görüşmelerin iki devlet adına çok faydalı geçtiğini ve gelecek konusunda iyimser bir hava bıraktığını belirtmiştir. Yine müzakereler sonunda yayınlanan Türk-Yunan Ortak Bildirisi de görüşmelerin olumlu geçtiğini destekleyen önemli bir açıklama olmuştur. Yunan Başbakanı Metaksas'ın ziyaretinin; Türk siyaset gündeminde, basında ve kamuoyundaki etkisi ile Metaksas'a olan bakış açısı detaylı bir şekilde incelenmiş, bu sahada eksik kaldığı düşünülen noktalara bu çalışmanın katkı sağlaması amaçlanmıştır. Ziyaret esnasında iki ülke arasında görüşülen ortak meselelere ve uluslararası gündemde yer alan konulara yer verilerek söz konusu dönem aralığındaki siyasi söylemlerin iki ülke gündeminde nasıl bir karşılık bulduğu tetkik edilmiştir. Bu bağlamda Türk basınına yansıyan haberlerdeki bilgi, duygu ve düşüncelere temas edilerek Metaksas'ın ziyaretinin Türk kamuoyundaki yankıları değerlendirilmiştir.

İncelemede Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarında Metaksas'ın Türkiye'ye gelişine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinde ise konuyla ilgili sınırlı sayıdaki belgeden yararlanılmıştır. Türk Dış Politikası ve Türk-Yunan ilişkileri ile ilgili incelenen eserlerde genel konulara yer verildiği ancak Metaksas'ın politikalarına ve Türkiye ziyareti ile alakalı bilgilere yer verilmediği ya da

sınırlı bir biçimde değinildiği görülmüştür. Araştırma da Türk basınından farklı görüş açısına sahip gazetelere yer verilerek Türk basının konuya olan ilgisi ve bakışı detaylı ve çok yönlü bir şekilde tahlil edilmiştir. Ancak Yunan kaynaklarına ulaşamadığı için çalışmada yeterince yer verilememiştir. Bu husustaki eksiklik Metaksas'ın 1937 yılı Türkiye gezisinin Türk ulusal gazetelerinde yer verilen Le Messenger d'Athenes, Elefteron Vima, Katimerini, Vradini, Atinaika Nea, Proia isimli Yunan gazetelerindeki yansımalarının incelenmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Richard Clogg'un, 'Modern Yunanistan Tarihi' adlı eserinden istifade edilmiştir.

Milli Mücadelenin başarıyla sonuçlanmasının ardından imzalan Lozan Barış Antlaşması, Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Türkiye'nin kazandığı bağımsızlık ve ulus devlet kurma hakkı uluslararası sahada kabul edilmiş ve onaylanmıştır (Fırat, 2015: 336). Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine bakıldığında, 1928'de Yunanistan'da iktidara gelen Venizelos Hükümeti iktidarını korumaya devam etmiş ve Türkiye'nin Balkanlar bölgesindeki işbirliği önerilerine sıcak bakmaya başlamıştır (Barlas, 1999: 362). 1929 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında dostluk belirgin bir hal almıştır. Bu yılda Mehmet Enis Akaygen Atina'ya Ortaelçi olarak atanmıştır. Yeni elçi Yunan Cumhurbaşkanına güven mektubunu sunmuş ve Atatürk'ün iyi dileklerini de iletmiştir (Şimşir, 2017: 241).

1930 yılında Türkiye'de Atatürk dönemi, Yunanistan'da Zaimiz ve Venizelos iktidarı zamanında (Şimşir, 2017: 243) Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler kademeli şekilde gelişme seyri göstermiştir. İki ülke arasında nüfus mübadelesinden kaynaklı siyasal ve ekonomik meseleleri neticelendirmek amacıyla 10 Haziran 1930'da Ankara Sözleşmesi imzalanmıştır. Antlaşma ile birlikte yerleşme yılı ve doğum yeri ne olursa olsun İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkeri'nin tamamı yerleşmiş tanımının içerisine alınarak iki ülkenin azınlıklarına ait mallar hususunda bazı düzenleme ve değişiklikler yapılmıştır (Yalçın vd., 2004: 419-420; Fırat, 2015: 346). Antlaşma sayesinde Lozan'dan kalan önemli bir anlaşmazlık çözümlenmiş ve iki komşu millet arasındaki ilişkilerde yeni bir safha açılmıştır. Başbakan İsmet Paşa, antlaşmanın imzalandığı gün Yunan Başbakanı Venizelos'a göndermiş olduğu mektupta iki ülke arasında yeniden dostane ilişkilerin tesis edilmesinden dolayı duyduğu memnuniyeti iletmiş ve Venizelos'u Ankara'ya davet etmiştir. 19 Haziran tarihli mektupla Venizelos bu daveti kabul ettiğini bildirmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Yunan Meclisinde antlaşmanın tasdiki hararetle tartışılmasına sebep olmuşsa da nihayetinde antlaşma her iki devletin Meclisi'nde üyelerin oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Mübadele Antlaşmasının onaylanması, Balkan birliğinin kurulmasına katkı sağlamış Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin hızlı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur (Gönlübol ve Sar, 2014: 68). Böylece Türkiye ile Yunanistan arasında altı-yedi yıldır süre gelen anlaşmazlık sona ermiştir (Atabay, 2014: 125). Gelişen ikili ilişkiler sonucunda Türkiye-Yunanistan dostluğu uluslararası sahada ve bilhassa Milletler Cemiyeti toplantılarında takdir ile karşılanmıştır (Aras, 2010: 144).

İki ülke arasında çeşitli zaman aralıklarında gerçekleşen ziyaretlerde Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmesinde etkili olmuştur. Yunan Başbakanı Elefteros Venizelos, davet

üzerine 27-31 Ekim 1930'da Türkiye'ye gelmiştir. (Şimşir, 2017: 247). İstanbul ve Ankara'yı ziyaret eden Venizelos İstanbul'da Rum Ortodoks Patrikhanesi'ni ziyaret eden ilk Yunan başbakanı olmuştur (Çelikkol, 2015: 38).

Venizelos'un bu ziyareti sonunda, Ankara'da Türkiye ve Yunanistan arasında Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma 30 Ekim 1930 günü Ankara'da, Türkiye adına İsmet Paşa ile Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Bey ile Yunanistan adına Başbakan Venizelos ile Dışişleri Bakanı A. Mihalakopoulos tarafından imzalanmıştır (Şimşir, 2017: 247). 1930 Antlaşması iki ülke arasındaki soğukluğu ortadan kaldırmış, Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlaması için fırsat olmuştur (Binark, 1998: 33). Venizelos'un bu ziyareti sırasında iki antlaşma daha imzalanmıştır. Bu antlaşmalar; Deniz Kuvvetlerinin Sınırlanması Hakkında Protokol ve İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Sözleşmesi'dir (Atabay, 2014: 125).

22 Şubat 1931 günü ise Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Ek Protokol, TBMM'de 1752 sayılı yasa ile onaylanmıştır. Onay belgelerinin Atina'da karşılıklı alınıp verilmesi kararlaştırılmıştır (Şimşir, 2017: 247). Türkiye Başbakanı İsmet Paşa, Yunanistan Başbakanı Venizelos'un ziyaretine karşılık olarak, Ekim 1931'de Yunanistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. İnönü'ye Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Bey de eşlik etmiştir. Bu ziyaret Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır (Atabay, 2014: 125). 14 Ocak 1933'te Çankaya Köşkünde Atatürk tarafından yeni Yunan Elçisi Constantin Sakellaropoulos'u kabul edilmiştir.

Yunanistan'da Venizelos hükümetinin düşmesiyle yeni hükümeti Pangalos Çaldaris kurmuştur. Yunanistan'ın yeni Başbakanı Çaldaris beraberinde Dışişleri Bakanı Demetre Maximos ve İktisat Bakanı ile 10-14 Eylül 1933'te Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 11 Eylül'de Ankara'da Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından kabul edilmiştir. Yunan Başbakanı'nın bu ziyareti sonunda 14 Eylül 1933 günü, Ankara'da Türkiye ile Yunanistan Arasında İtten Antlaşma Paketi adlı yeni bir antlaşma imzalanmıştır. Pakt TBMM tarafından 6 Mart günü ve 2384 sayılı yasa ile onaylanmış, 12 Mart 1934'te yürürlüğe girmiştir (Şimşir, 2017: 251, 252,253). Askerlik ve güvenlik konularında işbirliğini tesis eden bu antlaşmanın yanı sıra 22 Aralık 1933 ve 10 Kasım 1934 yıllarında iki Takas Antlaşması imzalanmıştır. (Firat, 2015: 350). Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un, 12 Ocak 1934'te Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı Nobel Barış Ödülüne aday göstermek amacıyla Oslo Nobel Ödülü Komitesi'ne bir mektup göndermesi iki ülke arasındaki dostluğun geldiği noktayı göstermesi açısından önem arz etmiştir (Atabay, 2014: 125).

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin aşama aşama gelişmesinde iki faktör etkili olmuştur. Bunlardan ilki İtalya'nın Akdeniz'deki politikasına karşı iki ülkenin yakınlaşması diğeri ise Mustafa Kemal ve Venizelos gibi iki önemli devlet adamının Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmesi için vermiş oldukları destektir (Gönlübol ve Sar, 2013: 70). Bu doğrultuda Venizelos'un dış politikadaki en büyük başarısı Türkiye ile olan ilişkileri düzeltmesi ve iki ülke tarihinde ilk kez ilişkileri dostluk seviyesine taşıması olmuştur (Çelikkol, 2015: 38). Nitekim Yunanistan 1930'larda dış politikasını büyük oranda Türkiye'nin tutumu ve kaygılarını dikkate alarak yürütmeye başlamıştır. Bu

sayede Türkiye ve Yunanistan Akdeniz'de İtalyan tehlikesinin ortaya çıkışıyla birlikte birbirleriyle ve İngiltere'yle olan ilişkilerinde eskiye nazaran çok daha olumlu ve yapıcı hareket etmeye başlamışlardır (Gürel, 2018: 70-71).

Türkiye ile Yunanistan arasında başlayan dostluk ve iyi komşuluk ilişkileri kısa zamanda Balkanlar'daki diğer devletler üzerinde de etkili olmuştur. (Atabay, 2014: 185). Ayrıca İtalya lideri Mussolini'nin Akdeniz'deki bölge ülkelerine ilişkin emperyalist açıklamaları Balkan devletlerini birbirlerine daha da yakınlaştırmıştır (Sandıklı, 2014: 85). Bu gelişmelere ek olarak Avrupa genelinde revizyonist ve anti revizyonist ayrışmasının yaşanması da Balkan coğrafyasında dayanışma yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur (Hatipoğlu, 1997: 157). Daha önce imzalanmış olan Locarno Antlaşmaları, Kellogg Paketi ve Küçük Antant gibi ittifakların yapılması da Balkanlar'daki işbirliğine olumlu yönde etki etmiştir (Atabay, 2014: 185). İkili ilişkilerde balkan birliğinin temeli Türk-Yunan anlaşması olmuş ve 9 Şubat 1934'te Atina'da toplanan dört Balkan devleti Dışişleri Bakanları, Balkan Antantını imzalamıştır. Balkan Antantını imzalayan devletler Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya olmuştur (Akşin, 1991: 263; Kamel, 2014: 98). Antantın amacı ortak tehlikeye karşı birlikte hareket etmek, sınırları güvence altına almak ve siyasi sahada işbirliği yapmaktır (Kamel, 2014: 98). Bu doğrultuda 1936 yılında Boğazların statüsünü belirleyen ve Türk egemenliğini tesis eden Montreux Boğazlar Konferansı ve Sözleşmesi, Balkan devletleriyle birlikte Yunanistan tarafından da olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Yaşanan siyasi bunalımlara ve General Metaksas'ın 1936 Ağustos'unda diktatörlüğünü ilan etmiş olmasına rağmen, Yunanistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerinde bir değişiklik yaşanmamıştır (Hatipoğlu, 1997: 209). Nitekim 1936 yılında Yedigün Dergisinde Şakir Rasim tarafından Yunan Başbakanı Metaksas ile gerçekleştirilen mülakatta, kendisine yöneltilen "Boğazlar Konferansına Yunan Hariciye Nazırı sıfatıyla neden iştirak etmediniz?" sorusuna Metaksas:

"Dost ve müttefik Doktor Tefik Rüşti Aras'a yardım için Montrö'ye gitmeyi ne kadar arzu etmiştim bilerseniz. Fakat dâhili siyasete müteallik işler buradan ayrılmama fırsat vermedi. Montrö müzakereleriyle çok alakadar oluyorum, oradaki baş murahhasımızla telefonla temastayım. Ümit ederim ki Boğazlar meselesi kolay bitecektir Dostumuz ve müttefikimiz Türkiye'nin büyük bir güçlüğü çatacağını zannetmiyorum" sözleriyle Boğazlar konusunda Türkiye'ye olan desteğini dile getirmişti (Rasim, Yedigün, 29 Temmuz 1936:3-4).

Türk-Yunan ilişkilerini geliştirmek üzere, 1937'nin Mayıs ayında Londra'da ziyaretlerde bulunan İsmet İnönü, Türkiye dönüşü öncesi Yunanistan'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Selanik'e 24 Mayıs 1937'de ulaşan Başbakan İsmet İnönü, burada Atatürk Evini ziyaret etmiştir. Başbakan İsmet İnönü, Selanik'ten Atina'ya geçmiş ve burada Başbakan Metaksas ile devlet erkânının yakın ilgisi ile karşılanmıştır (Öztaş ve Kınalı, 2021: 573). 2 Ekim 1937 de ise Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Atina'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Çakmak Atina'da ilk görüşmesini Başbakan ve Savunma Bakanı Metaksas ile yapmış daha sonra Kral tarafından kabul edilmiştir. Çakmak'ın Yunanistan'ı ziyaretinden iki hafta kadar sonra Başbakan

Metaksas Türkiye gezisine çıkmıştır (Ertan ve Demirtaş, 2022: 176-177). Öyle ki 1937 yılında iki ülke arasında karşılıklı olarak gerçekleşen üst düzeydeki bu ziyaretlerle, ikili ilişkilerin pekiştirilmesi için büyük çaba harcanmıştır. Celal Bayar ve Metaksas'ın Atina ve Ankara'yı ziyaretleri sonunda 1938 yılı Nisan ayında yeni bir Türk-Yunan antlaşması imzalanmıştır (Hatipoğlu, 1997: 209-210).

İoannis Metaksas'ın Hayatı

Yunan tarihi için önemli bir isim olan General İonnis Metaksas, 12 Eylül 1871'de Kefalonya'da İtaliya kasabasında doğmuştur. Ecdadı Bizans'ın asil ailelerinden olup İstanbul'un fethinden önce Kefalonya'ya göç etmiş Metaksas ailesidir. Metaksas 20 yaşında Atina Harbiye Mektebini teğmen olarak birincilikle tamamlamış ve tahsilini geliştirmek üzere Almanya Harp Akademisine gitmiştir (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5; Ulus, 19 Ekim 1937:5; A. Hilali, Akşam, 30 Ocak 1941: 5). 1885'te başladığı Evelpidon Kara Harp Okulu'ndan mezun olduğu zaman aralığı, Yunanistan'da Megali İdeanın yükselişe geçtiği yıllardır. 1894 yılında hız kazanan Yunan milliyetçiliğinden Metaksas da etkilenmiştir (Tağmat, 2015: 149). 1899'dan 1903'e kadar Berlin Harp Akademisinde tahsiline devam etmiş ve bu akademiye birincilikle bitirmiştir (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5; Ulus, 19 Ekim 1937:5). Metaksas'ın Almanya'da aldığı eğitim, onun Alman disiplini edinmesinde önemli bir katkı sağlamıştır (Tağmat, 2015: 149).

Fransızca, Almanca ve İtalyanca dillerine vakıf olan General Metaksas, boş zamanlarında edebiyat ile meşgul olmuştur. Metaksas konuşması ve davranışlarıyla nazik biri olarak tanınmıştır. Ayrıca müşfik bir insan olarak nitelendirilen Metaksas aile ve şahsi hayatında sade ve asil, mecbur olmadıkça sert kararlar almayan, birinci sınıf askeri bir yazar olarak nitelendirilmiştir (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5). Kıtalarda ve Genelkurmay dairesinde önemli hizmetlerde bulunmuş arkadaşları arasında umumi askeri bilgisinin fazlalığı ve sahip olduğu yüksek insani vasıflarıyla kendisini göstermiştir (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5; Ulus, 19 Ekim 1937:5).

Metaksas ve Eleftherios Venizelos'un ilk karşılaşmaları 6 Ekim 1910'da Başbakan Venizelos'un Metaksas'ı görüşmeye çağırması ve Metaksas'a özel danışmanlık teklif etmesiyle başlamıştır. 1910 yılında Metaksas Yüzbaşı rütbesi ile bu görevi kabul etmiştir. Balkan Savaşları sırasında savaş planlarını hazırlayan ve diplomatik sahada önemli görevler üslenen Metaksas, Balkan savaşları sonunda elde ettiği başarıların ardından terfi ettirilmiştir ve Makedonya Genel Komutanlığı'na atanmıştır (Tağmat, 2015: 149). 1912-1913 yıllarında ordunun seferberlik dairesi müdürü olmuş, 1915 senesinde ise Erkânı Harbiye Reisliği görevine başlamıştır (Haber, 30 Ocak 1941: 5; Tosun, 2002: 42).

1915 yılı Türkiye ve Yunanistan için büyük önem taşımıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllara denk gelen bu tarihte müttefiklerin Çanakkale'ye asker çıkartması için Yunanistan'a Anadolu'da toprak vaat etmelerine Metaksas hazırladığı muhtırayla karşı çıkmıştır. Bu konuda sıkı bir kralcı olan Metaksas ile İngiliz yanlısı Venizelos arasındaki görüş ayrılığı kısa müddet sonra Venizelos ve kral çatışmasına dönüşmüş ve bu olay Yunan tarihinde Ulusal Bölünme şeklinde adlandırılan süreci başlatmıştır (Tağmat, 2015: 150). General Metaksas Venizelos'un iktidara

gelmesinden sonra Venizelos ile anlaşamayınca vazifesinden ayrılmış, 1917 yılında siyasi hayata atılmıştır. Ancak Kral Konstantin'in iktidardan düşmesiyle artık ülkede kalamayacağını düşünen Metaksas, 1917'den 1920 senesine kadar Korsika, Sardonya ve İtalya'da yaşamak zorunda kalmıştır (Haber, 30 Ocak 1941: 5). Venizelos'un 1920 yılı seçimlerini kaybetmesi ve (Tağmat, 2015: 150) Kral Konstantin'in tekrar iktidara gelmesiyle Metaksas Atina'ya gelmiş ve Kral yanlısı Serbest Fırkayı kurmuştur (Haber, 30 Ocak 1941: 5). 1921'de Yunanistan'a dönen Metaksas, 1923 ve 1924 yıllarında siyasi parti reisi olarak askeri diktatörlük aleyhinde mücadele etmiştir (Ulus, 19 Ekim 1937: 5). Yunanistan'da yaşanan iç gelişmeler nedeniyle hükümet ve ordu ile anlaşamayan Metaksas, ülkesinde darbe teşebbüsünün ardından 1923 de tekrar İtalya'ya gitmek zorunda kalmıştır. Yunanistan'da cumhuriyetin ilanı ile genel af çıkması sonucu Metaksas yeniden ülkesine dönmüştür (Haber, 30 Ocak 1941: 5). Yunanistan 1923 de sulha kavuştuktan sonra da çetin mücadelelere sahne olmuştur (Uluğ, Ulus, 20 Ekim 1937: 1).

Metaksas 1926 yılında yapılan seçime katılmış ve Eleftherofronon Fırkası Reisi sıfatıyla yer aldığı parti 60 milletvekili çıkarmıştır. Seçimden sonra tesis eden Zaimis Kabinesine Münakalat Nazırı sıfatıyla ve fırkanın iki milletvekili ile birlikte katılmıştır (Ulus, 19 Ekim 1937: 5; Akşam 30 Ocak 1941: 5). 1928'de Venizelos'un yeniden iktidara gelmesiyle Metaksas siyasetten uzaklaşmıştır. Metaksas politikadan uzak kaldığı süreci bilhassa 1931 senesini yaşamının en kötü yılı olarak değerlendirmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Venizelos'un 1932 seçimlerini kaybetmesiyle birlikte kurulan ancak kısa ömürlü olan Kral yanlısı Tsaldaris hükümetinde görev almıştır (Tağmat, 2015: 150).

Böylece Metaksas 1933'te fırka reisi sıfatıyla Yunan Meclisinde vazife almıştır. 1935 senesinde Kral Yunanistan'a döndükten sonra, 1936 da kurulan Demertzis Kabinesinde Harbiye Nazırlığı görevinde bulunmuş (Ulus, 19 Ekim 1937: 5) Demertzis'in 1936 yılında ölümü üzerine Kral II. Georgias Başbakanlık vazifesini Nisan 1936 da Özgür Düşünceler Partisinin başkanı General İoannis Metaksas'a vermiş (Tağmat, 2015: 151, Clogg, 2007: 142, 143). Metaksas için iktidar yolu beklenmedik bir şekilde açılmıştır. Bu gelişmelerin yaşandığı günlerde Yunan siyasi hayatına yön veren; Venizelos, Papanastasiyu, Kondilis, Konduriotis ve Zaimis gibi liderler 1936 yılında birkaç ay içinde hayatını kaybetmiş bu durum Metaksas'a avantaj sağlamıştır (Gürel, 2018: 78, 79).

Yunanistan, 1932-1936 yılları arası dönemde Venizelos taraftarları ile Kralcıların kıyasıya rekabetine tanıklık etmiştir. General Metaksas, Yunanistan'da hız kazanan grev hadiseleri ve Selanik'te yaşanan olaylarda on dört işçinin hayatını kaybetmesiyle yaşanan siyasal bunalımı lehine çevirmeyi başararak (Tağmat, 2015: 150, 151). 4 Ağustos 1936'da bir darbe ile geniş yetkilere sahip olarak Hükümet Reisi olmuştur (Ulus, 19 Ekim 1937: 5; Haber, 30 Ocak 1941; Tağmat, 2015: 151). 1935 senesine kadar cumhuriyet rejimi ile yönetilen Yunanistan'da yeniden kraliyet rejimine dönmüş ve General Metaksas ülkede dikta rejimi kurmuştur (Saray, 2010: 25). Kral ve Metaksas 4 Ağustos'ta Anayasanın rejimi belirleyen en önemli esaslarının askıya alındığını duyurmuşlardır. Yunan Parlamentosu resmen

kapatılmış, basına sansür getirilmiş ve işçilerin belirli hizmetleri yerine getirmesi kararlaştırılmıştır. Metaksas, alınan kararların geçici önlemler olduğunu söylemişse de Yunan parlamentosu on yıl boyunca açılmamıştır (Gürel, 2018: 79). Böylece Balkanlarda yeni bir dikta rejimi ortaya çıkmış, Atina'da 1936-1941 yılları arasında yönetimi kral destekli İoannis Metaksas üstlenmiştir (Hatipoğlu, 1997: 191). Özellikle ülkedeki Makedon azınlığa yönelik sert ve baskıcı bir siyaset izlenmiştir (Çelikkol, 2015: 39).

Metaksas'ın kendi diktatörlüğünü şekillendirmek için kullandığı '4 Ağustos 1936 Rejiminin' kurulması Balkanlardaki genel monarşi eğilimlerinden birini meydana getirmiştir. Eleştirenler Metaksas'ın diktatörlüğüne faşist suçlamasında bulunmuşlarsa da onun baskılı yönetimi Alman nazizm ve İtalyan faşizm hareketinden tümüyle uzak kalmıştır. Metaksas'ın yönetimi daha çok otoriter, mutaassıp ve ataerkil bir diktatörlük olup faşist söylemlerle şekillenmiştir (Clogg, 2007: 145, 146). Metaksas Yunanistan'da gazetelerin ve halkın kendisine diktatörlük isnat etmeleri konusunda ne düşündüğü sorusuna verdiği cevapta; bunların var olan kabineye karşı olanlar tarafından hükümeti zayıflatmak için uydurulmuş bir takım asılsız söylentiler olduğunu belirtmiştir. Metaksas, hükümetin kralın ve parlamento çoğunluğunun itimadına dayandığını ve parti gayreti gütmeksizin yurdun menfaatine çalıştığını dile getirmiştir. Bu dedikoduların gayelerine ulaşmaktan kendilerini alkoyamayacağını söyleyen Metaksas, reislik ettiği kabinenin amacının vatana hizmet olduğunu belirtmiştir (Rasim, Yedigün, 29 Temmuz 1936: 26).

Metaksas, Selanik'te şerefine verilen bir ziyafette Yunanistan'ın iç siyasetinde yaşanan bu gelişmeyi şu sözlerle anlatmıştır:

"4 Ağustosta Yunanistan'da, büyük bir değişiklik olmuştur. Ve bu değişiklik, Yunan tarihi için yeni bir devre açmıştır. Bugünkü nesil, bunun Yunanistan için ehemmiyetini belki gelecek nesil kadar anlayamaz. Bu büyük değişiklik, kan dökülmeden vukua gelmiştir. Bu değişiklik, esasen beklenilmekteydi. Bazı kimseler bu değişikliği geçici sanıyorlar. Hâlbuki hükümet, kuvvetli ve daimidir" (Serveti Fünun 'Uyanış' Dergisi, 8 Ekim 1936: 313). *4 Ağustos'ta vukua gelen değişikliğin ikinci sebebi de Yunanistan'da komünistlerin artmasıdır. Komünizm, sarih surette ferdियetçi olan Elenlerin karakterine uymayan ve Yunanistan'a hariçten ithal edilmiş bulunan bir maldır"* (Serveti Fünun 'Uyanış' Dergisi, 8 Ekim 1936: 317). Metaksas ölümünden sonra idealarını topluma aşılacak amacıyla gençleri, kurmuş olduğu Ulusal (Milli) Gençlik Örgütü'ne katılmaya zorlamış özellikle ülkedeki aşırı sola karşı kin besleyerek tüm öfkesini siyasal yaşamın unsurlarından çıkarmıştır (Clogg, 2007: 147). Yunanistan'da 1937 yılında Alman Nazi gençliği ile İtalyan Faşist gençliği örgütleri örnek alınarak 'Milli Gençlik Örgütü' faaliyete geçirilmiştir. Milli Gençlik Örgütü'nün (Ethnikos Organismos Neeoleas- EON) hedeflerini Metaksas şu sözlerle ifade etmiştir:

"EON örgütünün hedefleri nelerdir? Kral! Vatan! Din! Aile! Yunanistan'ın yeniden doğuşu ve 4 Ağustos Rejimi! Altını çizerek söylüyorum, eğer 4 Ağustos Rejimi olmasaydı, eğer bu rejim olmasaydı Monarşinin, Dinin, Vatanın, Aile'nin ve her şeyin nasıl çöküp gittiğini görürdünüz!.." (Hatipoğlu, 1997: 193).

Metaksas iş başına geçtiğinde ordudan fırkacılığı ve politikacılığı kökünden söküp atmış askeri vazifesini benimsemek istemeyenleri tasfiye etmiştir. Beş senelik bir müdafaa programı hazırlamış ve bir gün Yunanistan'ın saldırıya uğrayacağını tahmin ederek Garbi Trakya'dan Epir dağlarına kadar uzanan meşhur Metaksas hattını inşa etmiştir (A. Hilali, Akşam, 30 Ocak 1941: 5).

Metaksas iş başına geldiği tarihten itibaren ülkesinde yeni bir kalkınma rejimi kurmuş ve bu rejim ile ülkede ileri adımlar atılmıştır (Haber, 30 Ocak 1941: 5). General Metaksas'ın programı; barışa hizmet etmek, orduyu kayıtsız şartsız bir şekilde siyasetten uzaklaştırmak, devletin etkinliğini yeniden göstermek, ticaret, sanayi ve ziraata yön vermek, sermaye ile emek arasında uygun işbirliği şartlarını bulmak, özellikle çalışan sınıfın haklarını gözetmek şeklinde sıralanmıştır (Uluğ, Ulus, 20 Ekim 1937: 4). Yol yapımının önemine vakıf olan Metaksas döneminde ülkede dört senede 1853 kilometre yol yapılmış ayrıca demiryolları restore edilmiştir. Memleketinin sanayileşmesine de dikkat eden Metaksas, 1937-1938 senelerinde 348 yeni sanayi müessesesinin kurulmasına öncülük etmiştir. Ülkenin dış ticareti, kalkınma ile birlikte dört sene zarfında hissedilir derece de artmış ve deniz ticaret filosuna 18 yeni gemi ilave edilmiştir (Haber, 30 Ocak 1941: 5). Ancak ülke içinde gelişen komünizm yeni kurulan hükümete göz açtırmayınca grevler birbirini takip etmiştir (Uluğ, Ulus, 20 Ekim 1937: 4).

Ziraat sahasında Yunanistan'da Metaksas'ın iş başına geldiği dönemde ülkede ekilen toprakların tutarı 219.9500 dekar idi. Bunun 83. 5447 dekarına buğday ekilmiştir. 1939 yılında bu miktarın 935.389 dekarına buğday ekilmek şartıyla 25.891.400 dekar çıkarılmıştır. Aradaki fark yüzde seksen oranındadır ve zirai mahsuller ihracatı yüzde yirmi altı oranında artmış ithalat ise yüzde elli azalmıştır (İkdam 'Sabah Postası' 30 Ocak 1941: 5).

Şakir Rasim Çeçen, General Metaksas'a dair yapmış olduğu değerlendirmede, Yunanistan'da partilerin kendi mensuplarından kabineler oluşturdukları zamanlarda her partinin General Metaksas'ı kabinesine dâhil etmek istediğini ve bunun kabineyi teknik anlamda takviye edici bir tedbir olarak görüldüğü için yapıldığını ifade etmiştir. Metaksas'ın askeri ve siyasi meselelerde sonucu önceden ön görme ve hızlı karar verme gibi az bulunur özel bir meziyete sahip olduğuna değinmiştir (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5).

Çeçen, General Metaksas'ın bu müjdelerine örnek olarak Epir seyahati sırasında Epirililere çiftçilerin belini büken borçların yükünü azaltmayı ve bu borçların ödeme şartlarının yumuşatılması kapsayan zirai borçlar kanununun çiftçilere müjdelendiğini aktarmıştır. Yine Metaksas'ın orduyu siyasetten uzaklaştırmak için harcadığı yoğun mesaiye atıfta bulunmuştur. Yunanistan ordusunun kendisine düşen vazifeyi hakkıyla ifade edecek bir vaziyette bulunduğunu yakın tarihte Serez havalisinde yapılan manevraların açık bir şekilde gösterdiğini ifade etmiştir (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5). Çeçen yazısında şu ifadelerle yer vermiştir:

"Dost Başvekil, dahi öteden beri Atatürk'ün hayranıdır. Her ne vakit kendisiyle görüşme bahtiyarlığına nail olmuşsam, her defasında şöyle demiştir: 'Çok müstesna bir Şefiniz var. İftihar ediniz. Bu iftihar tam yerindedir. Büyük adam, pek büyük bir şahsiyet...' Ünlü konuğumuz, Atatürk inkılabını derin hayret ve takdirle takip ettiğini her fırsat zuhurunda

söylemekten memnun olur; bir Türk gazetesini tetkik ederken dedi ki: 'Benim şimdi Türkçe okuyup yazmamaklığıma sebep, eski Osmanlı idaresidir. Eğer Atatürk bu harf inkılabını eskiden yapmış olsaydı, ben de şimdi Türkçeyi, sizin Rumca'yı bildiğiniz gibi, okuyup yazacaktım. Eski diliniz ve yazınız pek çetin idi.' (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5).

"Metaksas'ın 24 Saati Nasıl Geçerdi?" başlıklı yazıda ise Metaksas sinirlenmeyen, oldukça sakin, heyecana kapılmayan, kızmayan, soğukkanlı bir kişi olarak tanıtılmıştır. İş hayatında en ufak bir aksaklık göstermeyen Metaksas için şu ifadeler kullanılmıştır:

"Metaksas, sadece eşsiz bir diplomat, mükemmel bir asker değil, aynı zamanda fevkalade aile reisiydi de. General Metaksas güzel olan her şeyi sever ve aile hayatını da her şeyden güzel bulurdu... General Metaksas her sabah evden çıktuktan sonra bir saat kadar siyah bastonuna dayanarak yürürdü. Bu bastonu, destek olduğu için değil yirmi sene evvel çok sevdiği bir arkadaşı tarafından hediye edildiği için taşırdı. Metaksas, yolda rastladığı köylülerle de daima konuşurdu." Metaksas'ın halk arasında çok tanındığı ve sevilen bir hükümet adamı olduğu belirtilmiştir. Başbakan Metaksas'ın çalışma odasının iki salondan oluştuğu ve 3600 cilt kitabı içeren geniş bir kütüphaneye sahip olduğu aktarılmıştır. General Metaksas'ın akşam saat 22 de Atina'nın Kifisya mevkiindeki evine döndüğü belirtilerek bazı zamanlar gece yarısından sonra saat iki, iki buçuğa kadar çalıştığı ifade edilmiştir (Haber, 30 Ocak 1941: 5).

Yunanistan Başbakanı İonnis Metaksas, 29 Ocak 1941 günü hayatını kaybetmiştir. Yunanistan'ın siyasi, iktisadi, zirai ve sosyal kalkınmasını tesis eden, milli müdafaasına yön veren Metaksas, Yunan milleti için milli birliğin, milli haysiyet ve müdafaanın bir sembolü olmuştur (Benice, Son Telgraf, 30 Ocak 1941: 5). Vefat ettiğinde 70 yaşında olan General Metaksas iki defa Erkan-ı Harbiye Reisliğinde görev almış, yirmi bir sene siyasetle meşgul olmuş ve dört buçuk sene Başbakanlık yapmıştır (A. Hilali, Akşam, 30 Ocak 1941: 5). Metaksas'ın ölümü üzerine Kral, Metaksas'tan boşalan Başvekâlete Yunan Bankası Umumi Müdürü Aleksandr Korizis'i atamıştır (Halkın Sesi, 30 Ocak 1941:1).

Türkiye'de Metaksas'ın ölümü derin üzüntüyle karşılanmıştır (Cumhuriyet, 30 Ocak 1941: 1). Asım Us "Metaksas'ın Ölümü" başlıklı yazısında bu teessürünün nedenini General Metaksas'ın Yunanistan'ı anarşi haline getiren parti hastalığından kurtarması, kısa zamanda ülkenin bütün milli kuvvet kaynaklarını şahsında toplaması ve Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı başladığı zaman ülkesini her türlü tehlikelere karşı koruyacak imkânları hazırlayarak İtalya'ya karşı dik duruşu olarak açıklamıştır. (Us, Vakıf, 30 Ocak 1941: 1). Metaksas, İtalyan tehdidine karşı koymak için milliyetçilik ruhunu yakalamış ve büyük bir milli coşkuyla bu duyguyu kuvvetlendirmiştir (Clogg, 2007: 149). Ancak Metaksas ülkesinin hem İtalya hem de Almanya tarafından işgaline tanıklık etmiştir (Çelikkol, 2015: 39).

Metaksas'ın Türkler için unutulmayacak bir şahsiyet olmasının diğer bir önemli nedenini ise Birinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'ın Anadolu'da maceraya girmesine muhalefet etmiş bir devlet adamı olmasını göstermiştir. Bu nedenle Metaksas'ın ölümü Yunan milleti için olduğu kadar, Türk-Yunan dostluğu içinde büyük bir kayıp olmuştur (Us, Vakıf, 30 Ocak 1941: 1). General Metaksas, Türk-Yunan

dostluğunun ve iş birliğinin samimi bir taraftarı olmuş, Lozan Muahedesi'nden sonra gelişen Türk-Yunan anlaşma siyaseti Metaksas'ın idaresi zamanında en ileri seviyeye ulaşmıştır (A. Hilali, Akşam, 30 Ocak 1941: 5). Metaksas Türk-Yunan dostluğuna dair vermiş olduğu bir beyanatta: "Ben Türkiye'yi her zaman sevdim. Türk halkına temsil ettiğiniz gazete ile ilan ediniz ki burada komşu hükümetin başında bir dostları vardır ve o dostta güvenebilirler" sözleriyle Türkiye'ye olan dostluk hislerini dile getirmiştir (Rasim, Yedigün, 29 Temmuz 1936:3, 4).

2. Metaksas'ın Türkiye'ye Gelişi

İkinci Dünya Savaşı öncesi Türk-Yunan diplomasisi daha da hız kazanmıştır. Balkan coğrafyasının sulhu ve bu sulhun devamı açısından Türk-Yunan diplomatik ilişkileri ilgiyle takip edilmiştir. Diplomatik temaslar bakımından Yunan Başbakanı Metaksas'ın Ekim 1937'de Türkiye'ye gelişi ve Ankara'da yapmış olduğu ikili görüşmeler iki ülke arasındaki dostane ilişkileri daha da sağlamlaştırmıştır.

Yunan Başvekil Metaksas 18-22 Ekim 1937 de Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Metaksas'ın Türkiye seyahati programına dair bilgiler verilmiştir. Planlanan programa göre; Metaksas'ın otomobille Perapalas Oteline gidecek kendilerine ayrılan dairede dinlenecek, saat 18.45'te otomobille Tophaneye hareket edilip vapurla Haydarpaşa'ya geçecek ve daha sonra özel trenle Ankara'ya doğru hareket edecekti. Müttefik devlet Başvekili Metaksas'ın Ankara'da üç gün kalacağı, Atatürk tarafından kabul edileceği ve şerefine yemekler tertip edileceği açıklanmıştır. Metaksas ve eşinin Salı günü saat onu beş geçte hususi trenle Ankara'ya ulaşması planlanmıştır. İstasyonda Başvekâlet vekili Celal Bayar, Hariciye Vekili, Hariciye Müsteşarı, Ankara Valisi, Ankara Garnizon Kumandanı, Ankara Merkez Kumandanı ve diğer kişiler tarafından karşılanacak resmi askeri törenin ardından Ankara Palas Oteline gitmek üzere hareket edilecekti (Akşam, 17 Ekim 1937: 4).

Akşam, Ankara Palas otelinde Başvekâlet Vekili tarafından misafir Başvekilin şerefine resmi bir ziyafet verilecekti. Çarşamba günü Yunan Başvekil Ankara'ya gelecekti öğlen ise Hariciye Vekili tarafından şerefine tertip edilen ziyafete katılacaktı. Aynı günün akşamı Yunan elçiliğinde bir yemek ve eğlence düzenlenecekti. Perşembe günü misafir Başvekil şerefine Mareşal Fevzi Çakmak tarafından Anadolu Kulübünde bir öğle yemeği, Dâhiliye Vekili ve parti genel sekreteri Şükrü Kaya tarafından saat 17.00'de Marmara Köşkünde bir çay ziyafeti verilecekti. Saat 19.20'de Metaksas'ın hususi trenle İstanbul'a dönmek üzere hareket etmesi öngörülmüştü (Akşam, 17 Ekim 1937: 4)

İlk olarak İstanbul'a gelecek olan Başvekili Metaksas'ı karşılamak üzere Hariciye Vekâleti Kalemli Mahsus Müdürü Refik Amir ve Protokol Şefi Şevket Fuad Ankara'dan İstanbul'a gelmişlerdir (Akşam, 17 Ekim 1937: 4). Yunan Başvekili Metaksas'ın, Averof kruvazörüyle İstanbul'a geleceği bildirilmiştir. Yunan Başvekiline bu seyahatinde Hariciye Nezareti Diplomatik Tetkikler Şubesi Direktörü Papadakis, Hariciye Nezareti siyasi işler şubesi müdürü Kustas, Hariciye Kalemli Müdürü Andrulis, Hariciye kâtiplerinden Romanos, yaveri Kumandan Nobilis ve Atina Ajansı Müdürü Vekiaralis eşlik etmiştir. Averof kruvazörünü Türkiye'den Zafer ve Tınaztepe muhriplerinin Marmara

adaları açıklarında karşılayacakları ve Averof kruvazörüne limana kadar eşlik edeceklerdi. İstanbul Vali ve Belediye Reisi Muhiddin Üstündağ ve Hariciye Vekâleti temsilcilerinin Averof kruvazörüne giderek 'hoş geldiniz' dileklerini iletenekti. Metaksas, vapurla Tophanede Denizyolları rıhtımına çıktığı zaman İstanbul Kumandanı, Merkez Kumandanı, Deniz Kumandanı ve Emniyet Müdürü tarafından karşılanacağı, askerin resmi selamlama da bulunacağı ve bandonun Yunan Milli Marşı ile İstiklal Marşını çalacağı bildirilmiştir (Akşam, 17 Ekim 1937: 1)

Beklenen gün gelmiş Yunan Başbakanı ve Hariciye Nazırı General Metaksas ve eşi ve beraberindeki heyet saat 18.35'te Tophane Rıhtımına ulaşmıştır. İstanbul Valisi Üstündağ Yunan Başbakanı'nı Başvekâlet Vekili ve Hariciye Vekili adına karşılamaya memur edilmiştir. Yunan Başbakanı'nı karşılayacak heyet saat 15.30'da Şirketi Hayriye'nin 71 numaralı vapuru ile Tophane Rıhtımından hareket etmişler ve saat 16.00'da Yedikule açıklarında Averof'a ulaşmışlardır (Ulus, 19 Ekim 1937: 1). Averof kruvazörü Marmara'da Tmaztepe ve Zafer muhripleri tarafından karşılanmıştır (Cumhuriyet, 19 Ekim 1937: 1). Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü tarafından Yunan Başbakanı Metaksas'ı getirecek olan Averof zırhlısının İstanbul'a gelmesine, subay ve erlerinin üniformaları ile karaya çıkmalarına ve telsizle muhaberesine izin verilmesine dair bir kararname yayınlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, BCA, 30.18.1.2/79.83.10/1.)

Heyet Averof'ta askeri törenle karşılanmış Vali Üstündağ ve beraberindekiler tarafından Yunan Başbakanı'na 'hoş geldiniz' denilerek buketler takdim edilmiştir. Averof, Selimiye önlerine geldiğinde 21 top atışıyla şehir selamlanmıştır. Saat 18.15'te Averof Dolmabahçe önlerinde demirlenmiştir. Yunan Başvekili buradan şirket vapuruna geçerken Türk ve Yunan gazeteciler tarafından alkışlanmış daha sonra Tophane Rıhtımına çıkmıştır (Ulus, 19 Ekim 1937: 5; Tan, 19 Ekim 1937:7). General Metaksas Averof kruvazöründen Tophane Rıhtımına çıkarken gazetecilere beyanatta bulunmuştur (Cumhuriyet, 19 Ekim 1937: 7).

Metaksas verdiği beyanatta kardeşçe ve dostça münasebetlerin bulunduğu ve çok sevdiği Türkiye'ye gelmekten dolayı duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Metaksas, Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Atatürk ile tanışacak olmaktan dolayı duyduğu sabırsızlığı dile getirmiştir. Kendilerine karşı gösterilen sıcak ve candan karşılamayı unutmayacağını ifade eden Metaksas Türk-Yunan ilişkilerinin münasebetlerin en iyi ve en candan olanı olduğuna kimsenin şüphesi bulunmadığını ifade etmiştir. Kendisini Türkiye'de yabancı hissetmediğini aksine evinde gibi hissettiğini söyleyen Yunan General kendilerine dost ve kardeş muamelesi yapıldığını aktarmıştır (Ulus, 19 Ekim 1937: 5).

Bayan Metaksas da İstanbul'u ikinci kez ziyaret etmekten dolayı duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Bayan Metaksas otuz beş sene önce Türkiye'ye geldiğini bu nedenle Türkiye'ye çok fazla yabancı olmadığını belirtmiştir. Otuz beş sene önce Abdülhamid zamanında Türkiye'yi ziyaret ettiğini dile getiren Bayan Metaksas, o zamandan beri Türkiye'nin dünyayı hayrete bırakan büyük adımlarla ilerleyişinin görüldüğünü söylemiştir. Kendisini Türkiye'de dost bir memlekette hissettiğini belirten Bayan Metaksas

Yunan kadınlarının, Türk inkılabıyla, Türk kadınının kazanmış olduğu yeni durumla yakından alakadar olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Yunanistan'da çok sayıda Türk'le tanıştığını da belirtmiştir (Ulus, 19 Ekim 1937: 5, Cumhuriyet, 19 Ekim 1937: 7).

Haber gazetesinden Nizameddin Nazif diğer gazetecilerden bağımsız olarak Yunan Generali Metaksas ile ayrı bir mülakat yapmıştır. Yapılan görüşmede Ege Denizi üzerinde Yunan görüşünün ne olduğu sorusuna Metaksas şu cevabı vermiştir:

"Bir daha tekrar edeyim ki Ege medeniyeti, tarihi ve her şeyi ile Türk ve Elene ait olan bir denizdir. Bu deniz bizi ayırmaz, bizi birleştirir. Eski coğrafya hocası şu formülle ders anlatırdı: "Ege, Anadolu kıyılarıyla Mora ve Tsalya kıyıları ayıran bir denizdir. Müsterek Türk ve Elen telâkkilerine uyan yeni coğrafyanın formülü ise şudur: "Ege, Anadolu kıyıları Tsalya ve Mora kıyılarına bağlayan bir denizdir. Binaenaleyh bu deniz bizim denizimizdir, Müsterek ve öz bir vatanımız olan denizdir. Kültürü Türk ve Elendir, tarihi Türk ve Elendir. Bu derece kendilerinin olan Egeyi müstakbel nesillerin ve dehrin devamınca Türk ve Elen olarak devam ettirmek hedefinden kendimizi bir an uzaklaştıramayız. Bu deniz içinde biz, yani dost, müttelik ve kardeş 'Türk-Elen milletleri kendimizi âmir, hâkim ve efendi sayarız." Metaksas bu bakış açısına Elen kamuoyu kadar Türk kamuoyunun da inandığını bildiğini söylemiştir. İki ülke hükümetlerinin bu mühim milli ve hayati gayeyi kendi kuvvetlerine dayanarak devam ettireceklerini, iki milletinde en azami itimadı gösterdiklerini aktarmıştır. Ankara ve Atina'nın Ege emniyeti üzerinde, Ege'de Türk ve Elen menfaatlerinin güvenliği üzerinde her zaman tek merkez halinde hassas olduklarını dile getirmiştir (Nazif, Haber, 19 Ekim 1937: 8).

Yunan Donanma Komutanı Amiral Ekonomu da gazetecilere beyanat vermiştir. Ekonomu, Yunanistan'ın dostu ve mütteliki olan Türkiye'ye gelmiş olmaktan dolayı duyduğu sevinci ifade etmiştir (Kurun, 19 Ekim 1937: 10). Türkiye ve Yunanistan arasındaki dostluğun ilk temellerinin, deniz silâhlarının sınırlandırılması antlaşmasıyla atıldığını söyleyen Ekonomu antlaşmanın tesis edilen dostluğa olan katkısını dile getirmiştir. Ekonomu sözlerinin devamında:

Bir denizci sıfatı ile bu mesut dostluğa yol açmış olduğumdan kendimi bahtiyar sayıyorum. Geçen sene, başta Yavuz olduğu dört torpidonuz ve beş denizaltı geminiz evvelâ Malta'ya ve sonra da Yunan limanlarını ziyaret etti. Donanmanızın büyük bir muvaffakiyete ile başardığı bu muntazam seyahat her cihetle takdire şayandır. Yunan donanması, bilhassa denizaltılarının iştirakiyle henüz böyle bir seyahat yapamadı. Türk-Yunan dostluğunun gayesi sulhtur. Memleketlerimiz bu uğurda her türlü gayreti sarf ediyorlar (Son Posta, 19 Ekim 1937: 6). Fakat menfaatlerimizi haleldar eden bir vaziyet hadis olduğu zaman müştereken icap eden tedbirleri almağı da biliriz" (Kurun, 19 Ekim 1937: 10) demiştir.

Şirket vapuru Averof'tan rıhtıma gelirken limanda bulunan vapurlar devamlı bir biçimde düdükleleriyle misafiri selamlamışlar ve rıhtımı üzerini dolduran halk kitlesi bu selamlamaya alkışlarla eşlik etmiştir. Askeri merasim ve her iki ülkenin milli marşlarının çalınmasının ardından misafiri heyet otomobillerle Perapalas'a gitmişlerdir (Ulus, 19 Ekim

1937: 5). Yunan Başvekilinin geleceğini haber alan binlerce insan kitlesi Tophaneden Perapalas'a Oteli'ne kadar olan bütün caddeleri doldurmuştur. Otomobilleriyle otele giden güzergâhtan geçen Yunan misafirler halk tarafından coşkulu bir şekilde selamlanmıştır (Tan, 19 Ekim 1937: 9).

Yunan Başbakanı Metaksas ile birlikte gelen heyette Matbuat ve Propaganda Umum Direktörü Papadakis, Yunan Hariciye Nezareti Türkiye İşleri Şubesi Direktörü Jan Romanos, Balkan İşleri Direktörü D. Konstas, Yunan Başvekâleti Hususi Kalem Şefi Andraklis, Kumandan ve Başvekâlet Yaveri Nobelis, Hariciye Nezareti Ateşesi Adopulos, Atina Ajansı Direktörü Vekiarellis, Matbuat Müsteşarlığı Raportörü Matanos ile birlikte 8 gazeteci ve bir foto muhabiri yer almıştır (Ulus, 19 Ekim 1937: 5).

Perapalas'ta bir müddet dinlenen Yunan heyeti saat 19.15'te tekrar Tophane Rihtımına gelmiş ve buradan Şirketi Hayriye'nin 71 numaralı vapuru ile Haydarpaşa'ya hareket etmişlerdir. Haydarpaşa Türk ve Yunan bayraklarıyla süslenmiş istasyonun içini ve dışını dolduran halk kitlesi tarafından tezahüratlarla selamlanmışlardır. Garın içinde Metaksas'a askeri bir karşılama yapmış, Türk ve Yunan Milli Marşları çalınmıştır. Saat 19.00'da Yunan Başbakanı, eşi beraberinde Türkiye'nin Atina elçisi Ruşen Eşref Ünaydın ve eşi, Yunan elçisi, Hariciye Kalem Mahsus Müdürü Refik Amir Kocamaz ile birlikte kendilerine tahsis edilen hususi trenle birlikte Ankara'ya hareket etmişlerdir. İstasyonda misafir Yunan heyetini Vali Üstündağ, Merkez Kumandanı, Yunan Donanması Kumandanının içinde yer aldığı isimler uğurlamışlardır (Ulus, 19 Ekim 1937: 5). İstanbul'a iki gün öncesinde gelen Yunanlı gazetecilerde aynı trenle Ankara'ya gitmişlerdir (Tan, 19 Ekim 1937: 9).

Ankara'ya gitmek üzere yola çıkan General Metaksas, İzmit'ten geçerken bir grup halk kitlesi kendisine tezahüratlarda bulunmuştur. Özellikle Yunanistan'dan gelen mübadil Türkler tarafından Metaksas'a Rumca, Yunanistan'dan gelmiş Türkler olarak orada geçirmiş olunan hayatın kıymetler hatıralarını unutmadıklarını belirterek 'hoş geldiniz' sözleriyle karşılamışlardır. Konuşan sözcü Türk ve Elen dostluğunun günden güne daha sıkı ve daha samimi olmasını temenni ettiklerini dile getirmiştir. Başvekil Metaksas buna karşılık önce hatibe teşekkür etmiş ve kendi namına oradaki tüm vatandaşlarına teşekkürlerini bildirmesi ricasında bulunmuştur. Metaksas Türk-Elen dostluğu hususunda kendisinin de tamamıyla aynı fikirde olduğunu aktarmıştır. Türk ve Yunan milletleri arasında kardeşçe ilişkileri devam ettirmek için herkesin çalışmaya mecbur olduğunu söylemiştir. Metaksas, Ankara'ya Büyük Önder Kemal Atatürk'ü ve Türk cumhuriyet hükümetini selamlamak üzere gittiğini ifade etmiştir. Kalabalık halk topluluğu 'yaşa' sesleriyle Metaksas'ı uğurlamıştır (Kurun, 20 Ekim 1937: 10).

3. General Metaksas'ın Ankara'daki Görüşmeleri

Özel trenle Haydarpaşa'dan hareket eden Yunan Heyeti sabah 10.05'te Ankara'ya ulaşmıştır. Yunan Başbakanını istasyonda Başbakan Celal Bayar ve eşi, Hariciye Vekili Rüştü Aras, Hariciye Müsteşarı Numan Rifat Menemenci, Başvekâlet Müsteşarı Kemal Gedeleş, Ankara Garnizon Kumandanı General Mustafa Göker, Vali Nevzad Tandoğan, Hariciye Vekâleti Birinci Daire Reisi Cevad Açıkalin,

Merkez Kumandanı Ali Demir, Emniyet Müdürü Sadri Aka tarafından karşılanmıştır. Askeri törenin ardından Türk ve Yunan Milli Marşları çalınmıştır. General Metaksas istasyonu dolduran binlerce kişinin alkışları arasında kendisine tahsis edilen otomobille Ankara Palas'a gitmiştir (Son Telgraf, 19 Ekim 1937: 1, 2). Ankara Palas Oteli civarı Türk ve Yunan bayraklarıyla süslenmiştir. Otel önünde toplanan kalabalık bir halk kitlesi Yunan sefiri alkışlamıştır (Yeni Asır, 20 Ekim 1937:5). General Metaksas öğleden önce Çankaya'ya Cumhurbaşkanlığı köşküne giderek defteri mahsusa ismini yazdırmıştır (Anadolu, 20 Ekim 1937:1). Ankara Palas'ta 'ki yemeğin ardından Metaksas ve beraberindeki heyetin Ankara'daki gezintilerine devam edeceği Çubuk Barajı ile Ankara'nın görünmeye değer yerlerini ziyaret edecekleri bildirilmiştir (Son Telgraf, 20 Ekim 1937: 2).

Yunan Başbakanı sabah saat 09.00'da Yunan Konsolosluğuna giderek kırk beş dakika kalmıştır. Daha sonra Metaksas Yunan sefiri Rafaele ile birlikte İsmet İnönü'yü köşklerinde ziyaret etmiştir. Bu görüşme bir saat sürmüştür (Kurun, 21 Ekim 1937: 1). Bayan Metaksas'da öğleden önce Bayan Bayar'ı ve Bayan Çakmak'ı ziyaret etmiş daha sonra bu ziyaretlere Bayan Bayar ve Bayan Çakmak tarafından karşılık verilmiştir (Tan, 20 Ekim 1937: 10). Misafir Yunan Başbakanı öğleden evvel Çubuk Barajına giderek bölgede motorla bir gezinti yapmıştır. Baraj Müdürü kendilerine baraj hakkında bilgi vermiştir (Kurun, 21 Ekim 1937: 1). Yunan Başbakanı barajdaki gezintiden dönüşte Samanpazarı, Cebeci ve Yenişehir'den geçerek şehri dolaşmışlardır (Kurun, 21 Ekim 1937: 4). Yunan heyeti askeri fabrikalar ve Harbiye Okulunu 'da gezmişlerdir (Türk Dili, 22 Ekim 1937: 1).

General Metaksas, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile Başbakan Celal Bayar'ı ziyaret etmiştir (Son Telgraf, 19 Ekim 1937: 1, 2). Celal Bayar ile Metaksas'ın iki ülkeyi ilgilendiren meseleler hakkında görüşmesi bir buçuk saat sürmüştür. Müzakerelerin bütün safhaları iki hükümet reisini de memnun etmiştir (Cumhuriyet, 21 Ekim 1937: 1).

Ziyarete ilişkin bir resmi tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğde iki dost ve müttefik ülkenin devlet adamlarının görüşmeler sırasında gerek beynelmilel konuları gerekse memleketlerini doğrudan doğruya ilgilendiren meseleleri tetkik ettikleri belirtilmiştir. İki dost ülkenin devlet adamlarının Balkan Antantına bağlılıklarını bir kere daha müşahade ettiklerine değinilmiş, iki ülke tarafından takip edilen siyasete ve iki memleketin ortak menfaatlerine her bakımdan mutabık bulunan bu siyasete devam etme kararı aktarılmıştır. Yunanistan ve Türkiye tarafından takip edilen uluslararası sahadaki tam mutabakatın büyük bir memnuniyetle görüşüldüğü bildirilmiştir (Ulus, 22 Ekim 1937: 1; Türk Dili, 22 Ekim 1937: 1).

Dışişleri Bakanlığında Hariciye Vekili Doktor Rüştü Aras ile uzun müddet konuşmuş olan Metaksas gazetecilere yapmış olduğu açıklamada Yunan milletinin hangi şartlar altında olursa olsun ve her zaman Türk milletiyle beraber olacağını ve ondan asla ayrılmayacağı beyan etmiştir. Metaksas konuşmasında "Eğge, bizim müşterek denizimizdir. Bu denizde biz amir, hâkim ve efendiyiz" demiştir (Anadolu, 20 Ekim 1937:1).

Daha sonra Rüştü Aras, Fevzi Çakmak ve Celal Bayar Ankara Palas'a giderek mukabil ziyaretlerde bulunmuşlardır. General Metaksas aynı gün saat 15.30'da Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhalik Renda'yı ziyaret etmiştir. Saat 16.00'da bu ziyaretin kendisine iade olunacağı aktarılmıştır (Son Telgraf, 19 Ekim 1937: 1, 2). Yunan Başvekil Metaksas akşam saat 17.00'da Çankaya'da Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından kabul edilmiştir. Tevfik Rüştü Aras'ın da hazır bulunduğu görüşme iki saat sürmüştür. Görüşme sonrası General Metaksas Türk ve Yunan basınına duygu ve düşüncelerini içeren bir açıklama yapmıştır. Metaksas, dost ve müttefik Türk milletinin büyük şefi tarafından kabul edilmiş olmak ve Yunan milletinin Türk milletine karşı duyduğu sevgi ve sıcak dostluk hislerini ifade etmek fırsatı bulmaktan dolayı duyduğu mutluluğu dile getirmiştir (Haber, 20 Ekim 1937: 7). Gerçekleşen bu görüşmede 14 Eylül 1933 tarihli 'Samimi Antlaşma Misakının' kapsamının genişletilmesi, Balkan Paktının durumu ve geleceği, Bulgaristan'ın Trakya ve Ege Denizine ilişkin faaliyetlerine yönelik askeri alanda alınacak tedbirlerle Türkiye ve Yunanistan'ın ortak hareket etmesi konularında anlaşma sağlanmıştır (Ertan ve Demirtaş, 2022: 180).

Aynı günün akşamında saat 20.30'da Ankara Palas'ta Celal Bayar ve eşi tarafından Metaksas ve beraberindeki heyet şerefine bir akşam yemeği tertip edileceği bildirilmiştir (Son Telgraf, 19 Ekim 1937: 1, 2). Ankara Palas'taki akşam yemeğinde Celal Bayar ve Metaksas karşılıklı konuşmalar yapmışlardır. Bayar konuşmasında:

"Esasen milletler arasında müşterek ideali istihdaf eden menfaatler ve aynı fikirler üzerine itina eden bir dostluktan daha sağlam bir dostluk tasavvur olunamaz. İnsaniyet üzerine vahim endişelerin çökmüş olduğu ve daha iyi bir istihsal için yapılan teşebbüslerin neticesiz gayretler halinde dağıldığı bir zamanda milletlerimiz arasında sarsılmaz bir dostluğun vücut bulmuş olmasından dolayı hakkıyla iftihar edebiliriz. Balkan Antantı, dost ve müttefiklerimizle sıkı bir işbirliği halinde, ihtiyatkâr bir ilerleyişle, ikdam ve cesaretle fırtınaları ve karışıklıkları ile tanınmış bir muntıkada değişmez bir sulh ve emniyet binası kurduk."

Celal Bayar, hemen hemen bütün Balkanları kapsayan sahada altmış milyonluk bir nüfus kitlesi ile bütün dünyayla bir ve son derece ahenktar birlik manzarası kurulduğunu ifade etmiştir. İki ülkenin sulh ve azimle anlaşma siyasetine girdiğini dile getirmiştir. Metaksas'ın Ankara'yı ziyaretiyle devamlı ve ahenktar bir şekilde ilerleyen dostluğun yeni ve parlak bir safhayı açtığını belirtmiştir (Ulus, 20 Ekim 1937: 5). Bayar, Türkiye ile Yunanistan'ı birbirine bağlayan dostluğun tarife ya da teyide ihtiyacı bulunmadığını belirtmiştir (Ulus, 20 Ekim 1937: 1). Bayar, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin bir dinamizm içinde ve iki memleketin yüksek menfaatleri yararına daha da büyüdüğünü dile getirmiştir. Dost ve müttefik Yunanistan'ın büyük hükümdarının dirayeti ve Metaksas'ın mahir idaresi altında günden güne bir kuvvet yolunda ilerleyeceğine emin olduğunu ifade etmiştir (Ulus, 20 Ekim 1937: 5). Dost ve müttefik Yunan hükümetinin reisini ağırlamaktan Metaksas gibi güzide ve sempatik bir şahsiyeti tanıma fırsatı bulmuş olmaktan dolayı duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir (Haber, 20 Ekim 1937: 7).

Başbakan Celal Bayar Ankara Palasta 'ki akşam yemeği etkinliğinde Yunan gazetecilere de açıklamalarda bulunmuştur (Ulus, 20 Ekim 1937: 1). Yunan Hükümet Reisi Metaksas ise Celal Bayar'ın konuşmasına şu sözlerle karşılık vermiştir:

"Muvasalatımdan beri mazhar olduğum harareti kabul ve hakkımda ibzal olunan muhabbet eserleri beni derin bir tarzda mütehasşıs etmiştir. Ekselansınızın bana hitap eden ve asil Türk milletinin, memleketim hakkındaki dostluk hislerinin bir ifadesi olan samimi sözleri Yunanistan da heyecanlı bir mekes bulacaktır. Bu sözlere gerek şahsım namına, gerek kraliyet hükümeti ve dostluk ve ittifak paktımıza bağlı olduklarını ve ona sarsılmaz bir iman beslediklerini temin etmekle hissiyatlarına sadıkane tercüman olduğuma emin bulunduğum bütün vatandaşlarım namına teşekkür ederim." (Ulus, 20 Ekim 1937: 5).

Metaksas Türkiye ve hükümet merkezini ziyaret etmekten dolayı duyduğu mutluluğu ifade etmiştir. Çok kısa zaman içerisinde Atatürk'ün öncülüğünde Türkiye'de ortaya konulan eserler karşısında hayranlığını ifade edecek söz bulamadığını dile getirmiştir. Metaksas günden güne iki ülke arasında gelişen işbirliği ile sulh havasının genişlemesi için uygun ortamın oluştuğunu belirtmiştir. İki millet arasındaki bu ittifakın Balkan Antantının müjdesi olduğunu söyleyebileceğini belirten Metaksas Balkan Antantının dört üyesinin Balkan Yarımadasını, Avrupa'nın en barışçı ve emniyetli muntıklarından biri haline getirmekten dolayı iftihar edebileceklerini aktarmıştır. Metaksas iki ülkeyi birleştiren bağların ne kadar kuvvetli ve çözülmaz olduğunu bir kez daha müşahede ediyor olmaktan dolayı duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Bütün kuvvetini bu bağın sıkılaşmasına adadığını belirten Metaksas bu bağın gelecekte daha da sağlamlaşacağına olan inancını belirtmiştir (Ulus, 20 Ekim 1937: 5).

Akşam Matbuat Müdüriyeti misafir Yunan gazetecileri şerefine Anadolu Kulübünde bir ziyafet vermiştir. Yemeğe milletvekili gazeteciler, Atina ve Anadolu Ajansları Direktörleri, Matbuat Genel Direktörlüğü Erkânı ve gazeteciler katılmıştır. Yemekte Matbuat Baş Müşaviri Burhan Belge'nin dostluk hissiyatı taşıyan konuşmasına misafir gazetecilerden Matamatso karşılık vermiştir (Haber, 20 Ekim 1937: 7). Diğer taraftan Gazeteciler Birliği Başkanı Falih Rıfkı Atay tarafından Yunan gazetecileri için öğle yemeği tertip edilmiştir. Gazeteciler yemekten sonra otomobile şehirde bir gezinti yapmışlardır. Türk ve Yunan gazetecilerinin bir arada toplandıkları ziyafet samimi bir hava içerisinde geçmiştir. Yemekte Yunan Basın Birliği Başkanı Zarifis Türk meslektaşlarını gelecek ilkbaharda Yunanistan'a davet etmiştir (Kurun, 21 Ekim 1937: 4). Ankara Valisi Muhiddin Üstündağ, Yunan Donanma Kumandanı Amiral Ekonomu ile Averof Kumandan ve zabitanı şerefine Perapalas'ta elli kişilik bir yemek tertip etmiştir (Haber, 20 Ekim 1937: 7).

Sonraki gün misafir heyet ve maiyeti Ankara Palas Otelinin salonunda Celal Bayar ve Milli Müdafaa Vekili General Kazım Özalp tarafından ziyaret edilmiş daha sonra hep birlikte Mamak gaz maskesi fabrikasına gidilmiştir. Fabrika müdürünün odasında bir maske üzerinden misafir Generale bilgi verilmiştir. Fabrikada bir maskenin ilk halinden mükemmel bir koruma vasıtası oluncaya kadar geçirdiği

safhalar, fabrikanın şubeleri ayrı ayrı dolaşarak tetkik edilmiştir. Her şubede uzmanlar tarafından misafir heyete bilgi verilmiştir. Devlet adamı olma vasfının yanında aynı zamanda asker olan Yunan Başbakanı Metaksas fabrika ile çok yakından alakadar olmuş verilen malumatları can kulağıyla dinlemiştir. Metaksas fabrikadan ayrılırken takdirlerini ifade etmiştir. Saat 12.00'da Harbiye Mektebine gidilmiştir. Ziyaretçiler mektebin önünde Mektep Komutanı Albay Hamid ve Alay Komutanı Mustafa olmak üzere bir grup kalabalık tarafından karşılanmıştır. Yunan General ve vekiller haritacılık, tabiye ve tahkimat sınıflarına giderek verilen dersleri dinlemişler ve okulun öğretmenlerine teşekkür etmişlerdir. Mektep Komutanı misafirlere mektebin her tarafını gezdirerek uzun uzun izahat vermiştir. Misafir heyet ve beraberindekiler mektebin dinlenme salonunda bir süre istirahat etmişlerdir. Kendilerine Harbiye Mektebinin tarihçesi ile bu mektepte kumandanlık edenler hakkında bilgi verilmiştir (Kurun, 22 Ekim 1937: 6).

4. General Metaksas'ın Ankara'dan Ayrılışı

Metaksas ve beraberindekiler Ankara İstasyonunda İsmet İnönü ve eşi, Celal Bayar, Afet İnan, Tevfik Rüştü Aras, Şükrü Kaya, Balkan Antantına mensup ülkelerin Ankara elçileri ve ateşemiliterleri, Hariciye Vekâleti Erkânı, Ankara Vali ve Belediye Reisi Nevzat Tandoğan, Garnizon Komutanı Mustafa Gökçe, Merkez Komutanı Ali Demir, Ankara Emniyet Müdürü Sabri Ata, matbuat ve ajans temsilcileri ve binlerce halk tarafından uğurlanmışlardır. Uğurlama merasimi sıcak ve samimi bir şekilde gerçekleşmiştir. General Metaksas İsmet İnönü'ye veda ederken "Bizi unutmayınız" demiş İsmet İnönü de cevaben "Yerinizi Türk milletinin kalbindedir" demiştir. Misafir Başvekil Celal Bayar'a veda ederken kendisini ve Bayan Bayar'ı yakın bir zamanda Atina'da görme temennisinde bulunmuştur (Kurun, 22 Ekim 1937: 6).

Ankara'da üç gün kalan Yunan Başbakanı Metaksas, eşi ve beraberindeki heyetle hususi trenle Ankara'dan Haydarpaşa'ya hareket etmişlerdir. Haydarpaşa istasyonunda tertibat alınmış her taraf Yunan ve Türk bayraklarıyla donatılmıştır. Metaksas ve beraberindeki heyeti karşılayanlar arasında Vali ve Belediye Reisi Muhiddin Üstündağ, Donanma Kumandanı Amiral Şükrü Okan ve eşi, İstanbul Kumandan Vekili General Osman Tufan, Merkez Kumandanı General İhsan İlgaz ile çok sayıda üst düzey yönetici katılmıştır. Bayan Metaksas'a Hariciye Vekâleti, Genel Kurmay Başkanlığı ve Vali tarafından hazırlanan zarif üç buket takdim edilmiştir. Misafir heyet istasyonu dolduran kalabalık halkın alkışları arasında rıhtıma çıkmışlardır. Şirketi Hayriye'nin 71 numaralı vapuruyla Tophane Rıhtımına çıkmışlardır. Tophane Rıhtımından otomobillerle Perapalas'a hareket edilmiştir. Yol güzergâhı boyunca yolları ve evlerin pencerelerini dolduran halk Metaksas'ı alkışlamıştır. Otelde bir müddet dinlenen misafir heyet daha sonra otomobillerle otelden ayrılarak İstanbul'un çeşitli yerlerini ziyaret ederek gezmişlerdir. Nuru Osmaniye Camisine gitmişler ve Kapalıçarşı'yı gezmişlerdir. Misafirler Sultanahmet Camisini ve Ayasofya Müzesini gezmişlerdir. Daha sonra müzeler gezilmiş Taksim Meydanı'na gidilerek abideye çelenk bırakılmıştır. Saat 13.30'da Vali Muhiddin Üstündağ tarafından misafir Yunan heyeti için Perapalas'ta yemek tertip edilmiştir (Son Telgraf, 22 Ekim 1937: 2).

Ankara'ya dair intibaları ve iki dost memleketin yakınlığı hakkında gazetecilere beyanatta bulunan Metaksas Ankara'da geçirdiği birkaç günün kendisi için unutulmaz bir hatıra olacağını belirtmiştir. Ankara'daki karşılamada derin bir samimiyet ve kati bir emniyet bulunduğunu dile getiren Yunan Başbakanı karşılıklı olan bu emniyetin Türk-Yunan ilişkilerinin en karakteristik çizgisini teşkil ettiğini ifade etmiştir. Ankara'da yapmış olduğu görüşmelerin iki millet arasındaki ilişkileri daha da takviye ettiğini söylemiştir. General Metaksas ve beraberindekilerin akşam Averof zırhlısıyla İstanbul'dan ayrılacağı ve Yunanistan'a hareket edeceği bildirilmiştir (Son Telgraf, 22 Ekim 1937: 2).

Metaksas aynı gün saat 16.15'te otomobille Fener Patrikhanesine gitmiş ve patriği makamında ziyaret etmiştir. Patrik tarafından saat 18.30'da Pera Palas'a gidilerek iade-i ziyarette bulunulmuştur. Patrik, Metaksas'a hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında büyük şef Atatürk'ün idaresi altında cumhuriyet rejiminin gelişmelerini görmek üzere Türkiye'ye gelen ve Ankara'yı ziyaret eden Yunan Başvekil Metaksas'ın daha sonra bütün Ortodoksların merkezi olan Fener Patrikhanesini ziyaret etmesinden dolayı duymuş olduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Patrik, Metaksas'ın sevgi ve barışa hizmet eden bu ziyaretini takdir etmiş ve başarı dileklerini iletmiştir. Patrik daha sonra Metaksas'a altın bir haç vermiştir. Aynı günün programı kapsamında saat 19.00'de Yunan Konsolosluğunda bir kabul töreni merasimi yapılmıştır. Metaksas bu kabulde İstanbul'daki Yunan göçmenleri kabul etmiş ve kendileriyle bir müddet görüşmüştür.

İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Mustafa Üstündağ tarafından Park Otel'de saat 21.30'da hususi bir akşam ziyafeti tertip edilmiştir. Metaksas yemeğin ardından Tophane'ye hareket etmiş 71 numaralı şirket vapuru ile Averof gemisine geçip Türkiye'den törenle uğurlanmıştır. Başvekil Metaksasla beraber Türkiye'nin Atina elçisi Ruşen Eşref Ünaydın ve eşi de Atina'ya gitmişlerdir (Ulus, 23 Ekim 1937: 5). Kemal Ünal "Uğurlarken" başlıklı yazısında;

"Sayın Elen Lideri, Ulu Öndere hürmetlerini, huzurlarında ifadede büyük bahtiyarlık duyduğunu söyledikten sonra, Atatürk'ün yüce varlığına beslediği hayranlık hissini de her zaman hudutsuz olduğunu ilâve etmişlerdir. Yunan milletinin bütün temayüllerini temsil eden sayın Başvekil, bu asil hislerinde de şüphesiz Elen halkı ile beraberdir. Hükümet reisimiz de, Elen matbuatının güzide mümessillerine Türk - Yunan kardeşliğini her türlü tarif ve teyidden müstağni bulunduğunu söylerken Türk halkının samimi hislerini en geniş salâhiyetle ifade ediyordu. İki hükümet reisi de, Türk- Yunan dostluğunun bariz vasfı dinamizm olduğunda birleşmişlerdir. Filhakika kaynağı iki milletin iç hayatındaki yapıcılık kudreti olan bu dinamik münasebet, dünya hadiselerinin sert ve haşin akışı içinde, daima mesut neticeler vermiştir. Ve her zaman verecektir. Ankara ziyareti, şeflerin yakın teması içinde, barışı bir kat daha takviye ettiğinden, yalnız memleketlerimizde değil, hemen her yerde ancak memnuniyetle karşılanacaktır. Ekselans Metaksas, Ankara'dan çok değerli intibalarla ayrıldığını söylüyorlar. Mümtaz şahsiyetlerinin burada bıraktığı intiba da aynı kuvvet ve kıymettedir. Yolculuğunda ise Türk halkının dost yunan milletine sevgi ve saygısı kendileriyle beraberdir" (Ulus, 22 Ekim 1937: 1).

Yunan Başvekilin uğurlandığı günlerde Balkan Antantı'nın üç önemli üyesinin Genelkurmay Başkanlarının Türkiye'yi ziyaret edecekleri bildirilmiştir. Yunan Genelkurmay Başkanı General Papagos, Yugoslav Genelkurmay Başkanı ve Romanya Genelkurmay Başkanını yakın tarihte Türkiye'ye gelecekleri aktarılmıştır (Tan, 22 Ekim 1937: 10).

Washington'daki Türk Büyükelçisi tarafından Yunanistan Başbakanı Metaksas'ın Türkiye'yi ziyareti hakkında Türk Dışişleri Bakanlığına gönderilen yazıda, New York Times gazetesinin 23.10.1937 tarihinde yayımlanan makalesine yer verilmiştir. Makalede, Yunan Başbakanı Metaksas'ın resmi ziyaretinin son bulduğu ve Yunanistan'a dönmek üzere İstanbul'a hareket ettiği aktarılmıştır. Yazıda Metaksas'ın Atatürk tarafından kabulü ile Türk devlet adamlarıyla uluslararası öneme haiz ve özellikle Türk-Yunan müşterek menfaatlerini alakadar eden meselelerin tetkik edildiğine değinilmiştir. Her iki hükümetin de Balkan Antantının Avrupa sulhuna yardım eden bir vesika olduğuna dair olan kanaatlerini tekrar ifade ettiklerinden bahsedilmiştir. Gazete muhabirinin General Metaksas ile olan mülakatında Yunan Başbakanının kendisine Ankara ziyaretinden çok memnun olduğunu ve Türk-Yunan dostluğunun bu vesileyle teyit edildiğini, sulhu muhafaza etmek isteyen her bir devlete yardıma hazır olduklarını söylediği aktarılmıştır (BCA, 502.23265/101.891.1/2).

Yunan Başbakanının ziyaretinin ardından Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk bağları kesilmeden devam etmiştir. 26-30 Nisan 1938 de Başbakan Celal Bayar, Yunan Başbakanı Metaksas'ın ziyaretine karşılık vermek ve yeni Türkiye-Yunanistan anlaşmasını imzalamak üzere Atina'ya gitmiştir (Ertan ve Demirtaş, 2022: 185).

5. General Metaksas'ın Türkiye Ziyaretinin Türk Basınındaki Akisleri

Yunan Başvekili Metaksas'ın Ankara ziyareti ve yapmış olduğu ikili görüşmeler gerek Türk basınında gerekse Yunan basınında geniş bir şekilde yer almıştır. "Dost memleketin kıymetli Başvekili Hoş geldiniz" başlığıyla yer verilen haberde 'dost ve komşu Yunanistan'ın Başvekili General Metaksas bugün İstanbul'a geliyor' denilmiştir. Metaksas'ın İstanbul'da birkaç saat kaldıktan sonra Ankara'ya hareket ederek hükümet erkânıyla görüşeceği bildirilmiştir. Bu ziyareti bütün Türklerin memnuniyetle karşıladıkları belirtilmiş ve Türkiye ile Yunanistan arasında kurulan ve gün geçtikçe kuvvetlenen dostluk bağının iki milletin kalbinde kökleştiği ifade edilmiştir. Sulhtan, sulh ve sükûn içinde ilerlemekten başka bir gaye beslemeyen iki memleketin bu gayenin temini için el ele verdikleri ifade edilmiştir. Dünyanın içinde bulunduğu karışık vaziyet ve farklı yerlerde sulhu tehlikeye düşüren hadiselerin Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluğun ne derece lüzumlu ve kıymetli olduğunu gösterdiği aktarılmıştır. Türk ve Yunan dostluğu ile temeli atılan Balkan Antantıyla bir dönem dünyanın en karışık köşesi olan Balkanlarda sulh ve sükûnün temin edildiği, Balkanların dünyanın en emniyetli yeri haline aldığı vurgulanmıştır (Akşam, 18 Ekim 1937: 1).

Falih Rıfki Atay "Misafirimiz" başlığıyla kaleme aldığı yazısında Yunan Başbakanı Metaksas'ın Türkiye'ye gelişini değerlendirmiştir. Atay, senelerden beri gittikçe

kuvvetlenerek devam eden Türk-Yunan dostluğunun Metaksas'ın iktidarı döneminde daha da kuvvetlendiğini belirtmiştir. İki ülke arasındaki dostluğun içerisinde bulunulan zaman aralığında dünya politik şartları içerisinde daha da ehemmiyet arz ettiğini belirten Atay, dostluk kadar kuvvetli olan barışa sadık kalma ahdinin Avrupa için bir ferahlık noktası teşkil ettiğini dile getirmiştir. Atay yazısına şu sözlerle devam etmiştir:

"Ekselans Metaksas, 4 Ağustos 1936 tarihinden beri Yunanistan idaresinin başındadır. O yalnız bir Başvekil değil, bir rejimin kurucusu, Yunan milletinin temayüllerini tamamen temsil eden bir lider, bütün manası ile milletin mukadderatını sevk ve idare eden bir şefdir. Metaksas karışık memlekete sükun, rahatsız halka huzur, sarsılmış ekonomiye nizam, milli müdafaa cihazlanmasına yeni bir hız verdi. Metaksas Yunanistan'ı bir istikrar ve inkişaf manzarası almıştır. Bu halden bizim kadar kim memnun kalabilir? Durlu, nizamlı ve kuvvetli bir Yunanistan, Balkanları ve Akdeniz'i alakalandıran her türlü davalar için büyük bir inancadır. Metaksas iktidarının, dost memleketin kuvvetlendiği haberini veren her muvaffakiyeti Türkiye kamuoyu için bir müjde teşkil eder" (Atay, Ulus, 19 Ekim 1937: 1,5).

General Metaksas'ın Balkanlara dair düşünceleriyle ilgili olarak Şakir Rasim Çeçen, "Yunanistan'ın en çalışkan adamı: General Metaksas" başlıklı yazısında şu ifadelerle yer vermiştir:

"Balkan ittifakına candan bağlıdır. Harici siyasetten bahsetmeye başladığı zaman bu ittifakın, hassaten Türk dostluğunun kıymet ve ehemmiyetini tebarüz ettirmekten ve bunu tekrarlamaktan zevk duyar. Türk devlet adamlarıyla temas etmek ve kabinenin siyasetini müttefik ve dost Türkiye'ninkisiyle müvazileştirmek için zuhur eden fırsatlardan azami istifade etmeği pek sever. Türkiye'nin kuvvetlenmesini, Yunanistan'ın kuvvetlenmesi gibi sayar" (Çeçen, Akşam, 18 Ekim 1937: 5).

General Metaksas 1923'te siyasi hayata atıldıktan sonra Türk-Yunan dostluğunun ve Balkan memleketleri arasında anlaşmanın coşkulu savunucusu olmuştur. Yunanistan'da iş başına geçtiği zamandan beri General Metaksas birçok büyük işler başarmış ve Yunanistan'ı her hususta daha da fazla kuvvetlendirmiştir. Metaksas'ın ziyaretine dair şu ifadelerle yer verilmiştir:

"B. Metaksas, dün de yazdığımız gibi, bugün öğleden sonra Averof kruvazörüyle İstanbul'a gelecek ve merasimle karşılanacaktır. Muhterem misafirimiz bu akşam hususi trenle Ankara'ya hareket edecektir. Gerek İstanbul'da gerek Ankara'da istikbal hazırlıkları yapılmıştır" (Akşam, 18 Ekim 1937: 1). Akşam gazetesinde General Metaksas'ın Türkiye ziyaretinin Atina gazetelerinde nasıl yankı bulduğuna da yer verilmiştir. Verilen haberde Yunanistan da çıkan gazetelerde Başvekil Metaksas'ın Ankara seyahatine dair heyecanlı baş makalelere yer verildiği bildirilmiştir (Akşam, 18 Ekim 1937: 1). Haberin devamında şu sözlere yer verilmiştir:

"Katimerini diyor ki: Türk topraklarından atılan selam toplarıyla mukabele göreceğ olan Averof'un bugünkü selam topları, silah çatırtılarının, top seslerinin ve askerlerimizin heyecanlarının bundan böyle Türk topraklarında ikiz kardeşleri bulunduğunu gösterecektir. Başvekil Metaksas,

hükümetin başına geçtiği zaman, kuvvetli surette tesis edilmiş bir Türk-Elen dostluğu bulmuştur. Fakat Metaksasın yaratıcı zihniyeti, Yunanistan'ın kara, deniz ve hava kuvvetlerinin takviyesiyle bu dostluğa yeni bir resanet vermiştir. Büyük adamların hususiyetini teşkil eden bir samimiyet ile Kemal Atatürk, Yunanistan ve Türkiye arasında artık hudut bulunmadığını ilan eylemişti. Türkiye ile Yunanistan'ın bir tek orduya malik bulduklarını söylemekle Başvekil Metaksas, evvelki gün, bu sözü ikmal etmiştir. Bu vaziyette, imzalanacak yeni anlaşmalar mevzuu bahis olamaz. Fakat çok daha iyi bir ihtimal mevcuttur. Türk-Elen dostluğunu genişletmek. Zira ufukla daima açık ve ölçülmeyecek derecede vasideir” (Akşam, 18 Ekim 1937: 6).

Akşam gazetesinde Metaksas'ın Ankara ziyaretinin Yunan basınındaki yansımalarına değinilmiştir. Messenger d' Athenes, Elefteron Vima, Helinikon Mellon da Türk-Elen dostluğundan heyecanla bahsedildiği aktarılmıştır. Gazeteler aynı zaman da Başvekil Metaksas'ın Türkiye'ye hareket etmeden önce kral ile bir görüşme yaptığını yazmışlardır (Akşam, 18 Ekim 1937: 6). Söz konusu ziyarete ilişkin Atina gazetelerinin de değerlendirmelerine yer verilmiştir. Atina'daki gazetelere dair verilen haberde Başvekil Metaksasın Ankara'ya yapacağı ziyaret için iki memleket arasındaki dostluğun samimi olması halinde barış için büyük bir nimet olacağı ve bütün dünyaya ispat etmek hususunda bu ziyaretin yeni bir vesile olarak düşünüldüğü aktarılmıştır. Katimerini gazetesinde söz konusu ziyaret için, geçmişte karşı karşıya çarpışan ancak bugün sulh lehinde sarsılmaz samimi bir bağlılıkla el ele veren iki millet arasında bir temasın vukua geldiği bildirilmiştir. Haberde, iki büyük asker olan Atatürk ve Metaksasın düşüncesinin bu ziyaretin anlamını arttırdığı ve Ankara'da hazırlanan tezahüratın da eski bir silah arkadaşlığını sağlamlaştırma mahiyetinde olduğu belirtilmiştir (Akşam, 17 Ekim 1937: 4).

Şekip Gündüz “Metaksas ve Celal Bayar” başlıklı yazısında Celal Bayar'ın gerek resmi ziyafette gerekse Yunan gazetecilerine verdiği beyanatta iktidar mevkiine kim gelirse gelsin ülkenin dış siyasetinde Türk-Yunan dostluğunun daima en sağlam kilit taşı olarak kaldığını ve kalacağını aktarmıştır. Gündüz ayrıca Atatürk'ün, Yunan dostluğunun müjdecisi olduğunu ifade etmiştir (Haber, 20 Ekim 1937: 7).

Yunan hükümeti reisi Türk hükümetini resmen ziyaret etmek üzere hareket etmeden önce Yunan kralı tarafından kabul edilmiş ve görüşmelerinin çok uzun sürdüğü bildirilmiştir (Akşam, 17 Ekim 1937: 4). Son Telgraf gazetesinde Yunan Başbakanı Metaksas'ın Türkiye ziyareti ve Ankara görüşmelerinin Yunan basınındaki yankılarına yer verilmiştir. Elefteron Vima gazetesi Türk-Elen işbirliğinin yeni bir hız aldığına ve ilişkilerin gittikçe daha etkili hale geldiğine değinmiştir. Proia gazetesi Türk-Elen dostluğunun iki milletin asırlarca yan yana yaşamış olmasına dayandırmıştır (Son Posta, 21 Ekim 1937: 11).

Yunan Başbakanının ziyaretinin Yunanistan'daki akislerine örnek olarak Akşam gazetesinde yer verilen Atinaika Nea gazetesinde Yunan Başbakanının ziyaretinin Türk Hükümeti ve Türk milletinin Yunanistan hakkında besledikleri samimi duyguların tezahürüne vesile olduğuna değindiği aktarılmıştır (Akşam, 21 Ekim 1937: 4). Tan gazetesinde Metaksas'ın Ankara'ya gelişinin Atina gazetelerindeki akislerine dair Yunan gazetelerinin ilk sayfalarında

Cumhurbaşkanı Atatürk ile Yunan Başbakanı Metaksas'ın renkli fotoğraflarına yer verildiği aktarılmıştır. Le Messenger d' Athenes gazetesinde söz konusu ziyaret münasebetiyle yazılan bir makalede 1930 yılında Türkiye ile Yunanistan'ın el ele verişinin bütün dünyayı hayrete düşürdüğü ve herkesin bu dostluğa inanmadığını ancak yedi sene içinde geçen hadiselerin bu düşünceleri tamamıyla yalanladığı yazılmıştır. Vradini gazetesinde ise Türk milletinin her vesile ile iki memleket arasındaki çözülmez ve kardeşçe işbirliğine olan bağlılığını gösterdiğini belirtmiştir. Katimerini gazetesi Türklerin gösterdiği samimiyetin nedenlerini muahedelerin dışında aramak gerektiğini belirtmiş ve iki ülke arasındaki samimiyetin karşılıklı menfaatlerin iyi anlaşılmasından dolayı ortaya çıkan havanın mahsulü olduğuna değinilmiştir (Tan, 21 Ekim 1937: 10).

Şevket Bilgin “Metaksas Memleketimizin Misafiridir” başlıklı yazıda Metaksas'ın Türkiye'ye gelişinin iki millet arasındaki dostluk bağı kuvvetlendirdiği ve Metaksas'ın büyük bir coşkuyla karşılandığı ifade edilmiştir. Bilgin, Yunanistan'ın vaziyetinin parti kavgaları içinde yıprandığı günlere nispeten çok değiştiği aktarılmıştır. Yunan milletinin Metaksas'ın mahirane idaresi ile şuursuz mücadelelerden kurtularak milli birliğe kavuştuğu, maddi ve manevi bir kalkınmanın ferahlığını duyduğu belirtilmiştir. Yunan ordusunun Balkan orduları arasında kuvvetli ve şerefli mevkiini aldığı ifade edilmiştir. Bilgin yazısının devamında:

“Bu temasların birlik mefkûresine yeni enerjiler, yeni kuvvetler ilave edeceği, bilhassa dünya sulhunun büyük buhranlar geçirdiği göz önünde tutularak, Türkiye Yunanistan'la birlikte Balkan Antantının müşterek hareket tarzı üzerinde görüşmeler yapılacağı şüphesizdir.” demiştir (Bilgin, Yeni Asır, 19 Ekim 1937: 1).

Naşid Uluğ tarafından kaleme alınan “Metaksas Rejimi” başlıklı yazıda Birinci Dünya Savaşı sonrası maziyi tasfiye, anlaşma ve sulh uğrunda birbirine bağlanma bakımlarından bütün insanlığa yepyeni bir örnek vermiş olan iki milletin şefinin Ankara'da buluşmasının insanlığın acılarını dindirmeye çalışanları bir kere daha sevindireceğini belirtmiştir. Uluğ yazısına şu sözlerle devam etmiştir:

“Saadetini gerçekten dilediğimiz ve derin bir sevgi ile bağlı bulunduğumuz Elen milletini, yıllardan beri geçirdiği fırtınalar ve sarsıntılar arasından selâmet sahiline ulaştıran, emniyetli bir idareye kavuşturan generalin eserini hakkıyla tanımak için, bu memleketin on beş yıllık siyasi hayatına kısaca bir göz atmak lâzımdır. Bugün mesut günler yaşayan bu yurdun ön beş yıllık hayatı, liberal anarşik hayatın ibret sahneleriyle doludur (Uluğ, Ulus, 20 Ekim 1937, s.1). Yunanistan 1923 de sulha kavuştuktan sonra çetin mücadelelere sahne oldu ve 1929 Mart'ında Papanastasyu'nun gayretiyle cumhuriyet ilan edildi. Birkaç ihtilal hükümetinden sonra General Pangalos iktidar mevkiini eline geçirerek diktatörlük ilan etti. 1925 ilkteşrininde Pangalos düştü. 1933 yılına kadar liberal partisi başkanı olarak memleketi idare eden Venizelos, bu yılın martında mevkiini Ahali Partisi Başkanı Çaldarise bırakmaya mecbur oldu. Monarşist olan Çaldarise cumhuriyet rejimine birden dokunmadı. 1935 Martının başında Yunanistan'da sonunda Venizelos'u siyaset hayatından ve yurdundan ebediyen uzaklaştıran büyük bir ihtilal koptu. Bütün yurdu baştanbaşa tahrip tehlikesi gösteren bu isyana

karşı tedbirler arayan hükümet reisi, General Metaksas ile fikir mutabakatı temin etmek ihtiyacını duydu” (Uluğ, Ulus, 20 Ekim 1937, s.4).

Yunanistan bu olayların ardından seçim mücadelesine girmiştir. Baştaki iki büyük parti Ahali ve Liberal partilerinden başka irili ufaklı yirmi iki tane partinin etrafında millet parçalanmış idi. Yeni iç karışıklıkların karşısında General Kondilis taçlı bir demokrasi kurmak azim ve kararıyla hükümet başına geçmiştir. Yapılan plebisit sonucunda Majeste Yorgi ülkeye çağrılmış ve Demircis hükümet reisi olmuştur. Yaşanan iç gelişmeler sonucunda Meclisin feshi ve yeniden seçim yapılması için kraldan onay almıştır. 26 İkinci kanun 1936 seçimlerinde Venizelos aleyhtarları 144 ve Venizelos taraftarları 141 milletvekilliği kazanmışlardır. Komünistler ise 15 milletvekili çıkartmışlardır. Ortaya çıkan vaziyet Yunanistan’da bir sükün hali yaratmamıştır. Hiçbir parti ya da grup mutlak bir ekseriyet alamadığı için tek başına bir hükümet kuramamış bu nedenle milli bir kabineye gidilme zorunluluğu duyulmuştur. Şubatın başında Venizelos’un düşmanı Kondilis ölmüştür. 14 Mart 1936 da Demircis tekrar kabine kurduğu zaman Metaksas Başbakan Muavini göreviyle hükümette esaslı bir vazife almıştır. 18 Mart’ta Venizelos ve bu tarihten bir ay sonra Demircis hayatını kaybetmiştir. Bu durum karşısında ülkede General Metaksas görevi üstlenerek Hariciye Nazırlığını da üzerine almış ve hükümeti kurmuştur. Millet Meclisi General Metaksas’a büyük bir itimat reyini vermiştir (Uluğ, Ulus, 20 Ekim 1937, s.4).

Mayıs ayında Yunanistan’da grevler ortaya çıkmış altı bin grevci polise saldırmıştır. Yaşanan olaylar ve yapılan gösteriler sonucunda Yunanistan’da kan akmış ve dokuz kişi hayatını kaybetmiş elli kişi yaralanmıştır. Ordu olaylara müdahale etmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken 17 Mayıs’ta Çaldaris vefat etmiştir. General Metaksas yaşanan bu sarsıntılar arasında milli kalkınma tedbirleri üzerinde çalışmaya başlamıştır. General fakir düşen milleti tutumlu bir yaşayışla parasını korumaya davet etmiştir. Sınırlamalar getiren Metaksas devlet idaresinin dizginlerini sımsıkı ekinde tutarak radikal tedbirler almak için hazırlanmıştır. 1936 Ağustosunun ilk günlerinde ülkede hava yeniden bulutlanmıştır. General Metaksas ülkede yeni bir karışıklık çıkmasını diye kralında onayını alarak örfi idare ilan ederek parlamentoyu feshetmiştir. Metaksas ve arkadaşlarının parolası “çalışma, sükün ve disiplin” olmuştur. Bu parolaların bir yıllık tatbikatı ile Yunanistan siyasi sahada itibarını arttırmıştır. Müttetiklerin Yunanistan’a itimatları artmış, yeni idarenin getirdiği ekonomik, idari ve sosyal açılımlar Yunanistan’ı güçlü bir konuma getirmiştir.

Milletperver gençliği kazanan yönetim özellikle sosyal sahada geniş tedbirler almıştır. İş ve işçi meselesine çözümler aramıştır. Bütçede denge ile paranın kıymetini korumak, fakirleri ve orta sınıfı ezen ağır vergileri değiştirmek suretiyle eşitsizliği dengelemek, iş hayatını geliştirmek, üretim pahalılığını düşürmek için faiz haddini tespit, ziraat kredilerini ucuzlatmak, Makedonya’da geniş kurutma ve sulama siyaseti tatbik ederek topraksız köylüleri toprağa ve üretime kavuşturmak, Yunanlıların erbabı olduğu deniz ticaretini genişletmek, ordunun ve hava kuvvetlerinin milli ihtiyaca yeter bir hale getirilmesi için gayret göstermek bir buçuk yıllık faaliyetlerin ana hatları olmuştur. Metaksas uçurumun kenarına gelmiş yurdunu kurtarıırken o günleri

hazırlayan sebeplerle mücadeleye önem vermiştir (Uluğ, Ulus, 20 Ekim 1937, s.4).

Yunus Nadi “General Metaksas’ın Ankara Ziyareti” başlıklı yazısında Metaksas’ın ülkesinde idareyi kendi eline aldığı gündün beri iç ve dış siyasette müstesna ve seçkin bir şahsiyet olduğunu yaptığı iş ve icraatlarla ispat ettiğini belirtmiştir. Yazar, her iki Başvekil’in açıklamalarında dostluk üzerinde durarak bunu sadece hissiyattan değil akıl ve mantıktan da ilham aldığı açık bir şekilde söylediklerini aktarmıştır. Nadi yazısına şu sözlerle devam etmiştir:

“Türk -Yunan dostluğu için ne büyük mazhariyettir ki onun feyzi Balkanlar gibi daha düne kadar dünyanın en karışık parçası sayılan bir kıtadaki başlıca milletleri adına Balkan Antantı denilen bir sulh ve insanlık misakı etrafında toplamıştır. Evvelki akşamın nutuklarında bütün dünyaca örnek tutulmağa layık olan bu antantı öven ve onun müşterek müttetiklerini muhabbetle selamlayan Başvekillerimiz insanlık idealine muvaffak bir siyasetin şanlı mümessilleri olarak görünüyorlardı” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1937: 3).

5. Sonuç

1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması’nın ardından Atina ve Ankara aralarındaki anlaşmazlığa son vermiş barışı tesis etmişlerdi. Mustafa Kemal Atatürk ve Venizelos’un girişimleriyle iki ülke arasında 1930 yılından itibaren dostane ilişkiler kurulabilmişti. Türkiye ve Yunanistan aralarındaki ilişkileri tesis ettikten sonra her iki ülkeyi de ilgilendiren Balkan coğrafyasında huzuru ve barışı sağlamak için girişimlerde bulunmuşlardır.

Yunan Başbakanı İönnis Metaksas, 18-22 Ekim 1937’de Türkiye’ye gelmiş ve hükümet merkezi Ankara’da üst düzeyde önemli isimlerle görüşmeler yapmıştır. Yunan Başbakanı Metaksas, Ankara’da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, Başbakan İsmet İnönü, Başbakan Vekili Celal Bayar, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile görüşmeler yapmıştır. Metaksas’a Türkiye ziyaretinde eşi ve bir grup üst düzey Yunan yetkili eşlik etmiştir.

İlk olarak İstanbul’a gelen Metaksas ardından üç gün sürecek olan ziyareti için Ankara’ya hareket etmiştir. İkinci Dünya Savaşının arifesinde yapılan bu ziyaret Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve Balkan coğrafyası açısından büyük bir önem arz etmiştir. İönnis ve beraberindeki heyeti gerek karşılama gerekse uğurlama töreni sırasında Türk ve Yunan milli marşları çalınmış, heyetin yol güzergâhı üzerinde bulunan tüm cadde ve yollar Türk ve Yunan bayraklarıyla süslenmiştir. İlk olarak İstanbul’a gelen ve burada çeşitli görüşme ve ziyaretlerde bulunan İönnis Metaksas, daha sonra Ankara’ya gitmek üzere İstanbul’dan ayrılmıştır.

Ankara’da üç gün kalan Yunan heyeti Ankara Palas Otelinde misafir edilmiştir. Yunan heyeti Çubuk Barajı, askeri fabrikalar ve Harbiye Okulunu ziyaret etmiştir. Ankara İstasyonundan itibaren tüm yol güzergâhı Yunan ve Türk bayraklarıyla süslenmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın yaklaştığı bir dönemde Metaksas’ın bu ziyareti, Balkan siyaseti ve Balkan Antantının birliği açısından dikkat çekici olmuştur. Ankara görüşmeleri sadece Balkanlar için değil Avrupa’nın ve tüm dünyanın barışa olan ihtiyacını ifade etmesi açısından ilgiyle takip edilmiştir. Türk ve Yunan

yetkililerin görüşmeleri her iki ülke basınında geniş yer bulmuştur. Yunan heyetin ziyareti Balkan Antantının kuvvetlendirilmesi ve Balkan coğrafyasında sulhun korunması açısından büyük önem arz etmektedir.

Metaksas ve beraberindeki heyet, gerek İstanbul gerekse Ankara'da coşku ve sevgisiyle karşılanmıştır. İkili görüşmeler sonucunda ortaya çıkan sonuç, Türk-Yunan ilişkilerinin daha kuvvetli ve daha sağlam bir vaziyet almış olmasıdır. Bu ziyaret Türk-Yunan dostluğunun kuvvetlenmesi ve devamlılığı bakımından dikkate değer olmuştur. İki dost ülkenin devlet adamları Balkan Antantına bağlılıklarını bu ziyaret vesilesiyle bir kere daha müşahede etmişlerdir. İki memleket tarafından takip edilen ve iki memleketin ortak menfaatlerine her bakımdan mutabık bulunan siyasete devam edilmesini kararlaştırmışlardır. Metaksas, Türkiye'yi ve hükümet merkezi Ankara'yı ziyaret etmekten dolayı duyduğu mutluluğu dile getirmiş çok kısa zamanda Atatürk'ün öncülüğünde Türkiye'de ortaya konulan eserler karşısında hayranlığını ifade etmiştir. Türk-Yunan ilişkilerinin ilerlemesinde ve dostluk bağının kurulmasında Türkiye'nin takip ettiği barışçıl dış politika ile birlikte Yunan devlet adamı Metaksas'ın takip ettiği diplomasi dili etkili olmuştur. Asker olduğu kadar kuvvetli bir siyaset adamı olan General Metaksas, iktidarı döneminde Türkiye'yle olan ilişkilerinde dostluk ve işbirliği çerçevesinde bir dış politika takip etmiştir. Metaksas'ın izlediği barışçıl siyaset Türkiye'den karşılık görmüş ve bu dönemde iki ülke ilişkileri en iyi seviyeye ulaşmıştır.

Kaynakça

- Akşin, A. (1991). *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ankarapalastaki Ziyafette, Müsterek İdeale Dayanan Dostluk, Altmış Milyonluk Bir Birlik, Türk-Elen Dostluğunun Parlak Bir Safhası, *Ulus*, 20 Ekim 1937.
- Aras, T. R. (2010). *Atatürk'ün Dış Politikası*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Atabay M. (2014). *Türk Dış Politikası*. İstanbul: Akademi Yayınları.
- Aziz Misafirimizin Ayrılışı Çok Samimi Tezahürata Vesile Oldu, Balkan Antantı Erkânharbiye Reisleri Geliyorlar, *Tan*, 22 Ekim 1937.
- Barlas, D. (1999). *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyuma Sunulan Tebliğler*. 15-17 Ekim 1997. İsmail Soysal. (Yayıma Hazırlayan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Başvekil Metaksas İ. İnönü, C. Bayar ve Dr. Aras'la Görüştü, *Kurun*, 21 Ekim 1937.
- Bilgin, Ş. Metaksas Memleketimizin Misafiridir, *Yeni Asır*, 19 Ekim 1937.
- Binark, İ., (1998). *Türk-Yunan Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Büyük Türk Dostu ve Elen Hükümeti Başvekil Ankara'da, C. Bayar'ın Elen Gazetecilere Beyanata, *Haber*, 20 Ekim 1937.
- Büyük Türk Dostu ve Elen Hükümeti Başvekil Ankara'da, Yunan Gazetecileri Şerefine Ziyafet, *Haber*, 20 Ekim 1937.
- Clogg, R. (2007). *Modern Yunanistan Tarihi*. Çev. Dilek Şendil, İstanbul: İletişim yayınları.
- Çeçen, Ş. R. Yunanistan'ın En Çalışkan Adamı: General Metaksas, *Akşam*, 18 Ekim 1937.
- Çelikkol, O., (2015). *Dünden Bugüne Türk-Yunan İlişkileri 'ne Bir Bakış*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Dost Başvekil Ankara'da, Yunanistan'dan Gelen Mübadillerin Başvekile Tazimatı, *Kurun*, 20 Ekim 1937.
- Dost Memleket Başvekili Aramızda, M. Metaxas Dün Akşam Geldi ve Ankara'ya Hareket Etti, *Cumhuriyet*, 19 Ekim 1937.
- Dost ve Müttefik Yunanistan Büyük Bir Evladını Kaybetti, *Halkın Sesi*, 30 Ocak 1941.
- Ekselans Metaksas'ın Cevabı, Büyük Öndere ve Yeni Türkiye'ye Hayranlık, Balkan Antantının Değeri, İki Milleti Birleştiren Bağlar, *Ulus*, 20 Ekim 1937.
- Ertan, T. F. & Demirtaş, B. (2022). *Türkiye'yi Ziyaret Eden Yabancı Devlet Adamlarının Ankara Günleri (1923-1960)*. Ankara: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Fırat M. (2015). Yunanistan'la İlişkiler. İçinde: Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası*, (s.325-355). İstanbul: İletişim Yayınları.
- G. Metaksas Dün Başvekil İsmet İnönü ile Görüştü, *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1937.
- General Metaksas Ankara'da Büyük ve İçten Tezahürle Karşılandı, *Yeni Asır*, 20 Ekim 1937.
- General Metaksas Ankara'dan Dün Akşam Ayrıldı, Gaz Maskesi Fabrikasında, Harbiye Mektebinde, *Kurun*, 22 Ekim 1937.
- General Metaksas Bu Sabah Ankara'dan Şehrimize Geldi, *Son Telgraf*, 22 Ekim 1937.
- General Metaksas Kimdir, Neler Yapmıştır?, *İkdam (Sabah Postası)*, 30 Ocak 1941.
- General Metaksas Türkiye Hakkında Dostluk Hislerini Anlatıyor, *Ulus*, 19 Ekim 1937.
- General Metaksas, Sayın Misafirimiz Ankara'da Hararet ve Heyecanla Karşılandı, *Son Telgraf*, 19 Ekim 1937.
- Gönlübol M., & Sar C. (2013). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Gönlübol M., & Sar C. (2014). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürel, Ş. S. (2018). *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821- 1993)*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Hatipoğlu, M. M. (1997). Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hilali, A., General Metaksas'ın Hayatı ve Vücuda Getirdiği Büyük Eser, General Metaksas İş Başına Geçiyor, *Akşam*, 30 Ocak 1941.
- Kamel, A. (2014). *Türk Dış Politikası*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Misafirimizin Ziyaretleri, Yunan Gazeteleri, Hararetili Dostluk Yazıları ile Dolu, *Tan*, 21 Ekim 1937.

- Nadi, Y., General Metaksas'ın Ankara'yı Ziyareti, *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1937.
- Öztaş, S., & Kınalı, G. (2021). Atatürk Dönemi Balkan Politikası Bağlamında Türkiye-Yunanistan Ek Antlaşması. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 557-599.
- Rasim, Ş., "Yunan Başvekili ve Hariciye Nazırı General Metaksas", *Yedigün*, 29 Temmuz 1936, 7(177).
- Sandıklı, A., (2014). *Atatürk'ün Dış Politika Stratejisi: Hedefler ve Prensipler*. İstanbul: Bigesam Yayınları.
- Saray, M. (2010). *Türkiye ve Yakın Komşuları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sayın Misafirimiz General Metaksas Dün Ankara'dan Ayrıldılar, *Türk Dili*, 22 Ekim 1937.
- Şimşir, B. N. (2017). *İlk Dönem Türk Diplomasisi Üzerine İncelemeler (1878- 1946)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Tağmat, Ç. D. (2015). Yunan Başvekili İonnis Metaksas'ın Anılarında Türkiye Cumhuriyeti ve Mustafa Kemal Atatürk, *Eğ ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 1(2), 147-164.
- Tosun, R. (2002). *Türk-Yunan İlişkileri ve Nüfus Mübadelesi*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Yalçın D., & Akbıyık, Y. (2004). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Yunanistan 'Balkan Antantına Sadıktır ve Sadık Kalacaktır!', Başvekil General Metaksasın Harici ve Dâhili İşler Hakkındaki Sözleri, *Serveti Fünun 'Uyanış' Dergisi*, 8 Ekim 1936.
- Nazif, N., Misafir'in Haber'e Verdiği Beyanat, *Haber*, 19 Ekim 1937.
- (BCA), 502.23265/101.891.1/2. (11.08.1937).
- (BCA), 30.18.1.2/79.83.10/1, (02.10.1937)
- Yunan Başvekili Yarın İstanbul'a Geliyor, *Akşam*, 17 Ekim 1937.
- Yunan Başvekili Yarın İstanbul'a Geliyor, *Akşam*, 17 Ekim 1937.
- Atay, F. R., Misafirimiz, *Ulus*, 19 Ekim 1937.
- G. Metaksas Bugün Geliyor, Rıhtımda Karşılama, *Ulus*, 19 Ekim 1937.
- General Metaksas'ın Hayatı, *Ulus*, 19 Ekim 1937.
- Muhterem Misafirimiz Geldi, *Tan*, 19 Ekim 1937.
- Yunan Amiralinin Beyanatu, *Son Posta*, 19 Ekim 1937.
- Yunan Donanma Komutanının Beyanatu, *Kurun*, 19 Ekim 1937.
- Aziz Misafirimiz Ankara'da, *Tan*, 20 Ekim 1937.
- B. Celal Bayar'ın Elen Gazetecilere Beyanatu, *Ulus*, 20 Ekim 1937.
- Dost Başvekil Atatürk Yanında, *Haber*, 20 Ekim 1937.
- General Metaksas Ankara'ya Vardı, *Anadolu*, 20 Ekim 1937.
- Gündüz, Ş. Metaksas ve Celal Bayar, *Haber*, 20 Ekim 1937.
- Uluğ, N. Metaksas Rejimi, *Ulus*, 20 Ekim 1937.
- Başvekil Metaksas, *Kurun*, 21 Ekim 1937.
- Ünal, K. Uğurlarken, *Ulus*, 22 Ekim 1937.
- G. Metaksas Yurdumuzdan Ayrıldı, *Ulus*, 23 Ekim 1937.
- Türkiye'de Teessür, *Cumhuriyet*, 30 Ocak 1941.
- Us, A. Metaksas'ın Ölümü, *Vakit*, 30 Ocak 1941.
- Benice, E. İ. Metaksas'ın Ölümü Karşısında, *Son Telgraf*, 30 Ocak 1914.
- Dost Memleketin Kıymetli Başvekili Hoş Geldiniz, *Akşam*, 18 Ekim 1937.
- Metaksas'ın Ankara'daki Bugünkü Ziyareti, *Son Telgraf*, 20 Ekim 1937.
- Ölen Büyük Türk Dostu General Metaksas Kimdir?, *Haber*, 30 Ocak 1941.
- Muhterem Misafirimiz, "Atinaika Nea Diyor Ki", *Akşam*, 21 Ekim 1937.
- Celal Bayar G. Metaksasla Uzun Müddet Görüştü, *Son Posta*, 21 Ekim 1937.

Araştırma Makalesi • Research Article

Gelişmekte Olan Ekonomilerde Hiper Globalleşme Döneminde Kamu Harcamaları *

Public Expenditures in Developing Economies in The Era of Hyper Globalization

Jülide Yalçınkaya Koyuncu^a, Deniz Songur^b^a Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 11130, Bilecik/Türkiye.

ORCID: 0000-0001-7930-4901

^b Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 06310, Ankara/Türkiye.

ORCID: 0000-0003-2552-2991

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 23 Mayıs 2023

Düzeltilme tarihi: 12 Haziran 2023

Kabul tarihi: 25 Haziran 2023

Anahtar Kelimeler:

Kamu Harcamaları

Hiper Globalleşme

Etkinlik ve Telafi Hipotezi

İki Yönlü Sabit Etkiler Modeli

ARTICLE INFO

Article history:

Received May 23, 2023

Received in revised form June 12, 2023

Accepted June 25, 2023

Keywords:

Government Spending

Hyper-Globalization,

Efficiency and Compensation Hypothesis

Two-way fixed Effect Models

ÖZ

Globalleşme literatüründe etkinlik ve telafi hipotezleri geniş bir şekilde ele alınıp ampirik boyutta irdelenmektedir. Bu çalışmada etkinlik ve telafi hipotezlerinin geçerliliği on iki farklı kamu harcaması için sınımlanmıştır. Beş farklı globalleşme indeksi (genel globalleşme, ekonomik globalleşme, politik globalleşme, kültürel globalleşme ve sosyal globalleşme indeksi) için analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın periyodu olarak globalleşmenin en yoğun olduğu Berlin duvarının çöküşü sonrası dönem (hiper globalleşme dönemi olarak adlandırılan 1989 yılı sonrası dönem) seçilmiş, analizler gelişmekte olan ülkeler örneklemleri için dengesiz panel veri seti ve iki yönlü sabit etki modelleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca modellerde tüm değişkenler durağan hallerinde kullanılmıştır. Ele alınan beş farklı globalleşme türü için yapılan analizler sonrasında elde edilen sonuçlara göre yoğun bir şekilde istatistiksel olarak anlamlı pozitif katsayılar elde edilmiş olup, bundan dolayı da ağırlıklı bir biçimde telafi hipotezinin geçerli olduğu görülmüştür.

ABSTRACT

In the globalization literature, efficiency and compensation hypotheses are widely discussed and analyzed empirically. In this study, validity of the efficiency and compensation hypotheses for twelve different public expenditures is tested. Analyzes related with five different globalization indexes (general globalization, economic globalization, political globalization, cultural globalization and social globalization index) were performed. The period after the collapse of the Berlin wall when globalization was most intense (the post-1989 period, which is called the hyper-globalization period) was chosen as the period of the study, and the analyzes were carried out using unbalanced panel data set and two-way fixed effect models for the sample of developing countries. In addition, in the models of the study all variables were used in their stationary state. According to the results obtained from the analyzes performed for the five different types of globalization, statistically significant positive coefficients were intensely obtained and therefore, it was observed that the compensation hypothesis was predominantly valid.

1. Giriş

Globalleşme, dünya çapında ekonomik, teknolojik, sosyal, kültürel, politik ve ticari entegrasyonu içeren ve karşılıklı bağımlılığa dayalı uluslararası ilişkiler üreten bir süreçtir.

Emek hareketliliği, sermaye hareketliliği, bilgi ve iletişimde yaygınlık globalleşmenin öne çıkan özellikleri arasındadır (Garret, 1998).

Anglosakson geçmişli olan Globalleşme (Globalization), İngilizcede “arz küresi, dünya” anlamında olan “globe” kelimesinden türetilmiştir. Kısaca, dünya çapında olmak ya da dönüşmek anlamına gelmektedir (Lubbers, 1996). Türkçede “globalization” ya da “globalizm” kelimesinin tam

olarak karşılığı bulunmamakla birlikte görüş birliğinin sağlandığı bir tanımda bulunmadığından farklı disiplinlerde çeşitli tanımlamaları yapılmaktadır (Olgun, 2006). Çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle farklı disiplinleri ilgilendiren birçok konuyu etkilemekle beraber sade, tek ve bütün alanlarda kabul edilebilen bir tanımlama yapmak zordur (Solmaz, 2014). Bu yüzden globalleşme kavramı sıklıkla belirli görüşler, politikalar, olaylar, kurumlar, teknolojiler, fikirler gibi durumların global düzeyde bulunur bir konuma gelmesini ya da dünya genelinde milli kimliklerin, sınırların ve ekonomilerin çözüldüğü, sosyal yaşamın büyük bir kısmının global aşamalar tarafından belirlendiği, dünyanın ekonomik

* Bu çalışma Deniz Songur'un BŞEÜ Lisansüstü Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında Prof. Dr. Jülide Yalçınkaya Koyuncu danışmanlığında yürüttüğü doktora tezinin bir kısmından türetilmiştir.

birliğini oluşturma, toplumların birbirlerine benzemesi şeklinde ifade edilmektedir (Stiglitz, 2017).

Globalleşme her alanda etkisini göstermekle birlikte en çok baskın olan, ekonomik globalleşmedir. Ekonomi, globalleşmenin meydana gelmesinde ve gelişmesinde ön plandadır. Globalleşme sadece yurt içi ekonomik birimler ve ekonomik yapı üzerinde etkili bir süreç olmayıp, kamu sektörü faaliyetlerini de etkilemektedir (Busemeyer, 2009).

Globalleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini inceleyen yaklaşımların en önemli olanı; globalleşme ile birlikte ülkeler arasında yaşanan vergi rekabetinin ülkelerin refah seviyesi ile kamusal harcamalar üzerinde yarattığı etkiye ilişkindir. Globalleşme ve kamu maliyesi arasındaki ilişkiyi açıklayan iki temel teorik yaklaşım; etkinlik hipotezi ve telafi hipotezidir. Telafi (tazminat) ve etkinlik (verimlilik) hipotezinin ortaya çıkış gerekçelerinin arasında finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalar ve ekonomik, güvensizliğin yanında gelir dağılımında yaşanan eşit olmayan bir durum hakimdir. Aslında bu durumda üreticiler ve bireyler doğrudan yaşadıkları kayıplar ile gelecekte yaşayabilecekleri riskleri devletin telafi etmesini beklemektedirler. Telafi (tazminat) hipotezi, kamu harcamalarında ve vergilerde artış üzerinde etki yaratan ve globalleşmenin dış risklerini azaltmak için devletin kamu harcamalarını artırarak telafi edici bir rol oynaması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır (Garret ve Mitchell, 2001).

Literatürde Cameron (1978)'dan sonra en geniş en detaylı çalışma Rodrik (1998) tarafından yapılmıştır. D. Rodrik (1998), ülkelerin dışa açılması ile devlet harcamalarının artacağını ortaya koymuştur, devlet harcamalarının artması ile olası refah düşüşlerini telafi edebileceğini savunmuştur.

Verimlilik (etkinlik) hipotezi, ekonomilerde globalleşme (genişletilmiş ticaret) düzeyi arttıkça kamu sektörünün boyutunun küçüldüğü görüşünü desteklemekte ve aynı zamanda devletin boyutunun sınırlandırılmasını, refah devletinin küçülmesini, vergi oranlarının düşürülmesini desteklemektedir. Savunma harcamaları, mülkiyet hakkının güvence altına alınması için yapılan kamu harcamaları gibi kamu harcamalarının ülke üreticilerinin global pazardaki rekabet gücünü azalttığı fikri, etkinlik hipotezinin temel tezidir (Garret, 2001). Etkinlik hipotezi dış ticaretin kamu harcamaları üzerinde negatif etkilere sahip olduğunu savunur, oysa telafi hipotezinde böyle bir durum söz konusu değildir. Verimlilik ya da etkinlik hipotezi, vergi rekabetindeki hareketliliğin vergi gelirlerini azaltacağı gerekçesiyle kamu harcamalarını azaltabileceğini öngörür. Teori bunu, kamu gelirlerini oluşturan vergi ve borçlanmanın ülke borçlanmasını arttıracığını ve yatırım kararlarını etkileyeceği gerekçesine dayandırır (Tütüncü ve Zengin, 2018). Bir başka ifade ile globalleşmenin devletleri kamu harcamalarını kısmaya zorladığı savunulan neo-liberal ekonomidir. Buna göre, hükümetleri globalleşme mali ve ekonomik politikalarında uluslararası rekabet gücünü önceliklendirmeye zorlayarak, hükümetlere sunulan politika yapma seçeneklerini sınırlamaktadır. İkinci görüş ise; globalleşmenin kamu harcamaları üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, piyasa entegrasyonunun yarattığı işsizlik ve eşitsiz gelir dağılımı gibi sosyal ve ekonomik sorunların, globalleşmeden

etkilenenlere veya globalleşme sürecinden kaybedenlere yardım etmek için kamu harcamalarını genişletmesi için hükümet üzerinde baskı oluşturacağını savunmaktadır (Sagarik, 2014).

2. Literatür Taraması

Globalleşmenin kamu harcamaları ve gelirleri üzerindeki etkisi, genel olarak iki kavram kapsamında incelenmektedir. Bunlar; etkinlik hipotezi ve telafi hipotezidir. Konu ile ilgili literatür ele alındığında, globalleşme ve kamu harcamaları üzerine yapılan çalışmalar geniş kapsamlıdır.

Abizadeh (2005), 1960-2000 dönemi için kamu harcamaları ve kişi başı GSYH ile dış ticaret açıklığı arasındaki ilişkiyi Kanada, ABD, Kore, Singapur, Mısır ve Uruguay ülke ekonomileri için incelemiştir. Çalışmada, zaman serisi analizi (iki aşamalı en küçük kareler) yöntemi kullanılmıştır. Bulgulara göre, dış ticaret açıklığı artarken, hükümetin rolü azalmıştır, negatif bir ilişki bulunmuştur.

Gadea vd. (2009), 1960-2000 dönemini kapsayan, İspanya ülke ekonomisi için kamu harcamaları ile ticari açıklık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada Johansen eş-bütünleşme analiz yöntemi kullanılmıştır. Bulgulara göre, kamu harcamalarının hem ticari açıklık hem de çeşitli koruma göstergeleri arasında uzun vadeli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Busemeyer (2009), kamu harcamaları ile globalleşme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 1980-2004 dönemini kapsayan 21 OECD ülkesi için panel ECM analiz yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda, negatif bir ilişki bulunmuştur.

Acemoglu ve Yared (2010), sosyal kamu harcamaları ile globalleşme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 1985-2005 dönemini kapsayan Amerika ekonomisi için panel veri analizi (OLS) yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Borghi (2009), toplam kamu harcamaları ile dış ticaret açıklığı ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 1980-2003 dönemini kapsayan 20 OECD ülkesi için panel FEM analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda dış ticaret açıklığı ile pozitif, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile negatif bir ilişki bulunmuştur. Ticari açıklık ve daha genel olarak globalleşme iş güvencesizliğini ve eşitsizliği artırabilir; hükümetler telafi veya sigorta sunmak için işgücü piyasası politikalarına yapılan harcamaları artırmak isteyebilir (telafi hipotezi). Öte yandan, global arenada artan rekabet gücü, kamu harcamalarını artırma kabiliyetini kısıtlar (verimlilik hipotezi).

Kaufman ve Ubierno (2001), 14 Latin Amerika ülkesi için 1973-1997 dönemini kapsayan sosyal harcamalar (eğitim, güvenlik, sağlık, sosyal), dış ticarete açıklık, sermaye liberalizasyonu ve globalleşme arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Analiz çalışmasında, panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. Bulgulara göre, globalleşmenin sosyal güvenlik harcamaları ile negatif bir ilişkisi vardır. Ayrıca diğer yandan sermaye liberalizasyonunun sağlık harcamaları ve eğitim harcamaları ile pozitif bir ilişkisi bulunmuştur.

Garrett ve Mitchell (2001), 18 OECD ülkesi için 1961-1993 dönemini kapsayan toplam kamu harcamaları hem kamu tüketim harcamaları hem de sosyal koruma harcamaları ile dış ticarete açıklık ve ülkeden dışarı çıkan DYY (Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları) değişkenlerini kullanarak incelemiştir. Çalışmada panel regresyon (OLS) analiz yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda, negatif bir ilişki bulunmuştur. Fakat doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir etkisi bulunmamıştır.

Liberati (2007), 1970-2003 dönemi için kamu harcamaları ile ticari açıklık ve sermaye açıklığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. OLS Regression (EKK Yönt.) dinamik panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. 18 OECD ülkesi için yapılan bu çalışmada, sermaye açıklığının hükümet harcamalarıyla önemli ve negatif bir şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Etkinlik hipotezi genel olarak desteklenmektedir.

Petrou (2014), Bayes Modeli Ortalama Tahmin yöntemi kullanılarak 1976-2010 dönemini kapsayan 102 ülke için kamu borçlanması ve globalleşme ile kamu boyutu arasındaki ilişki incelemiştir. Yapılan analiz sonucunda, genel globalleşme devlet büyüklüğünü ve borcunu azaltır sonucuna ulaşmıştır. Negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Samimi ve Jenatabadi (2014), gayrisafi yurt içi hasıla ile globalleşme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 1980-2008 dönemini kapsayan 33 ülke için dinamik panel yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda globalleşme üst ve orta gelir grubunda pozitif, düşük gelir gruplarında negatif ilişki vardır.

Rodrik (1997), çalışmada 19 OECD ülkesi için 1966-1991 dönemlerini kapsayan dış ticaret açıklığı ve sermaye bilançosu liberalizasyonu ile kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz yöntemi olarak panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre globalleşme değişkenlerinin GSYH içinde yer alan payı üzerinde negatif bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Ferris vd. (2008), Kanada ülke ekonomisi için toplam kamu harcamaları ile dış ticaret açıklığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 1870-2000 dönemlerini kapsayarak Johansen eşbütünleşme analiz yöntemini kullanmıştır. Analiz sonucunda negatif bir ilişki bulunmuştur ve etkinlik hipotezi desteklenmiştir.

Islam (2004), Kanada, ABD, Avustralya, İngiltere, Norveç, İsveç ülkelerinde 1929-1997 dönemi için ARDL, FMOLS yöntemi kullanılarak toplam kamu harcamaları ile dış ticaret açıklığı, ticaret oynaklığı, ticaret hadleri riski arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak ARDL'ye göre ABD için dış ticaret: negatif, Kanada ülke ekonomisi için pozitif bir ilişki bulunmuştur. FMOLS analiz yöntemine göre ise, ABD ülke ekonomisi için negatif bir ilişki bulunurken, Kanada, İngiltere ve Norveç ülke ekonomileri için pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Hansson ve Olofsdotter (2008), 20 OECD ülkesi için 1970-2002 dönemini kapsayan toplam kamu harcamaları, transfer harcamaları ile panel FEM, FGLS yöntemiyle incelemiştir. Analiz sonucunda, ticari dışa açıklık ile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hükümet harcamalarına olan etkisi negatif, transfer harcamaları üzerinde; etkisiz bulunmuştur.

Swank (2001), 1964-1993 dönemi için 16 ülke ekonomisini kapsayan toplam kamu harcamaları ile sermaye liberalizasyonu arasındaki ilişkiyi OLS analizi yöntemi kullanılarak incelemiştir. Yapılan analiz sonucuna göre, pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Winner (2012), 1980-2000 dönemi için 18 OECD ülkesi için GMM tahmincisi yöntemi kullanılarak toplam kamu harcamaları ile mali rekabet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz sonucunda, pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Fedeli (2015), İtalya ekonomisi için 1982-2009 dönemlerinde ekonomik büyüme ile sağlık harcamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz yöntemi olarak Granger nedensellik yöntemi kullanılmıştır. Bulgulara göre, pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Pickup (2006), globalleşme ile kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi Kanada eyaletleri için incelemiştir. 1981-1999 yıllarını kapsayarak panel veri analizi (sabit etkili) yöntemini kullanmıştır. Analiz sonucuna göre, dış ticaret açıklığı ve kamu tüketim harcamaları ile transfer harcamaları arasındaki ilişki pozitifdir.

Mourao (2007), 1947-2002 yıllarını kapsayan dönemde Portekiz ekonomisi için, hata düzeltme modeli ve dinamik en küçük kareler yöntemini kullanarak, dış ticaretin cari kamu harcamaları üzerindeki etkisini incelemiştir. Analiz sonucunda, pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bretschger ve Hettich (2002), 1967-1996 dönemleri için 14 OECD ülkesi için panel düzeltmeli standart hata tahmini yöntemini kullanarak; vergi, sosyal kamu harcamaları ve ticaret açıklığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda; sosyal kamu harcamalarının GSYH içindeki yeri ile dış ticaret açıklığı arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır. Sonuç olarak, (küreselleşme emek üzerindeki vergileri artırdığı için etkinlik ve telafi hipotezlerinin aynı zamanda gerçekleşebileceği öngörülmüştür).

Blum vd. (2021), 151 ülke için 2000-2015 dönemini kapsayan OLS analizi yöntemi ile yerleşik demokrasiler ve kamu sağlık harcaması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Sagarik (2014), 2002-2011 dönemi için ASEAN ülkelerini kapsayan kamu sağlık harcaması ve dış ticaret arasındaki ilişki çoklu regresyon yöntemi kullanarak incelenmiştir. Analizi sonucunda, pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Wacziarg (2001), 57 ülke için 1970-1989 dönemi üç aşamalı en küçük kareler yöntemi kullanılarak ekonomik büyüme ile ticari dışa açıklık arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Aghion vd. (2009), eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi (EKK) yöntemi kullanarak ele almıştır. Çalışmada, 1942-1972 doğumları kapsayan ABD ülkesi için incelenmiştir. Bulgular, eğitim harcamaları, büyüme üzerinde pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır.

Dritsakis ve Adamopoulos (2004), 1960-2000 dönemini kapsayan Yunanistan ekonomisi için ekonomik büyüme ve finansal açıklık arasındaki ilişki VAR analizi yöntemi kullanılarak incelemiştir. Çalışma sonucunda aralarında pozitif bir ilişki vardır.

Dreger ve Reimers (2005), 1975-2001 dönemini kapsayan 21 OECD ülkesi için sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme, yaşam beklentisi, bebek ölüm oranı, yaşlı nüfus arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla panel eş bütünleşme yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre, pozitif bir ilişki vardır.

Yun ve Yusoff (2019), 1982-2016 dönemlerini kapsayan Malezya ekonomisi için kamu eğitim harcaması ile reel GYHY, işsizlik oranı, enflasyon oranı, vergi oranı, kamu borcu, nüfus arasındaki ilişkiyi otomatik aşamalı dağıtılmış gecikme (ARDL), sınır testi yaklaşımı ile hata düzeltme modeli yöntemi kullanmıştır. Analiz sonucuna göre, uzun vade de negatif bir ilişki varken, kısa vadede ise pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Ram (2009), 159 ülke ekonomisi için 1960-2000 dönemini kapsayan kamu harcamaları ile ticaret açıklığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. OLS ve sabit efektler (çift yönlü) analiz yöntemini kullanmıştır. Analiz sonucuna göre, istatistiki olarak anlamlıdır ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Zortuk ve Beşer (2014), 24 geçiş ekonomisi ülkesini 1990-2011 dönemleri için kamu kesimi büyüklüğü ile GSYH kişi başı, ticari oynaklık ve dış ticaret açıklığı arasında incelemiştir. Çalışmada panel veri analiz (panel regresyon, kao ve johansen eşbütünleşme) yöntemini kullanılmıştır.

Bulgulara göre; kamu kesimi büyüklüğü ticari açıklıktaki değişimlerden bağımsız olarak dış risk ile pozitif ilişkilidir.

Kimakova (2009), 1976-2003 dönemini kapsayan 87 ülke için kamu harcamaları ile ticaret açıklığı ve uluslararası sermaye akışını incelemiştir. Çalışmada sabit etkiler (fix effects) ve rassal etkiler (random effects) yöntemini kullanmıştır. Bulgulara göre, uluslararası sermaye akışlarına maruz kalma ile hükümet büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki vardır.

3. Data ve Metodoloji

Bu çalışma dengesiz panel veri setini kullanarak farklı türden kamu harcamaları ile globalleşme arasındaki ilişkiyi etkinlik ve telafi hipotezleri bağlamında ele alıp gelişmekte olan ekonomiler örnekleminde hiper globalleşme dönemi olarak adlandırılan 1989 yılı sonrası için ampirik boyutta irdelemektedir. Örneklem periyodu aralığı en geniş haliyle 1990-2019 yılları arasını kapsamaktadır. Çalışmada içerilen ülke ve yıl sayısı datanın ulaşılabilirliği tarafından sınırlandırılmaktadır. Çalışmada bağımlı değişken olarak on iki farklı kamu harcaması kalemi kullanılmıştır ve bağımlı değişkenlere ait tanımlamalar ve kaynakları aşağıda Tablo 1'de listelenmiştir.

Tablo 1. Kamu Harcaması Bağımlı Değişkenlerinin Tanımlamaları ve Kaynakları

Değişken	Tanımlama	Kaynak
HARCAMA1	Toplam kamu harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA2	Tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı	Penn World Table
HARCAMA3	Sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA4	Eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA5	Sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA6	Savunma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA7	Tarım harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA8	Madencilik harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA9	Yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA10	Taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA11	İletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı
HARCAMA12	Taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı	Statistics on Public Expenditures for Economic Development (SPEED) veritabanı

Tablo 2. Globalleşme Değişkenlerinin Tanımlamaları ve Kaynakları

Değişken	Tanımlama	Kaynak
GLOBAL1	Genel globalleşme indeksi	Gygli vd. (2019)
GLOBAL2	Ekonomik globalleşme indeksi	Gygli vd. (2019)
GLOBAL3	Sosyal globalleşme indeksi	Gygli vd. (2019)
GLOBAL4	Kültürel globalleşme indeksi	Gygli vd. (2019)
GLOBAL5	Politik globalleşme indeksi	Gygli vd. (2019)

Globalleşme değişkeni olarak 11 farklı globalleşme indeksi değeri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan globalleşme değişkenleri tanım ve kaynakları aşağıda Tablo 2'de gösterilmiştir.

Bu çalışmada model ve kontrol değişkenler olarak Anderson ve Obeng (2021)'in çalışmasında kullandığı iki-yönlü sabit etki modeli ile temel kontrol değişkenleri kullanılmıştır. Anderson ve Obeng (2021)'in çalışmasında kullandığı temel değişkenler: kişi başı reel GSYİH (RKBGSYİH), bağımlılık oranı (BAGIMLILIK), kentleşme (KENT), toplam nüfus

(NÜFUS) ve fiyat rasyosu (FİYAT) tarafından oluşturulmaktadır. Modellerde kullandığımız kontrol değişkenlerine ait katsayılara ilişkin literatürdeki işaret beklentileri; RKBGSYİH için negatif/pozitif, BAĞIMLILIK

için pozitif, KENT için negatif/pozitif, NÜFUS için negatif/pozitif, FİYAT için negatif/pozitif şeklindedir. Kontrol değişkenlerine ilişkin tanımlama kaynakça aşağıdaki Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Kontrol Değişkenlerinin Tanımlamaları ve Kaynakları

Değişken	Tanımlama	Kaynak
RKBGSYİH	Reel kişi başı GSYİH (Harcama-yönlü reel GSYİH'nın toplam nüfusa oranı)	Penn World Table
BAĞIMLILIK	Yaşlı ve genç nüfus bağımlılık oranı (65 yaş ve üstü nüfusun toplam nüfustaki oranı ile 0-14 nüfusun toplam nüfustaki oranının toplamı)	World Development Indicators (WDI)
KENT	Kentleşme oranı (kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki payı)	World Development Indicators (WDI)
NÜFUS	Toplam nüfus	Penn World Table
FİYAT	Kamu tüketiminin fiyat düzeyinin hanehalkı tüketiminin fiyat düzeyine oranı	Penn World Table

Anderson ve Obeng (2021)'in çalışmasında kullandığı iki-yönlü sabit etki modeli benimsenip on iki farklı kamu harcama türü için aşağıdaki modeller tahmin edilmiştir:

$$HARCAMA1_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (1)$$

$$HARCAMA2_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (2)$$

$$HARCAMA3_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (3)$$

$$HARCAMA4_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (4)$$

$$HARCAMA5_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (5)$$

$$HARCAMA6_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (6)$$

$$HARCAMA7_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (7)$$

$$HARCAMA8_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (8)$$

$$HARCAMA9_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (9)$$

$$HARCAMA10_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (10)$$

$$HARCAMA11_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (11)$$

$$HARCAMA12_{it} = \beta_0 + \beta_1 GLOBAL_{it-1} + \beta_2 RKBGSYİH_{it} + \beta_3 BAĞIMLILIK_{it} + \beta_4 KENT_{it} + \beta_5 NÜFUS_{it} + \beta_6 FİYAT_{it} + \lambda_t + \mu_i + u_{it} \quad (12)$$

Yukarıda eşitliklerde it alt indisi $i.ci$ ülkenin t yılındaki gözlem değerini temsil etmektedir. λ_t ve μ_i notasyonları iki-yönlü etkinin sırasıyla zaman etki ve ülke spesifik etki boyutlarını temsil etmektedir. u_{it} notasyonu regresyon modelinin hata terimini temsil etmektedir. Genel globalleşme indeksi diğer globalleşme indekslerinden ağırlıklandırılmış bir biçimde elde edilmiş olduğundan dolayı tüm globalleşme indekslerinin tek bir modelde kullanılması çoklu doğrusal bağlantı sorunu ile bizi karşı karşıya bırakabilir. Çoklu doğrusal bağlantı sorunundan sakınma amacıyla her bir globalleşme indeksi ayrı ayrı modellerde analiz edilmiştir. Modelde karşılaşılabilecek potansiyel içsellik sorunundan sakınma amacıyla GLOBAL değişkeni için bir periyot gecikmeli değerleri kullanılmıştır. Modelde yer alan değişkenlerin tamamı için logaritmik değerleri kullanılmıştır ve bu bağlamda tahmin edilen her bir model full-logaritmik modeldir ve dolayısıyla tahmin edilen katsayılar esneklikleri vermektedir. Bir modelde kullanılan değişkenler durağan olmadığı takdirde potansiyel olarak sahte regresyon (spurious regression) problemi ile karşılaşma olasıdır. Bu

nedenle modelde kullanılan tüm değişkenlerin durağanlıklarını kontrol etmek için panel birim kök testleri uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 4’te raporlanmıştır. Panel birim kök testleri olarak Levin, Lin & Chu testi (H_0 hipotezi ortak birim kök varsayımında bulunur) ve ADF-Fisher testi (H_0 hipotezi bireysel birim kök varsayımında bulunur) uygulanmıştır. Eğer bir seri Levin, Lin & Chu ve ADF-Fisher testlerinden herhangi birine göre düzeyde durağan çıkmış ise o seri durağan seri olarak kabul edilmiştir. Tablo 4’teki sonuçlara göre sadece RKBGSYİH değişkeni her iki test sonucuna göre düzeyde durağan değildir ama birinci farklarda durağandır. Bundan dolayı tüm modellerde RKBGSYİH değişkeninin birinci farkları (yani durağan hali) kullanılmıştır.

Diğer geriye kalan tüm değişkenler en az bir panel birim kök test sonucuna göre düzeyde durağan olduklarından dolayı söz konusu değişkenlerin düzeyde durağan oldukları kabul edilip bu değişkenlerin yalın halleri modellerde kullanılmıştır. Böylece tahmin edilen modellerde sahte regresyon sorunu ile karşılaşma olasılığı bertaraf edilmiştir.

Tablo 4. Panel Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	Levin, Lin & Chu testi		ADF - Fisher testi	
	Düzyey	1. fark	Düzyey	1. fark
HARCAMA7	-8.11286***	-	379.963***	-
HARCAMA11	-48.8862***	-	188.750***	-
HARCAMA6	-3.35508***	-	219.204***	-
HARCAMA4	-7.07136***	-	353.233***	-
HARCAMA9	-20.4007***	-	243.988***	-
HARCAMA3	-4.18422***	-	308.833***	-
HARCAMA8	-6.58785***	-	266.004***	-
HARCAMA5	-9.43265***	-	231.108***	-
HARCAMA12	-4.30580***	-	180.728***	-
HARCAMA1	-6.85619***	-	435.258***	-
HARCAMA10	-3.35644***	-	216.243***	-
HARCAMA2	-5.64576***	-	385.843***	-
GLOBAL1	-23.9874***	-	577.165***	-
GLOBAL2	-11.652***	-	393.087***	-
GLOBAL3	-8.30376***	-	147,741	1885.57***
GLOBAL4	-8.30172***	-	388.402***	-
GLOBAL5	-27.1377***	-	778.614***	-
RKBGSYİH	2,98011	-34.4012***	117,958	1500.72***
BAĞIMLILIK	8,9286	4,09102	343.207***	-
KENT	-93.7662***	-	1505.39***	-
NÜFUS	-54.0473***	-	1481.52***	-
FİYAT	-0,36907	-39.8687***	265.753**	-

Not: ***, ** ve * sembolleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

4. Tahmin Sonuçları

Genel globalleşme, ekonomik globalleşme, sosyal globalleşme, politik globalleşme ve kültüre globalleşme ile on iki farklı kamu harcaması arasındaki ilişkiyi etkinlik ve telafi hipotezleri çerçevesinde irdeleyen analizlere ilişkin elde edilen tahmin sonuçları ve söz konusu sonuçların yorumlanması takip eden bölümde verilmiştir.

4.1. Genel Globalleşme İndeksi için Tahmin Sonuçları

Genel globalleşme indeksinin kamu harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 5'te raporlanmıştır. GLOBAL1 değişkeni on iki kamu harcamasından dokuzunda (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA11, HARCAMA12) en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu anlamlı olduğu dokuz kamu harcamasından ikisinde (HARCAMA2, HARCAMA12) negatif (etkinlik hipotezi geçerli) işaret almakta ve diğer yedisi (HARCAMA1, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA11) için pozitif (telafi hipotezi geçerli) işaret almaktadır. En büyük negatif etkiyi HARCAMA12 (taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, genel globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %3,07 azaltmaktadır. Diğer taraftan en büyük pozitif etkiyi HARCAMA11 (iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, genel globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %4 artırmaktadır. Ayrıca en küçük pozitif etkiyi HARCAMA1 (toplam kamu harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, genel globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış toplam kamu harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %0,37 artırmaktadır.

RKBGSYİH değişkeni sadece dört kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA7, HARCAMA9) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. RKBGSYİH değişkeni HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA9 modellerinde negatif işaret almaktadır. BAĞIMLILIK değişkeni sadece altı kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu altı modelin üçünde (HARCAMA4, HARCAMA7, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer üçü (HARCAMA1, HARCAMA5, HARCAMA8) için ise negatif işaret almaktadır. KENT değişkeni sadece yedi kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu yedi modelin beşinde (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer ikisinde (HARCAMA9, HARCAMA10) için ise negatif işaret almaktadır. NÜFUS değişkeni sadece yedi kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10) için en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. NÜFUS değişkeni HARCAMA9 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA10 modellerinde negatif işaret almaktadır. FİYAT değişkeni sadece dokuz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FİYAT değişkeni HARCAMA4 ve HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12 modellerinde negatif işaret

almaktadır. Modellerin açıklama gücünü yansıtan R-kare değerlerine bakıldığında en düşük 0.5064 değerini HARCAMA11 modelinde aldığı en büyük 0.8037 değerini HARCAMA2 modelinde aldığı tespit edilmiştir. Modelin anlamlılık sınaması için kullanılan F-testi sonuçlarına

bakıldığında on iki modelin her birinde F-testi istatistik değerlerine ait P-değerleri %1'de anlamlı olduklarından on iki modelin her birinin istatistiksel açıdan anlamı olduğu sonucuna bizi götürmektedir.

Tablo 5. Genel Globalleşme İçin Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken=>	HARCAMA 1	HARCAMA 2	HARCAMA 3	HARCAMA 4	HARCAMA 5	HARCAMA 6	HARCAMA 7	HARCAMA 8	HARCAMA 9	HARCAMA 10	HARCAMA 11	HARCAMA 12
Sabit Terim	15,1383	1,2496	7,3653	3,6031	10,7234	3,7907	-4,5030	28,0510	-33,6936	14,0801	-13,4354	6,3606
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0269	0,1888	0,0925	0,1958	0,2783	0,0075	0,0040	0,0216	0,5975	0,4801
GLOBAL1	0,3755	-0,0207	0,5821	0,9613	1,1705	0,0639	0,4291	-0,9634	2,3001	1,5880	4,0089	-3,0795
P-değeri	0,0511	0,0000	0,0073	0,0000	0,0042	0,7423	0,1386	0,1385	0,0017	0,0000	0,0135	0,0000
RKBGSYİH	-0,8314	-0,0172	0,2259	0,1869	-0,4455	0,1086	1,1136	-0,1970	-1,1272	0,1091	0,2175	0,4104
P-değeri	0,0000	0,0000	0,2216	0,1936	0,2004	0,5064	0,0000	0,7362	0,0713	0,7500	0,8270	0,2871
BAĞIMLILIK	-1,0401	0,0035	0,9359	0,8769	-1,5889	-0,1825	0,7481	-3,6126	-0,3381	-0,1035	2,6437	2,4595
P-değeri	0,0004	0,5024	0,9359	0,0008	0,0091	0,5160	0,0883	0,0005	0,7392	0,8496	0,1857	0,0027
KENT	0,3496	0,0247	0,0548	0,3086	-0,0163	0,6803	-0,2681	-0,2329	-3,2131	-0,9683	0,3221	1,5449
P-değeri	0,0518	0,0000	0,7772	0,0271	0,9650	0,0003	0,3211	0,6899	0,0000	0,0036	0,8778	0,0380
NÜFUS	-0,6737	-0,0158	-0,7818	-0,6424	-0,5535	-0,3283	0,0419	-0,7617	2,2265	-0,9936	-1,0188	-0,5557
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,1097	0,0405	0,8655	0,1599	0,0001	0,0013	0,4110	0,3051
FİYAT	-0,2241	-0,0387	-0,0388	0,1189	-0,2150	-0,1234	0,2194	-0,2333	-0,1116	-0,1984	-0,0560	-0,2923
P-değeri	0,0000	0,0000	0,3560	0,0006	0,0078	0,0009	0,0003	0,0849	0,4685	0,0148	0,8758	0,0038
Yıl sayısı	28	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Ülke sayısı	101	113	85	85	85	81	93	80	64	77	54	69
Gözlem sayısı	2284	3359	1660	1676	1619	1546	2015	1279	1046	1326	555	796
R-kare	0,5953	0,8037	0,7215	0,7761	0,7464	0,7782	0,6200	0,5984	0,5662	0,5810	0,5064	0,6138
F-ist.	23,7832	89,4543	34,1391	46,1633	37,7654	44,4645	24,6612	15,5131	12,9028	15,4697	5,5819	10,9225
P-değeri(F-ist.)	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

4.2. Ekonomik Globalleşme İndeksi için Tahmin Sonuçları

Ekonomik globalleşme indeksinin kamu harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir. GLOBAL2 değişkeni on iki kamu harcamasından yedisinde (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA8, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA12) en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu anlamlı olduğu yedi kamu harcamasından üçünde (HARCAMA2, HARCAMA8, HARCAMA12) negatif (etkinlik hipotezi geçerli) işaret almakta ve diğer dördü de (HARCAMA1, HARCAMA4, HARCAMA9, HARCAMA10) için pozitif (telafi hipotezi geçerli) işaret almaktadır. En büyük negatif etkiyi HARCAMA12 (taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, ekonomik globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %1,56 azaltmaktadır. Diğer taraftan en büyük pozitif etkiyi HARCAMA9 (yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, ekonomik globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı %0,78 arttırmaktadır. Ayrıca en küçük pozitif etkiyi HARCAMA4 (eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, ekonomik globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %0,22 arttırmaktadır.

RKBGSYİH değişkeni sadece üç kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA7) için en azından %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. RKBGSYİH değişkeni HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1 ve HARCAMA2 modellerinde negatif işaret almaktadır. BAĞIMLILIK değişkeni sadece yedi kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu yedi modelin dördünde (HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA7, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer üçü (HARCAMA1, HARCAMA5, HARCAMA8) için ise negatif işaret almaktadır. KENT değişkeni sadece yedi kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu yedi modelin beşinde (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer ikisinde (HARCAMA9, HARCAMA10) için ise negatif işaret almaktadır. NÜFUS değişkeni sadece on kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA8, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. NÜFUS değişkeni HARCAMA9 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12 modellerinde negatif işaret almaktadır.

FİYAT değişkeni sadece sekiz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA7, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FİYAT değişkeni HARCAMA4 ve HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA10, HARCAMA12 modellerinde negatif işaret

almaktadır. Modellerin açıklama gücünü yansıtan R-kare değerlerine bakıldığında en düşük 0.5004 değerini HARCAMA11 modelinde aldığı en büyük 0.8023 değerini HARCAMA2 modelinde aldığı tespit edilmiştir. F-testi sonuçlarına bakıldığında on iki modelin her birinde F-testi istatistik değerlerine ait P-değerleri %1'de anlamlı olduklarından on iki modelin her birinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna işaret etmektedir.

Tablo 6. Ekonomik Globalleşme İçin Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken=>	HARCAMA 1	HARCAMA 2	HARCAMA 3	HARCAMA 4	HARCAMA 5	HARCAMA 6	HARCAMA 7	HARCAMA 8	HARCAMA 9	HARCAMA 10	HARCAMA 11	HARCAMA 12
Sabit Terim	13,5227	1,2004	10,3689	7,9034	16,2822	5,5494	-3,9523	35,6862	-23,7173	21,0943	8,3336	8,4330
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0014	0,0031	0,0087	0,0515	0,3317	0,0003	0,0324	0,0003	0,7410	0,3597
GLOBAL2	0,3922	-0,0073	0,0719	0,2206	0,2251	-0,1394	0,2063	-1,4044	0,7833	0,4529	0,5869	-1,5624
P-değeri	0,0002	0,0005	0,5363	0,0229	0,3241	0,1750	0,1859	0,0000	0,0537	0,0216	0,4863	0,0000
RKBGSYİH	-0,8625	-0,0180	0,2730	0,2370	-0,3674	0,1330	1,1193	-0,0713	-0,9616	0,2083	0,1562	0,4038
P-değeri	0,0000	0,0000	0,1396	0,1015	0,2916	0,4145	0,0000	0,9019	0,1230	0,5441	0,8761	0,2963
BAĞIMLILIK	-0,9251	0,0029	0,8752	0,8020	-1,7016	-0,2382	0,7843	-3,9365	-0,7083	-0,3189	1,8622	2,2009
P-değeri	0,0017	0,5854	0,0058	0,0024	0,0054	0,3979	0,0764	0,0001	0,4832	0,5595	0,3531	0,0076
KENT	0,4033	0,0226	0,1059	0,3692	0,0878	0,6969	-0,2152	-0,3761	-3,1513	-0,9017	1,5106	1,2715
P-değeri	0,0234	0,0000	0,5833	0,0085	0,8132	0,0002	0,4235	0,5170	0,0000	0,0070	0,4650	0,0846
NÜFUS	-0,6155	-0,0154	-0,8409	-0,7244	-0,6650	-0,3783	0,0415	-1,0214	2,0482	-1,1157	-1,6141	-0,9312
P-değeri	0,0002	0,0000	0,0000	0,0000	0,0561	0,0187	0,8670	0,0583	0,0003	0,0003	0,2094	0,0936
FİYAT	-0,2372	-0,0388	-0,0306	0,1266	-0,2047	-0,1169	0,2167	-0,1879	-0,1032	-0,1853	-0,1727	-0,3036
P-değeri	0,0000	0,0000	0,4668	0,0003	0,0115	0,0016	0,0004	0,1635	0,5042	0,0236	0,6292	0,0027
Yıl sayısı	28	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Ülke sayısı	101	113	85	85	85	81	93	80	64	77	54	69
Gözlem sayısı	2284	3359	1660	1676	1619	1546	2015	1279	1046	1326	555	796
R-kare	0,5972	0,8023	0,7202	0,7726	0,7452	0,7785	0,6200	0,6035	0,563409	0,5765	0,5004	0,6114
F-ist.	23,9698	88,6357	33,9304	45,2495	37,5220	44,5337	24,6518	15,8468	12,75687	15,1872	5,4503	10,8129
P-değeri(F-ist.)	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

4.3. Sosyal Globalleşme İndeksi için Tahmin Sonuçları

Sosyal globalleşme indeksinin kamu harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 7'de raporlanmıştır. GLOBAL3 değişkeni on iki kamu harcamasından dokuzunda (HARCAMA2, HARCAMA3,

HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA11, HARCAMA12) en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu anlamlı olduğu dokuz kamu harcamasından birisi (HARCAMA12) negatif (etkinlik hipotezi geçerli) işaret almakta ve diğer sekizi (HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA11) için pozitif (telafi hipotezi geçerli) işaret almaktadır. En büyük negatif etkiyi HARCAMA12 (taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, sosyal globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %1,65 azaltmaktadır. Diğer taraftan en büyük pozitif etkiyi HARCAMA11 (İletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, sosyal globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış madencilik harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %6,22 arttırmaktadır. Ayrıca en küçük pozitif etkiyi HARCAMA2 (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı) değişkeninde göstermekte olup, sosyal globalleşme indeksinde meydana

gelecek olan %1'lik bir artış tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payını %0,01 arttırmaktadır.

RKBGSYİH değişkeni sadece dört kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA7) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. RKBGSYİH değişkeni HARCAMA4 ve HARCAMA7 modellerinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1 ve HARCAMA2 modellerinde negatif işaret almaktadır. BAĞIMLILIK değişkeni sadece altı kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA8, HARCAMA12) için en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu altı modelin üçünde (HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer üçü (HARCAMA1, HARCAMA5, HARCAMA8) için ise negatif işaret almaktadır. KENT değişkeni sadece sekiz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA7, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sekiz modelin beşinde (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer üçünde (HARCAMA7, HARCAMA9, HARCAMA10) için ise negatif işaret almaktadır. NÜFUS değişkeni sadece dokuz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA11) için en

azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. NÜFUS değişkeni HARCAMA9 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA10, HARCAMA11 modellerinde negatif işaret almaktadır. FİYAT değişkeni sadece kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FİYAT değişkeni HARCAMA4 ve HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2,

HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12 modellerinde negatif işaret almaktadır. Modellerin açıklama gücünü yansıtan R-kare değerlerine bakıldığında en düşük 0.5346 değerini HARCAMA11 modelinde aldığı en büyük 0.8042 değerini HARCAMA2 modelinde aldığı tespit edilmiştir. Modelin anlamlılık sınaması için kullanılan F-testi sonuçlarına bakıldığında on iki modelin her birinde F-testi istatistik değerlerine ait P-değerleri %1'de anlamlı olduklarından on iki modelin her birinin istatistiksel açıdan anlamı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Sosyal Globalleşme İçin Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken==>	HARCAMA 1	HARCAMA 2	HARCAMA 3	HARCAMA 4	HARCAMA 5	HARCAMA 6	HARCAMA 7	HARCAMA 8	HARCAMA 9	HARCAMA 10	HARCAMA 11	HARCAMA 12
Sabit Terim	17,2697	1,1635	10,9311	9,8429	17,9913	4,2232	-1,6851	18,5915	-15,2151	23,7288	18,1706	-17,0170
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0003	0,0001	0,0019	0,1136	0,6565	0,0450	0,1318	0,0000	0,4054	0,0608
GLOBAL3	0,0600	0,0158	0,3153	0,3018	0,6757	-0,0649	0,7343	0,9394	0,2772	0,6438	6,2272	-1,6519
P-değeri	0,6043	0,0000	0,0098	0,0024	0,0044	0,5521	0,0000	0,0147	0,5654	0,0047	0,0000	0,0000
RKBGSYİH	-0,8035	-0,0194	0,2725	0,2694	-0,3426	0,1171	1,1210	-0,3436	-0,8349	0,2951	0,0696	0,4561
P-değeri	0,0000	0,0000	0,1379	0,0612	0,3215	0,4714	0,0000	0,5525	0,1785	0,3873	0,9426	0,2400
BAĞIMLILIK	-1,1093	-0,0004	0,7527	0,6426	-1,9423	-0,1753	0,4269	-3,2295	-1,1293	-0,5734	-0,1529	3,7309
P-değeri	0,0002	0,9329	0,0173	0,0146	0,0014	0,5329	0,3319	0,0014	0,2544	0,2888	0,9363	0,0000
KENT	0,3652	0,0154	-0,0501	0,2553	-0,2487	0,7271	-0,5642	-0,5962	-3,3051	-1,1508	-3,2055	1,6000
P-değeri	0,0510	0,0000	0,8043	0,0789	0,5236	0,0002	0,0432	0,3196	0,0000	0,0008	0,1318	0,0353
NÜFUS	-0,7166	-0,0160	-0,8658	-0,7964	-0,7369	-0,3372	-0,0513	-0,6291	1,7778	-1,2022	-1,9894	0,1998
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0304	0,0328	0,8337	0,2381	0,0011	0,0001	0,0828	0,7188
FİYAT	-0,2174	-0,0397	-0,0264	0,1359	-0,1950	-0,1232	0,2251	-0,2284	-0,0896	-0,1581	-0,2371	-0,2375
P-değeri	0,0000	0,0000	0,5282	0,0001	0,0155	0,0008	0,0002	0,0906	0,5631	0,0520	0,4902	0,0214
Yıl sayısı	28	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Ülke sayısı	101	113	85	85	85	81	93	80	64	77	54	69
Gözlem sayısı	2284	3359	1660	1676	1619	1546	2015	1279	1046	1326	555	796
R-kare	0,5947	0,8042	0,7214	0,7732	0,7464	0,7782	0,6233	0,5997	0,5618	0,5775	0,5346	0,6099
F-ist.	23,7175	89,7065	34,1229	45,4025	37,7627	44,4743	25,0013	15,5968	12,6761	15,2464	6,2502	10,7417
P-değeri(F-ist.)	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

4.4. Kültürel Globalleşme İndeksi için Tahmin Sonuçları

Kültürel globalleşme indeksinin kamu harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 8'de raporlanmıştır. GLOBAL4 değişkeni on iki kamu harcamasından beşinde (HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA7, HARCAMA10) en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu anlamlı olduğu beş kamu harcaması modelinin tümünde pozitif (telafi hipotezi geçerli) işaret almaktadır. En büyük pozitif etkiyi HARCAMA7 (Tarım harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, kültürel globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış tarım harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %0,60 arttırmaktadır. Ayrıca en küçük pozitif etkiyi HARCAMA2 (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı) değişkeninde göstermekte olup, kültürel globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı %0,005 arttırmaktadır.

RKBGSYİH değişkeni sadece dört kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4,

HARCAMA7) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. RKBGSYİH değişkeni HARCAMA4 ve HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, modellerinde negatif işaret almaktadır. BAĞIMLILIK değişkeni sadece altı kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA8, HARCAMA12) için en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu altı modelin üçünde (HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer üçü (HARCAMA1, HARCAMA5, HARCAMA8) için ise negatif işaret almaktadır. KENT değişkeni sadece yedi kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA7, HARCAMA9, HARCAMA10) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu yedi modelin dördünde (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6) pozitif işaret alıyor iken diğer üçünde (HARCAMA7, HARCAMA9, HARCAMA10) için ise negatif işaret almaktadır. NÜFUS değişkeni sadece sekiz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10) için en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. NÜFUS

değişkeni HARCAMA9 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA10 modellerinde negatif işaret almaktadır. FİYAT değişkeni sadece dokuz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FİYAT değişkeni HARCAMA4 ve HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA8,

HARCAMA10, HARCAMA12 modellerinde negatif işaret almaktadır. Modellerin açıklama gücünü yansıtan R-kare değerlerine bakıldığında en düşük 0.5010 değerini HARCAMA11 modelinde aldığı en büyük 0.8021 değerini HARCAMA2 modelinde aldığı tespit edilmiştir. Modelin anlamlılık sınaması için kullanılan F-testi sonuçlarına bakıldığında on iki modelin her birinde F-testi istatistik değerlerine ait P-değerleri %1'de anlamlı olduklarından bizi on iki modelin her birinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Tablo 8. Kültürel Globalleşme İçin Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken=>	HARCAMA 1	HARCAMA 2	HARCAMA 3	HARCAMA 4	HARCAMA 5	HARCAMA 6	HARCAMA 7	HARCAMA 8	HARCAMA 9	HARCAMA 10	HARCAMA 11	HARCAMA 12
Sabit Terim	17,2133	1,1317	11,1172	10,0153	18,4684	4,2151	-2,4132	20,8510	-15,2604	24,8210	13,2099	-6,7741
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0002	0,0001	0,0014	0,1141	0,5240	0,0254	0,1257	0,0000	0,5620	0,4499
GLOBAL4	-0,0398	0,0055	0,4356	0,3036	0,1261	0,1032	0,6054	-0,0291	0,4232	0,4116	0,9044	-0,1865
P-değeri	0,6606	0,0020	0,0000	0,0002	0,5255	0,2571	0,0000	0,9307	0,2463	0,0298	0,3114	0,4864
RKBGSYİH	-0,8002	-0,0193	0,2648	0,2669	-0,3338	0,1092	1,1121	-0,3175	-0,8609	0,2841	0,1342	0,3433
P-değeri	0,0000	0,0000	0,1478	0,0632	0,3353	0,5016	0,0000	0,5839	0,1656	0,4058	0,8934	0,3832
BAĞIMLILIK	-1,0727	0,0024	0,6632	0,6047	-1,8213	-0,2386	0,4782	-3,2387	-1,2278	-0,6008	1,4635	2,7327
P-değeri	0,0003	0,6411	0,0357	0,0217	0,0030	0,3990	0,2749	0,0014	0,2172	0,2682	0,4556	0,0014
KENT	0,4104	0,0200	-0,0891	0,2768	0,0406	0,6444	-0,4733	-0,2443	-3,3905	-1,0873	1,5404	0,5719
P-değeri	0,0243	0,0000	0,6517	0,0517	0,9155	0,0007	0,0832	0,6822	0,0000	0,0015	0,4491	0,4413
NÜFUS	-0,7096	-0,0134	-0,8741	-0,8031	-0,7358	-0,3408	-0,0076	-0,6268	1,7901	-1,2236	-1,9019	-0,2952
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0311	0,0310	0,9750	0,2412	0,0010	0,0001	0,1096	0,5943
FİYAT	-0,2163	-0,0394	-0,0339	0,1292	-0,2003	-0,1234	0,2158	-0,2501	-0,0903	-0,1648	-0,2200	-0,3157
P-değeri	0,0000	0,0000	0,4163	0,0002	0,0132	0,0008	0,0003	0,0640	0,5591	0,0430	0,5370	0,0029
Yıl sayısı	28	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Ülke sayısı	101	113	85	85	85	81	93	80	64	77	54	69
Gözlem sayısı	2284	3359	1660	1676	1619	1546	2015	1279	1046	1326	555	796
R-kare	0,5947	0,8021	0,7235	0,7738	0,7451	0,7784	0,6236	0,5977	0,5623	0,5763	0,5010	0,5977
F-ist.	23,7161	88,5451	34,4831	45,5627	37,5029	44,5115	25,0341	15,4645	12,7002	15,1752	5,4628	10,2105
P-değeri(F-ist.)	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

4.5. Politik Globalleşme İndeksi için Tahmin Sonuçları

Politik globalleşme indeksinin kamu harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 9'da raporlanmıştır. GLOBAL5 değişkeni on iki kamu harcamasından sekizinde (HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10, HARCAMA12) en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu anlamlı olduğu sekiz kamu harcamasından ikisinde (HARCAMA2, HARCAMA12) negatif (etkinlik hipotezi geçerli) işaret almakta ve diğer altısı (HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10) için pozitif (telafi hipotezi geçerli) işaret almaktadır. En büyük negatif etkiyi HARCAMA12 (taşımıcılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, politik globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış taşımıcılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %1,17 azaltmaktadır. Diğer taraftan en büyük pozitif etkiyi HARCAMA9 (Yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, politik globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış Taşımıcılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payını %1,27 arttırmaktadır. Ayrıca en küçük

pozitif etkiyi HARCAMA3 (sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) değişkeninde göstermekte olup, politik globalleşme indeksinde meydana gelecek olan %1'lik bir artış sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı %0,26 arttırmaktadır.

RKBGSYİH değişkeni sadece dört kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA7, HARCAMA9) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. RKBGSYİH değişkeni HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA9 modellerinde negatif işaret almaktadır. BAĞIMLILIK değişkeni sadece altı kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA8, HARCAMA12) için en azından %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu altı modelin üçünde (HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA12) pozitif işaret alıyor iken diğer üçü (HARCAMA1, HARCAMA5, HARCAMA8) için ise negatif işaret almaktadır. KENT değişkeni sadece altı kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10) için en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu altı modelin dördünde (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA6) pozitif işaret alıyor iken diğer ikisinde

(HARCAMA9, HARCAMA10) için ise negatif işaret almaktadır. NÜFUS değişkeni sadece sekiz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA9, HARCAMA10) için en azından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. NÜFUS değişkeni HARCAMA9 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA3, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA10 modellerinde negatif işaret almaktadır. FİYAT değişkeni sadece dokuz kamu harcaması (HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA4, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA7, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12) için en azından %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FİYAT

değişkeni HARCAMA4 ve HARCAMA7 modelinde pozitif işaret alıyor iken HARCAMA1, HARCAMA2, HARCAMA5, HARCAMA6, HARCAMA8, HARCAMA10, HARCAMA12 modellerinde negatif işaret almaktadır. Modellerin açıklama gücünü yansıtan R-kare değerlerine bakıldığında en düşük 0.4999 değerini HARCAMA11 modelinde aldığı en büyük 0.8086 değerini HARCAMA2 modelinde aldığı tespit edilmiştir. Modelin anlamlılık sınavası için kullanılan F-testi sonuçlarına bakıldığında on iki modelin her birinde F-testi istatistik değerlerine ait P-değerleri %1'de anlamlı olduklarından on iki modelin her birinin istatistiksel açıdan anlamı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Tablo 9. Politik Globalleşme İçin Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken==>	HARCAMA 1	HARCAMA 2	HARCAMA 3	HARCAMA 4	HARCAMA 5	HARCAMA 6	HARCAMA 7	HARCAMA 8	HARCAMA 9	HARCAMA 10	HARCAMA 11	HARCAMA 12
Sabit Terim	17,8483	1,3010	9,3540	6,7605	15,0569	2,0088	-0,5457	18,1122	-24,8232	21,0037	15,7577	-1,0317
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0031	0,0097	0,0133	0,4687	0,8907	0,0671	0,0186	0,0003	0,4962	0,9081
GLOBAL5	-0,1053	-0,0211	0,2611	0,4532	0,4730	0,3549	-0,2367	0,3124	1,2788	0,5720	0,0595	-1,1744
P-değeri	0,3708	0,0000	0,0557	0,0000	0,0677	0,0052	0,1918	0,4508	0,0037	0,0149	0,9453	0,0007
RKBGSYİH	-0,7927	-0,0155	0,2456	0,2108	-0,3942	0,0752	1,1811	-0,3838	-1,1015	0,1736	0,1781	0,3329
P-değeri	0,0000	0,0000	0,1839	0,1440	0,2572	0,6438	0,0000	0,5127	0,0781	0,6143	0,8589	0,3934
BAĞIMLILIK	-1,1073	0,0027	0,9225	0,8544	-1,6401	-0,1278	0,6574	-3,0277	-0,4775	-0,2658	1,5897	2,2575
P-değeri	0,0002	0,6025	0,0036	0,0012	0,0073	0,6480	0,1337	0,0039	0,6363	0,6283	0,4239	0,0068
KENT	0,4012	0,0219	0,1192	0,3971	0,1288	0,7100	-0,2143	-0,2330	-3,0099	-0,8816	1,8084	0,7839
P-değeri	0,0247	0,0000	0,5367	0,0045	0,7287	0,0001	0,4256	0,6902	0,0000	0,0085	0,3754	0,2842
NÜFUS	-0,7213	-0,0180	-0,8403	-0,7329	-0,6774	-0,3119	-0,0317	-0,5931	1,9028	-1,1611	-1,9520	-0,3352
P-değeri	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0478	0,0482	0,8974	0,2686	0,0005	0,0002	0,1014	0,5401
FİYAT	-0,2167	-0,0394	-0,0321	0,1299	-0,2029	-0,1265	0,2280	-0,2555	-0,1289	-0,1799	-0,1952	-0,3534
P-değeri	0,0000	0,0000	0,4433	0,0002	0,0119	0,0006	0,0002	0,0588	0,4042	0,0276	0,5856	0,0006
Yıl sayısı	28	30	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Ülke sayısı	101	113	85	85	85	81	93	80	64	77	54	69
Gözlem sayısı	2284	3359	1660	1676	1619	1546	2015	1279	1046	1326	555	796
R-kare	0,5948	0,8086	0,7208	0,7743	0,7456	0,7794	0,6199	0,5979	0,5656	0,576743	0,4999	0,6041
F-ist.	23,7274	92,2968	34,0307	45,6757	37,6015	44,7733	24,6509	15,4770	12,8700	15,2015	5,4391	10,4833
P-değeri(F-ist.)	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

5. Sonuç

Bu çalışma on iki farklı kamu harcaması için globalleşme literatüründe var olan etkinlik ve telafi hipotezlerinin geçerliliğini ampirik olarak analiz etmektedir. Çalışmada dengesiz panel veri seti ve iki yönlü sabit etki modelleri kullanılarak hiper globalleşme döneminde (1989 yılı sonrası dönem) söz konusu hipotezlerin geçerliliği sınanmıştır. Ele alınan globalleşme türleri; genel globalleşme, ekonomik globalleşme, politik globalleşme, kültürel globalleşme ve sosyal globalleşmedir.

Genel globalleşme indeksi ile on iki kamu harcamasından dokuzunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu anlamlı olduğu dokuz ilişkinin ikisi için (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı, taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) negatif katsayı (etkinlik hipotezi geçerli) elde edilmiş, diğer geriye kalan yedi ilişki için (toplam kamu harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, sosyal koruma

harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) için pozitif katsayı (telafi hipotezi geçerli) elde edilmiştir. Ekonomik globalleşme ile on iki kamu harcamasından yedisi (toplam kamu harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, madencilik harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) için istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Anlamlı olan bu yedi kamu harcamasından üçü için (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, madencilik harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) negatif katsayı (etkinlik hipotezi geçerli) elde edilmiş, diğer dördü için (toplam kamu harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, yakıt harcamalarının GSYİH içindeki

yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) pozitif katsayı (telafi hipotezi geçerli) elde edilmiştir.

Sosyal globalleşme indeksi ile on iki kamu harcamasından dokuzu (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, tarım harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, madencilik harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Söz konusu anlamlı dokuz kamu harcamasından bir tanesi (taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) için negatif (etkinlik hipotezi geçerli) katsayı elde edilmiş, diğer sekizi için (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, tarım harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, madencilik harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) pozitif katsayı (telafi hipotezi geçerli) elde edilmiştir.

Kültürel globalleşme ile on iki kamu harcamasından beşi için (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, tarım harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin var olduğu görülmüştür. Bu anlamlı olduğu beş kamu harcaması için katsayının pozitif (telafi hipotezi geçerli) işaret aldığı tespit edilmiştir.

Politik globalleşme ile on iki kamu harcamasından sekizi arasında (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, savunma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu anlamlı olan sekiz kamu harcamasından ikisinde (tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payı, taşımacılık ve iletişim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) negatif katsayı (etkinlik hipotezi geçerli) elde edilmiş, diğer altısında (sağlık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, eğitim harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, savunma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, yakıt harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı, taşımacılık harcamalarının GSYİH içindeki yüzdesel payı) pozitif katsayı (telafi hipotezi geçerli) aldığı görülmüştür.

Kaynakça:

- Abizadeh, S. (2005). An Analysis of Government Expenditure And Trade Liberalization. *Applied Economics*, 37, 1881-1884.
- Acemoglu, D., & Yared, P. (2010). Political Limits to Globalization. *American Economic Review*, 100(2), 83-88.
- Aghion, P., Boustan, L., Hoxby, C. L., & Vandenbussche, J. (2009). The Causal Impact of Education on Economic Growth: *Evidence from U.S.* Harvard University.
- Anderson, E., & Obeng, S. (2021). Globalization and Government Spending: Evidence for The 'Hyper-Globalisation' of the 1990s and 2000s. *The World Economy*, 44(5), 1144-1176.
- Blum, J., Dorn, F., & Heuer, A. (2021). Political Institutions and Health Expenditure. *International Tax and Public Finance*, 28, 323-363.
- Borghi, E. (2009). *Trade Openness and Public Expenditure on Labor Market Policies*. University of Milan and CESPRI.
- Bretschger, L., & Hettich, F. (2002). Globalization, Capital Mobility and Tax Competition: Theory and Evidence for OECD Countries. *European Journal of Political Economy*, 18, 695-716.
- Busemeyer, M. (2009). From Myth to Reality: Globalisation and Public Spending in OECD Countries Revisited. *European Journal of Political Research*, 48(4), 455-482. doi:https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.00838.x
- Cameron, D. R. (1978). The Expansion of the Public Economy: A Comparative Analysis. *American Political Science Review*, 72, 237-269.
- Dreger, C., & Reimers, H. E. (2005). Health Care Expenditures in OECD Countries: A Panel Unit Root and Cointegration Analysis. Germany.
- Dritsakis, N., & Adamopoulos, A. (2004). Financial Development and Economic Growth in Greece: An Empirical Investigation with Granger Causality Analysis. *International Economic Journal*, 18(4), 547-559. doi:https://doi.org/10.1080/1016873042000299981
- Fedeli, S. (2015). The Impact of Gdp on Health Care Expenditure: The Case of Italy (1982- 2009). *Social Indicate Research*, 122, 347-370.
- Ferris, J. S., Park, S. B., & Winer, S. L. (2008). Studying the Role of Political Competition in the Evolution of Government Size over Long Horizons. *Public Choice*, 137(1/2), 369-401.
- Garret, G. (1998). *Partisan Politics in the Global Economy*. New York: Cambridge University Press.
- Garrett, G. (2001). Globalization and Government Spending Around The World. *Studies in Comparative International Development*, 35(4), 3-29.
- Garrett, G., & Mitchell, D. (2001). Globalization, Government Spending and Taxation in the OECD. *European Journal of Political Research*, 39, 145-177.

- Gygli, S., Florian Haelg, N. P., & Sturm, J. E. (2019). The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*, 4(3), 543-574, <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>.
- Hansson, Å., & Olofsdotter, K. (2008). Integration and the Structure of Public Spending. *Comparative Political Studies*, 1001–1027.
- Islam, M. Q. (2004). The Long Run Relationship Between Openness and Government Size: Evidence from Bounds Test. *Applied Economics*, 36(9), 995–1000.
- Kaufman, R., & Segura-Ubiergo, A. (2001). Globalization, Domestic Politics, and Social Spending in Latin America: A Time-Series Cross-Section Analysis, 1973-97. *World Politics*, 53(4), 553–587.
- Kimakova, A. (2009). Government Size and Openness Revisited: *The Case of Financial Globalization*. *KYKLOS*, 62(3), 394-406.
- Liberati, P. (2007). Trade Openness, Capital Openness and Government Size. *Journal of Public Policy*, 27(2), 215–247.
- Lubbers, M. (1996). *Globalization: An Exploration*, *Globalization Studies*. Harvard University.
- Mourao, P. R. (2007). Has trade Openness Increased all Portuguese Public Expenditures? A detailed Time-series Study. *Financial Theory & Practice*, 31(3), 225–247.
- Olgun, H. (2006). Küreselleşme Kavramı ve İçeriğine Genel Bir Bakış. *Sosyoekonomi*, 3(3), 141-152.
- Petrou, K. (2014). Government Size and Trade Openness Using Bayesian Model Average. *University of Cyprus*. http://www.ucy.ac.cy/econ/documents/seminarpapers/2014/Article_1_Draft_2.pdf adresinden erişildi.
- Pickup, M. (2006). Globalization, Politics and Provincial Government Spending in Canada. *Canadian Journal of Political Science/Revue*, 39(4), 883–917.
- Ram, R. (2009). Openness, Country Size, and Government Size: Additional Evidence From A Large Cross-Country Pnael. *Journal of Public Economics*, 93, 213-218.
- Rodrik, D. (1997). *Küreselleşme Sınırı Aştı mı?* (İ. Akyol ve F. Ünsal, Ed.). İstanbul: Kızılirma Yayıncılık.
- Rodrik, D. (1998). Why Do More Open Economies Have Bigger Governments? *Journal of Political Economy*, 106(5), 1–47.
- Sagarik, D. (2014). Public Expenditures on Health in ASEAN Member Countries: An Analysis of Trends and Policy Determinants. *International Conference on Trends in Economics, Humanities and Management*. Pattaya/Thailand.
- Saenz, E., Sabate, M., & Gadea, M.D. (2013). Trade Openness and Public Expenditure. The Spanish Case, 1960-2000. *Public Choice*, 154, 173-195.
- Samimi, P., & Jenatabadi, H.S. (2014). Globalization and Economic Growth: Empirical Evidence on the Role of Complementarities. *Globalization and Economic Growth*, 9 (4), 1-7.
- Solmaz, E. (2014). OECD Ülkelerinde Ülke İçi Gelir Eşitsizliklerinin Çok Boyutlu Küreselleşme Endeksleri İle İlişkisi. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 19(3), 91-108.
- Stiglitz, J. E. (2017). The Overselling of Globalization. *Business Economics*, 52(3), 129-137.
- Swank, D. (2001). Mobile Capital, Democratic Institutions, and the Public Economy in Advanced Industrial Societies. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 3, 133–162.
- Tütüncü, A., & Zengin, H. (2018). Telafi ve Etkinlik Hipotezlerinin MINT Ülkeleri için Geçerliliğinin İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 81–94.
- Wacziarg, R. (2001). Measuring The Dynamic Gains From Trade. *The World Bank Economic Review*, 15(3), 393–429.
- Winner, H. (2012). *Fiscal Competition and the Composition of Public Expenditure: An Empirical Study*. University of Salzburg and Austrian Institute of Economic Research.
- Yun, W. S., & Yusoff, R. (2019). Determinants of Public Education Expenditure. *A Review Southeast Asian Journal of Economics*, 7(2), 127-142.
- Zortuk, M., & Beşer, B. (2014). Dışa açıklık ve Demokratik Yapının Kamu Kesimi Büyüklüğü Üzerindeki Etkisi: Rodrik Hipotezine Geçiş Ekonomilerinden Kanıt. *Ege Akademik Bakış*, 14(3), 345-35.

Araştırma Makalesi • Research Article

Yenilenebilir Enerji ve Sağlık Harcamaları İlişkisi: AB Ülkelerinden Kanıtlar

The Relationship between Renewable Energy and Health Expenditures: Evidence from EU Countries

Tuba Akar ^{a*}, Tufan Sarıtaş ^b, Gökhan Akar ^c^a Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Karaman/Türkiye.

ORCID: 0000-0003-1354-5678

^b Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Karaman/Türkiye.

ORCID: 0000-0003-1728-2377

^c Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Karaman/Türkiye.

ORCID: 0000-0001-8401-4052

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi:

Düzeltilme tarihi:

Kabul tarihi:

Anahtar Kelimeler:

Yenilenebilir Enerji

Sağlık Harcamaları

Avrupa Birliği

Panel veri analizi

ARTICLE INFO

Article history:

Received

Received in revised form

Accepted December

Keywords:

Renewable Energy

Health Expenditures

European Union

Panel Data Analysis

ÖZ

Sera gazı emisyonlarının artması çevre ve halk sağlığı açısından ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Bu nedenle fosil yakıtların tüketimine bağlı olarak ortaya çıkan çevresel bozulmanın önüne geçebilmek için son dönemde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı önemi giderek artmaktadır. Bu kapsamda temiz enerjinin daha fazla kullanılması ülkelerin çevre kalitesinin iyileşmesine katkı sağlarken çevre kirliliğine bağlı olarak ortaya çıkan sağlık harcamalarını da azaltması beklenmektedir. Bu çalışmada 2001-2019 dönemi için 13 AB ülkesi ele alınarak yenilenebilir enerji tüketiminin, sağlık harcamaları üzerindeki etkisi panel veri analizi kullanılarak araştırılmıştır. Elde edilen bulgularda; yenilenebilir enerji tüketimi ve sağlık harcamaları değişkenleri arasında ters yönlü bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bir diğer deyişle, yenilenebilir enerji tüketimindeki artışın, sağlık harcamalarını azalttığı; buna karşın yenilenebilir enerji tüketimindeki azalışın, sağlık harcamalarını artırdığı saptanmıştır. Modele, kontrol değişkeni olarak dahil edilen ekonomik büyüme serisinin ise sağlık harcamaları üzerinde pozitif bir etki bıraktığı gözlemlenmiştir.

ABSTRACT

The increase in greenhouse gas emissions poses a serious threat to the environment and public health. Therefore, the importance of renewable energy sources has been increasing in recent years in order to prevent environmental degradation due to the consumption of fossil fuels. In addition, more use of clean energy is expected to contribute to the improvement of the environmental quality of countries, while reducing health expenditures due to environmental pollution. In this study, the effect of renewable energy consumption on health expenditures was investigated by using panel data analysis by considering 13 EU countries for the period 2001-2019. In empirical findings; It has been determined that there is an inverse relationship between renewable energy consumption and health expenditure variables. In other words, the increase in renewable energy consumption reduces health expenditures; On the other hand, it has been determined that the decrease in renewable energy consumption increases health expenditures. It was observed that the economic growth series included in the model as a control variable had a positive effect on health expenditures.

1. Giriş

Son yüzyılda dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması ve kaynak kullanımı çevre kirliliğine yol açan emisyonların artmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda üretim ölçeğinin genişlemesi daha fazla enerji kullanımına ve çevre sağlığının bozulmasına neden olan endüstriyel atıklar meydana getirmiştir (Fotourehchi ve Çalışkan, 2018). Bununla birlikte teknolojinin gelişmesi ve insan faaliyetlerinin büyümesi, çevre ve yaşam kalitesini etkileyen birçok olumsuz duruma ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Shang vd., 2022). Bir ülkenin ekonomik kalkınmasının ve refahın temel göstergelerinden biri olan sağlığı temsilen doğumda beklenen yaşam süresi, sanayileşme ve teknoloji gibi

faktörlerle iyileşme göstermiştir (Caruso vd., 2020). Ancak teknolojik gelişme daha iyi yaşam koşullarının oluşturulmasına katkı sağlarken diğer taraftan da sera gazı (GHG) emisyonları gibi çevre sağlığını etkileyen istenmeyen etkilerinde ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Waheed vd., 2018).

Sera gazı emisyonlarının artması çevre ve halk sağlığı açısından önemli bir soruna neden olmaktadır. Bu gazlar atmosfere salındıklarında akciğer kanseri, kronik obstrüktif akciğer hastalığı, diyabet, solunum yolu enfeksiyonları, felç ve kalp hastalığı gibi ölümle de sonuçlanan birçok hastalığa neden olmaktadır (Koengkan vd., 2021). Bu nedenle fosil yakıt enerji tüketiminin artması, daha fazla hava kirliliğine yol açarak halk sağlığı üzerinde istenmeyen etkiler

* Sorumlu yazar/Corresponding author. e-posta: ttunen@kmu.edu.tr

oluşturmaktadır (Taghizadeh-Hesary vd., 2021). Ayrıca çevre kirliliği insan sağlığının bozulmasına neden olmakla birlikte işgücü verimliliğini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Khoshnevis Yazdi ve Khanalizadeh, 2017). Buna göre doğrudan tedavi maliyetleri, hastalık izni ve azalan işgücüyle birlikte üretim üzerine ek maliyetler getirmekte ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir (Hansen ve Selte, 2000).

Yenilenebilir enerjileri kaynaklarının kullanılması, ekonomideki enerji talebini karşılamakla kalmayarak, aynı zamanda çevre kalitesinin iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda temiz enerji kaynakları olarak kabul edilen yenilenebilir teknolojilerin optimal kullanımı çevre kalitesi üzerindeki olumsuz etkileri ve ikincil atık üretimi en düşük düzeye indirmektedir. Bu nedenle yenilenebilir enerji kaynakları geleneksel enerji tüketimini ikame ederek sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğinin çözümünü için önemli bir role sahiptir (Panwar vd.,2011). Bu doğrultuda yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik gerçekleşen yatırımlar, küresel ısınma ve karbon emisyonlarının azalması açısından önem arz etmektedir (Yang vd., 2022). Bu bağlamda yenilenebilir enerji tüketimi CO2 emisyonunu ve sağlık harcamalarını önemli ölçüde etkilemektedir. CO2 emisyonları sadece çevre sağlığını olumsuz etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda topluma sağlık harcaması açısından da ciddi maliyetler meydana getirmektedir. Bu kapsamda çevre sağlığındaki bozulma nedeniyle sağlık harcamalarının artması, yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimi ve tüketimi açısından politika yapıcıların dikkatini çekmiştir (Ullah vd., 2020). Bu bağlamda ülkelerin çevre kalitesinde sağladıkları başarı, sağlık harcamalarını azaltmakta ve ekonomik faaliyetlerin gelişmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu durum yabancı yatırımcıyı çekmekte itici güç olarak da ön plana çıkmaktadır (Khan 2019; Khan vd., 2020a).

Hükümetlerin temiz enerji kullanımına konusunda teşvik etmesi, sağlık kalitesini iyileştirmek ve küresel ısınmayla mücadele yönelik karbon emisyon seviyelerini azaltmak açısından iyi bir politika olarak görülmektedir (Apergis vd., 2018). Bu bağlamda çalışmanın hipotezi "daha fazla yenilenebilir enerji kullanımı, sağlık harcamalarını azalmasına katkı sağlayacaktır" şeklinde belirtilebilir. Çalışmanın bu hipotezi sınyarak literature katkı yapması beklenmektedir.

Ayrıca bu çalışma ilgili literatürdeki boşluktan hareketle yenilenebilir enerji tüketiminin sağlık harcamaları üzerindeki etkisini 2001-2019 zaman aralığında AB ülkeleri için araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın geri kalanı çeşitli bölümlerde düzenlenmiştir. 2. bölüm, literatür taramasını göstermektedir. Bölüm 3, veri ve yöntem hakkında bilgi sağlamaktadır. Bölüm 4, çalışmanın sonuçlarını içermektedir.

2. Kavramsal İncelemesi

Fosil yakıt kullanımı, bir ülkenin çevre ve insan sağlığını etkileyen önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda ülkelerde enerjinin fosil yakıtlara bağımlı olmaktan ziyade yenilenebilir enerji kaynaklarına doğru çeşitlendirilmesi enerjinin dışa bağımlılığını azaltmak için önem arz etmektedir. Bu durumun aynı zamanda sera gazı emisyonlarını azaltarak çevre kalitesi ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri asgari düzeye indirebileceği beklenmektedir (Taghizadeh-Hesary vd., 2021). Eğer bir ülkede çevresel kirlilik nedeniyle sağlık harcamaları artıyorsa, özellikle enerji üretimi ve tüketiminde önemli düzeyde çevre dostu teşvikler gerekmektedir. Bu bağlamda uygulanacak politikalar, daha fazla sağlık harcaması sorununun aşılmasına olanak tanıyacaktır (Ullah vd., 2020). Çünkü bir ülkede çevre sağlığındaki bozulma sağlık harcamalarının artmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Jerrett vd., (2003) yaptıkları çalışmada çevre kirliliği daha yüksek olan bölgelerin, daha yüksek kişi başına sağlık harcamaları yaptıklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca çevresel kaliteyi korumak için daha fazla harcama yapanların, sağlık hizmetleri için daha düşük harcamalara sahip olduğunu bulgusuna ulaşmışlardır. Narayan ve Narayan (2008) yaptıkları çalışmada ekonomik büyüme, karbon monoksit ve kükürt oksit emisyonlarının sağlık harcamalarını pozitif etkilediği bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Khoshnevis Yazdi ve Khanalizadeh (2017) GDP, CO2 ve PM10 emisyonlarının sağlık harcamaları üzerinde pozitif etkileri olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte literatür incelendiğinde yenilenebilir enerji tüketiminin çevre kalitesinin iyileştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Örneğin Waheed vd., (2018) Pakistan üzerine 1990-2014 dönemi için ARDL yöntemini kullanarak yaptıkları çalışmada yenilenebilir enerji tüketimi ve ormanlaşmanın CO2 emisyonu üzerinde negatif etkilerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca çalışmada yenilenebilir enerji kullanımını ve orman alanlarının artırılmasının, CO2' nin azaltılmasında önemli katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan Bilgili vd., (2016) ABD üzerine yaptıkları çalışmada biokütle tüketiminin CO2 emisyonlarını azalttığını tespit etmişlerdir. Shang vd., (2022) tarafından yapılan çalışmada ASEAN ülkeleri için yenilenebilir enerji ve sağlık harcamalarının uzun dönemde çevre kalitesinin iyileştirilmesinde önemli rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır. Nawab vd., (2021) ASEAN ülkeleri için yaptıkları çalışmada, enerji tüketimi ile karbon emisyonu arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca çalışmada sağlık sektörüne yapılan harcamaların ve yenilenebilir enerji tüketiminin çevresel bozulma seviyesini azalttığı bulgusuna ulaşmışlardır. Diğer taraftan Koengkan vd., (2021) 19 Latin Amerika ve Karayip ülkelerini kapsayan çalışmalarında 1990-2016 dönemi için uyguladıkları panel veri analizi sonucunda yenilenebilir enerji tüketiminin CO2 emisyonlarıyla negatif ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca çalışmada yenilenebilir enerji tüketiminin hava kirliliğine bağlı ölüm oranlarını azaltabileceğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte Jarrett vd., (2012) özel araç kullanımının azaltılmasına bağlı olarak CO2 emisyonlarının azaltılmasının halk sağlığının iyileştirilmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Yenilenebilir enerji tüketimi ve sağlık harcamaları ilişkisini konu alan literatür incelendiğinde çalışmaların sayısının giderek arttığı görülmektedir. Örneğin Khan vd., (2020a) tarafından yapılan çalışmada yenilenebilir enerji kullanımının emisyonları azaltarak çevresel ve ekonomik performansı iyileştireceğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan Caruso vd., (2020) tarafından yapılan çalışmada yenilenebilir enerji tüketimi, sosyal faktörler ve sağlık arasındaki ilişkiyi 1990-2015 dönemine ait verileri, Panel Vektör Oto Regresyon (PVAR) yöntemini kullanarak 12 AB ülkesi için incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda doğumda beklenen yaşam süresinin yenilenebilir enerji tüketimi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durumun bireysel refahın ve kamu bilincin yenilenebilir enerji için daha büyük bir talep oluşturabileceği anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca daha katı bir çevre politikasının uygulanmasının yenilenebilir enerji tüketimi üzerinde doğrudan olumlu etkileri olduğunu ve CO2 emisyonlarının azaltılmasıyla bağlantılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yang vd., (2022) 1985-2019 verilerini kullanarak G7 ülkeleri için nüfusun yaşlanması, sağlık harcamaları, yenilenebilir enerji bütçeleri ve CO2 emisyonları arasındaki ilişkiyi Kesitsel Olarak Genişletilmiş Panel ARDL (CS-ARDL) yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda nüfusun yaşlanması ve yenilenebilir enerjinin CO2 emisyonlarını azaltarak, çevre kalitesini iyileştirdiğini bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca çalışmada nüfus yaşlanması ve yenilenebilir enerjiden CO2 emisyonlarına doğru tek yönlü nedensellik bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte çalışmanın sonucunda sağlık harcamaları ile yenilenebilir enerji bütçeleri arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu açıklamışlardır. Sasmaz vd., (2021) tarafından yapılan çalışmada ise yenilenebilir enerji ve sağlık harcamaları arasındaki ilişkiyi AB ülkeleri örnekleminde 2004-2017 dönemi için Dumitrescu ve Hurlin nedensellik testi yardımıyla incelemişlerdir. Çalışmada 2000'den önce AB'ye üye olan ülkeler için yenilenebilir enerji kullanımı ve sağlık harcamaları arasındaki ilişkinin tek yönlü, 2000'den sonraki ülkeler için ise çift yönlü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Apergis vd., (2018) 42 Sahra Altı Afrika ülkesi için 1995-2011 verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada uzun dönem için yenilenebilir enerji tüketiminin sağlık harcamalarını tek yönlü etkilediği sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca çalışmanın sonucunda uzun dönemli esneklik tahminlerine göre sağlık harcamaları ve yenilenebilir enerji tüketiminin, CO2 emisyonlarının azaltılmasına katkı sağlarken ekonomik büyümenin emisyonların artmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmada bu ülkelerin yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanmalarının sağlık koşullarını iyileştirilmesi ve iklim değişikliği ile mücadele etmeleri açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Khan (2019) tarafından yapılan çalışmada ASEAN ülkeleri için 2007-2017 verileri ile panel veri analiz yöntemi gerçekleştirilmiş ve çalışmanın sonucunda kamu sağlık harcamaları ve çevresel performans arasında negatif korelasyon tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada düşük karbon seviyesinin, insan sağlığı ve ekonomik büyümenin iyileşmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Literatürde yenilenebilir enerji kullanımı ve sağlık harcamaları ilişkisini sadece belli bir ülke örnekleminde inceleyen çalışmalarda bulunmaktadır. Ullah vd., (2020)

tarafından Pakistan üzerine yapılan çalışmada yenilenebilir enerji ve sağlık harcamaları arasında negatif bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca çalışmada CO2 emisyonlarından olumsuz etkilenen çevre kalitesinin iyileştirilmesinde ve sağlık harcamalarının azaltılmasında yenilenebilir enerjinin önemini vurgulamışlardır. Benzer şekilde Huang vd., (2022) tarafından yapılan çalışmada Çin örnekleminde kamu sağlık harcamaları, kurumsal kalite, yenilenebilir enerji ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada yenilenebilir enerjinin ekonomik performansla negatif ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca sağlık harcamaları ve kurumsal kalite, ekonomik performansı artırmaktadır. Yenilenebilir enerji kullanımı ülkedeki (Çin) ekonomik performansı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Diğer taraftan Karaaşlan ve Çamkaya (2022) Türkiye örnekleminde 1980-2016 dönemine ait verileri kullanarak CO2 emisyonları, sağlık harcamaları, yenilenebilir enerji ve yenilenemez enerji tüketimi arasındaki ilişkiyi Toda Yamamoto nedensellik testi ve ARDL yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışma sonucunda değişkenler arasında eşbütünlüşme ilişkisi tespit etmişlerdir. Ayrıca uzun dönemde sağlık harcamaları ve yenilenebilir enerji tüketiminin CO2 azaltmakla ilişkili olduğu ve bu iki değişkenden CO2 emisyonlarına doğru tek yönlü nedensellik sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Türkiye üzerine Karamıklı ve Şaşmaz (2021) tarafından 1995-2015 dönemine ait veriler için yapmış oldukları çalışmanın sonucunda yenilenebilir enerji tüketiminden sağlık harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik bulgusuna ulaşmışlardır.

Enerji tüketimiyle birlikte sağlık harcamalarıyla ilişkilendirilen diğer bazı değişkenlerinde çalışmalarda dikkate alındığı görülmektedir. Örneğin Jebli ve Youssef (2015) tarafından yapılan çalışmada yenilenebilir ve yenilenemez enerji, büyüme, CO2 emisyonu ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Diğer taraftan Pata (2021) tarafından ABD ve Japonya örnekleminde 1982-2016 dönemi için ARDL yöntemiyle yapılan çalışmada yenilenebilir enerji ve sağlık harcamalarının çevre kalitesini iyileştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte Khan vd., (2020b) tarafından yapılan çalışmada gelir, doğrudan yabancı yatırım, sağlık harcamaları ve yenilenebilir enerji tüketiminin, CO2 emisyonları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda yenilenebilir enerji tüketiminin CO2 emisyonlarını azaltmada önemli olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda Haseeb vd.,(2019) tarafından yapılan çalışmada ekonomik büyüme, çevre kirliliği ve enerji tüketiminin sağlık ve Ar-Ge harcamaları üzerindeki etkisini ASEAN ülkeleri için ARDL yöntemiyle analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda çevre kirliliği, enerji tüketimi ile ekonomik büyümenin, uzun dönemde sağlık ve Ar-Ge harcamalarını pozitif etkilediği tespit edilmiştir. Literatürdeki çalışmaların bulguları genel olarak değerlendirildiğinde daha fazla yenilenebilir enerji kaynağının kullanılması çevre kalitesinin iyileştirilmesi ve sağlık harcamalarının azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışmada 2001-2019 periyodunda 13 AB ülkesi ele alınarak yenilenebilir enerji tüketiminin, sağlık harcamaları üzerindeki etkisi, panel veri analizi yardımıyla incelenmiştir. Veri eksikliği nedeniyle 13 AB ülkesi, örnekleme dahil

edilmiş olup, bu ülkeler; Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç, İtalya, Portekiz ve Yunanistan'dır. Çalışmada kullanılan değişkenler, bu değişkenlere ilişkin kısaltmalar ve elde edildikleri kaynaklar, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1. Veri

Değişken Kısaltması	Değişkenin Açılımı	Kaynak
REW	Yenilenebilir Enerji Tüketimi (Exajoules)	Dünya Bankası
HEA	Yurtiçi Genel Kamu Sağlık Harcamaları (GSYİH'nin yüzdesi olarak)	Dünya Bankası
GDP	GSYİH (2015 FiyatlarıylaDolarBazında)	British Petrol

Serilerin tamamına logaritmik dönüşüm uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin özet istatistiksel bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Özet İstatistikler

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Stevart Sapma	Minimu m	Maksimum
REW	234	0.122	0.118	-0.143	0.458
HEA	234	0.008	0.042	-0.143	0.249
GDP	234	0.013	0.024	-0.107	0.065

Çalışmada 13 ülke 2001-2019 dönemi için ele alındığından, yöntem olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Panel veri modellerinden de geliştirilmiş en küçük kareler yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemin önemli bir avantajı, tahmin

Tablo 3. Pesaran CIPS Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Model	Test İst.	Eşik Değerler		
			%10	%5	%1
REW	Sabit	-1.848	-2.110	-2.220	-2.450
	Sabit Trendli	-2.684	-2.650	-2.770	-3.000
Δ REW	Sabit	-3.450	-2.110	-2.220	-2.450
	Sabit Trendli	-3.549	-2.640	-2.760	-2.980
HEA	Sabit	-1.348	-2.110	-2.220	-2.450
	Sabit Trendli	-1.887	-2.650	-2.770	-3.000
Δ HEA	Sabit	-3.525	-2.110	-2.220	-2.450
	Sabit Trendli	-3.689	-2.650	-2.770	-3.000
GDP	Sabit	-1.069	-2.110	-2.220	-2.450
	Sabit Trendli	-2.402	-2.650	-2.770	-3.000
Δ GDP	Sabit	-2.554	-2.110	-2.220	-2.450
	Sabit Trendli	-2.590	-2.650	-2.770	-3.000

Birim kök testine ilişkin bulgularda görüldüğü üzere, serilerin tamamı I(1)'de durağan hale gelmektedir. Bu sebeple serilerin birinci farkları alınmak suretiyle, panel veri modeli oluşturulmuştur.

edilen modelde, heteroskedasite ve otokorelasyon problemlerinin bulunması durumunda bile doğru ve tutarlı tahmin yapılabilir (Yerdelen Tatoğlu, 2018:101). Ancak panel veri modeli tahmin edilmeden önce, olası sahte regresyon probleminin önüne geçmek amacıyla serilerdeki olası birim kök problemi, panel birim kök testlerinden biri olan Pesaran CIPS birim kök testi (Pesaran, 2007) yardımıyla araştırılmıştır. Bilindiği gibi bu birim kök testinin önemli bir özelliği, serilerde, yatay kesit bağımlılığı bulunması durumunda, yine tutarlı tahminde bulunabilir. Panel veri modelinde sabit ve rassal etkiler arasında tercihte bulunabilmek amacıyla ise Hausman testine (Hausman, 1978) başvurulmuştur. Bu teste ait olasılık değerinin %5 seviyesinde anlamlı olması durumunda, sabit etkiler; %5 seviyesinde anlamsız olması durumunda ise, rassal etkiler modelinin tercih edilmesi gerektiği önerilmektedir. Araştırmada kullanılan ekonometrik model, şu şekildedir:

$$HEA_{it} = \beta_0 + \beta_1 REW + \beta_2 GDP + \varepsilon_{it} \quad (\text{Model 1})$$

Modelde, HEA serisi ile temsil edilen sağlık harcamaları, bağımlı değişkendir. Buna karşın REW serisi ile temsil edilen yenilenebilir enerji tüketimi ve GDP serisi ile temsil edilen ekonomik büyüme değişkenleri ise, bağımsız değişkenlerdir. Modele ilişkin tahmin sonuçlarında, yenilenebilir enerji tüketimi (REW) ve sağlık harcamaları (HEA) arasında ters yönlü bir ilişkinin mevcut olacağı öngörülmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında, öncelikle analiz sonuçlarına yer verilecek, daha sonra ise sonuç kısmına geçilecektir.

4. Ampirik Bulgular

Panel veri modelini tahmin etmeden önce, ilk olarak Pesaran CIPS birim kök testi ile serilere ilişkin durağanlıklar araştırılmıştır. İlgili teste ilişkin ampirik bulgular, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4. Panel Tahmin Sonuçları

Model 1	Bağımlı Değişken: HEA
REW	-0.044 (0.049)*
GDP	0.240 (0.095)*
C	0.011 (0.009)*
Hausman Test İst. (Prob.)	27.43 (0.000)*
Model	Sabit Etkiler
R-Squared	0.55
F Test Stat. (Prob.)	5.77 (0.000)*

*Not: Parantez içindekiler olasılık tahminleri, diğer değerler ise katsayılardır.

Sağlık harcamalarını temsil eden HEA serisinin, bağımlı; yenilenebilir enerji tüketimini temsil eden REW serisi ve ekonomik büyümeyi temsil eden GDP serisinin ise, bağımsız değişkenler olduğu Model 1'e ilişkin tahmin sonuçları, yukarıdaki tabloda gösterilmektedir. Elde edilen bulgulara göre; yenilenebilir enerji tüketimini temsil eden REW serisi -0.044 katsayısıyla, istatistiksel olarak %5 anlamlılık seviyesinde negatif yönlü olarak ve ekonomik büyümeyi temsil eden GDP serisi ise 0.240 katsayısıyla, istatistiksel olarak %10 anlamlılık seviyesinde pozitif yönlü olarak sağlık harcamalarını temsil eden HEA serisini etkilemektedir. Dolayısıyla beklenildiği şekilde yenilenebilir enerji tüketimi ve sağlık harcamaları arasında negative yönlü bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer deyişle; yenilenebilir enerji tüketimi arttıkça, sağlık harcamaları azalmakta ve yenilenebilir enerji tüketimi azaldıkça ise, sağlık harcamaları artmaktadır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada 2001-2019 dönemi için 13 AB ülkesi ele alınarak yenilenebilir enerji tüketiminin, sağlık harcamaları üzerindeki etkisi panel veri analizi kullanılarak araştırılmıştır. Panel veri modelini tahmin etmeden önce, ilk olarak Pesaran CIPS birim kök testi ile serilere ilişkin durağanlıklar araştırılmıştır. Birim kök testine ilişkin bulgularda serilerin tamamı I(1)'de durağan hale geldiği anlaşılmış, bu sebeple de serilerin birinci farkları alınmak suretiyle, panel veri modeli oluşturulmuştur. Modelde, HEA serisi ile temsil edilen sağlık harcamaları, bağımlı değişkendir. Buna karşın REW serisi ile temsil edilen yenilenebilir enerji tüketimi ve GDP serisi ile temsil edilen ekonomik büyüme değişkenleri ise, bağımsız değişkenlerdir.

Elde edilen bulgulara göre; yenilenebilir enerji tüketimini temsil eden REW serisi -0.044 katsayısıyla, istatistiksel olarak %5 anlamlılık seviyesinde negatif yönlü olarak ve ekonomik büyümeyi temsil eden GDP serisi ise 0.240 katsayısıyla, istatistiksel olarak %10 anlamlılık seviyesinde pozitif yönlü olarak sağlık harcamalarını temsil eden HEA serisini etkilemektedir. Dolayısıyla beklenildiği şekilde yenilenebilir enerji tüketimi ve sağlık harcamaları arasında negative yönlü bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer deyişle; yenilenebilir enerji tüketimi arttıkça, sağlık harcamaları azalmakta ve yenilenebilir enerji tüketimi azaldıkça ise, sağlık harcamaları artmaktadır.

Bu çalışmanın bulguları sağlık harcamalarının azalması açısından daha fazla yenilenebilir enerji kullanımına yönelik

önemli politika çıkarımları içermektedir. Bu kapsamda çevre ve insan sağlığı üzerinde olumlu etkileri nedeniyle yenilenebilir enerji kullanımının hükümetler tarafından teşvik edilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda bir ülkede temiz enerji kullanımının artması, sağlık harcamaları ve CO2 emisyonlarının azalmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda yenilenebilir enerji tüketiminin artması fosil yakıt kaynaklı enerji ihtiyacının azalmasını sağlayarak enerjide dışa bağımlılığın daha düşük düzeylere gerilemesine imkan tanımaktadır. Bu durum sonucunda enerji ithalatı için ayrılan kaynak yenilenebilir enerji projelerinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan sermaye ihtiyacının karşılanmasına destek olacaktır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının tüketimi ve üretimine yönelik yatırımların teşvik edilmesi karbon emisyonlarının neden olduğu kirliliğin önlenmesi ve çevre kalitesinin iyileştirilmesiyle birlikte sağlık harcamalarının azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda verimli bir enerji stratejisi sürdürülebilir kalkınma için önem arz etmektedir. Bununla birlikte hükümetlerin, enerji tüketim uygulamalarına ve yenilenebilir enerji kaynaklarının durumuna yönelik olarak lokasyonlara göre çevre ve halk sağlığını dikkate alan alternatif politikalar belirlemesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Apergis, N., Jebli, M. B., & Youssef, S. B. (2018). Does Renewable Energy Consumption and Health Expenditures Decrease Carbondioxid Emissions? Evidence for Sub-Saharan African countries. *Renewable energy*, 127, 1011-1016.
- Bilgili, F., Öztürk, İ., Koçak, E., Bulut, Ü., Pamuk, Y., Muğaloğlu, E., & Bağlıtaş, H. H. (2016). The Influence of Biomass Energy Consumption on CO2 Emissions: A Wavelet Coherence Approach. *Environmental Science and Pollution Research*, 23(19), 19043-19061.
- Caruso, G., Colantonio, E., & Gattone, S. A. (2020). Relationships Between Renewable Energy Consumption, Social Factors, And Health: A Panel Vector Auto Regression Analysis of a Cluster of 12 EU Countries. *Sustainability*, 12(7), 2915.
- Fotourehchi, Z., & Çalışkan, Z. (2018). Is It Possible to Describe a Kuznets Curve for Health Outcomes? An Empirical Investigation. *Panoeconomicus*, 65(2), 227-238.
- Hansen, A. C., & Selte, H. K. (2000). Air Pollution and Sick-Leaves. *Environmental and Resource Economics*, 16(1), 31-50.
- Haseeb, M., Kot, S., Hussain, H. I., & Jermittiparsert, K. (2019). Impact of Economic Growth, Environmental Pollution, and Energy Consumption on Health Expenditure and R&D Expenditure of ASEAN Countries. *Energies*, 12(19), 3598.
- Hausman, J. (1978). Specification Test in Econometrics. *Econometrica*, 46(6), 1251-1271.
- Huang, S., Zhou, T., Xu, C., & Zheng, J. (2022). Does Public Health Influence Economic Performance? Investigating the Role of Governance and Greener Energies for the Case of China. *Frontiers in Public Health*, 10.

- Jarrett, J., Woodcock, J., Griffiths, U. K., Chalabi, Z., Edwards, P., Roberts, I., & Haines, A. (2012). Effect of Increasing Active Travel in Urban England and Wales on Costs to the National Health Service. *The Lancet*, 379(9832), 2198-2205.
- Jebli, M. B., & Youssef, S. B. (2015). The Environmental Kuznets Curve, Economic Growth, Renewable and Non-Renewable Energy, and Trade in Tunisia. *Renewable Sustainable Energy Reviews*, 47, 173-185
- Jerrett, M., Eyles, J., Dufournaud, C., & Birch, S. (2003). Environmental Influences on Healthcare Expenditures: An Exploratory Analysis from Ontario, Canada. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 57(5), 334-338.
- Karaaslan, A., & Çamkaya, S. (2022). The Relationship Between CO2 Emissions, Economic Growth, Health Expenditure, and Renewable and Non-Renewable Energy Consumption: Empirical Evidence from Turkey. *Renewable Energy*, 190, 457-466.
- Karamıklı, A., ve Şaşmaz, M. Ü. (2021). Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Tüketiminin Ekonomik Büyüme ve Sağlık Harcamaları Üzerindeki Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 289-300.
- Khan, S. A. R. (2019). The Role of Renewable Energy, Public Health Expenditure, Logistics and Environmental Performance in Economic Growth: An Evidence from Structural Equation Modelling. Preprints, (doi: 10.20944/preprints201901.0102.v1).
- Khan, S. A. R., Zhang, Y., Kumar, A., Zavadskas, E., & Streimikiene, D. (2020a). Measuring The Impact of Renewable Energy, Public Health Expenditure, Logistics, and Environmental Performance on Sustainable Economic Growth. *Sustainable Development*, 28(4), 833-843.
- Khan, A., Hussain, J., Bano, S., & Chenggang, Y. (2020b). There Percussions of Foreign Direct Investment, Renewable Energy and Health Expenditure on Environmental Decay? An Econometric Analysis of B&RI Countries. *Journal of Environmental Planning ve Management*, 63(11), 1965-1986.
- Khoshnevis Yazdi, S., & Khanalizadeh, B. (2017). Airpollution, Economic Growth and Health Care Expenditure. *Economicresearch Ekonomikaistraživanja*, 30(1), 1181-1190.
- Koengkan, M., Fuinhas, J. A., & Silva, N. (2021). Exploring the Capacity of Renewable Energy Consumption to Reduce Outdoor Air Pollution Death Rate in Latin America and the Caribbean Region. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(2), 1656-1674.
- Narayan, P. K., & Narayan, S. (2008). Does Environmental Quality Influence Health Expenditures? Empirical Evidence from a Panel of Selected OECD Countries. *Ecologicaeconomics*, 65(2), 367-374.
- Nawab, T., Muneza, C., & Afghan, M. (2021). Impact of Renewable Energy Consumption and Health Expenditure on Air Pollutants: Implications for Sustainable Development in ASEAN Countries. *iRASD Journal of Energy & Environment*, 2(2), 78-89.
- Panwar, N. L., Kaushik, S. C., & Kothari, S. (2011). Role of Renewable Energy Sources in Environmental Protection: A Review. *Renewable sustainable energy reviews*, 15(3), 1513-1524.
- Pata, U. K. (2021). Do Renewable Energy and Health Expenditure Simprove Load Capacity Factor in the USA and Japan? A New Approach to Environmental Issues. *The European Journal of Health Economics*, 22(9), 1427-1439.
- Peseran, M. H. (2007). A Simple UnitRoot Test in the Presence of Cross-Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
- Sasmaz, M. U., Karamıklı, A., & Akkucuk, U. (2021). The Relationship between Renewable Energy Use and Health Expenditures in EU Countries. *The European Journal of Health Economics*, 22(7), 1129-1139.
- Shang, Y., Razzaq, A., Chupradit, S., An, N. B., & Abdul-Samad, Z. (2022). The Role of Renewable Energy Consumption and Health Expenditures in Improving Load Capacity Factor in ASEAN Countries: Exploring New Paradigm Using Advance Panel Models. *Renewable Energy*, 191, 715-722.
- Taghizadeh-Hesary, F., Rasoulinezhad, E., Yoshino, N., Chang, Y., Taghizadeh-Hesary, F., & Morgan, P. J. (2021). The Energy–Pollution–Health Nexus: A Panel Data Analysis of Low-Vemiddle-Income Asian Countries. *The Singapore Economic Review*, 66(02), 435-455.
- Ullah, I., Rehman, A., Khan, F. U., Shah, M. H., & Khan, F. (2020). Nexus between Trade, CO2 Emissions, Renewable Energy, and Health Expenditure in Pakistan. *The International Journal of Health Planning ve Management*, 35(4), 818-831.
- Waheed, R., Chang, D., Sarwar, S., & Chen, W. (2018). Forest, Agriculture, Renewable Energy, and CO2 emission. *Journal of Cleaner Production*, 172, 4231-4238.
- Yang, X., Li, N., Mu, H., Ahmad, M., & Meng, X. (2022). Population Aging, Renewable Energy Budgets And Environmental Sustainability: Does Health Expenditures Matter?, *Gondwana Research*, 106, 303-314.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2018). *Panel Veri Ekonometrisi*, İstanbul: Beta Yayınları

*Araştırma Makalesi • Research Article***What are the Determinants of Attitudes Towards Immigrants in Turkey? Evidence from the World Values Survey****Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Tutumların Belirleyicileri Nelerdir? Dünya Değerler Araştırmasından Kanıtlar**Hüseyin Safa Ünal^a*^a Res. Asst., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Economics Department, Bilecik/Turkey.
ORCID: 0000-0001-7841-5685

MAKALE BİLGİSİ

*Makale Geçmişi:*Başvuru tarihi: 28 Nisan 2023
Düzeltilme tarihi: 28 Mayıs 2023
Kabul tarihi: 15 Haziran 2023

Anahtar Kelimeler:

Göçmenler
Göç
Din
Milliyetçilik
Sosyoekonomik Değerler

ARTICLE INFO

*Article history:*Received April 28, 2023
Received in revised form May 28, 2023
Accepted June 15, 2023

Keywords:

Immigrants
Immigration
Religion
Nationalism
Socioeconomic Values

ÖZ

Bu çalışmada, sosyal değerlerin ve demografik karakteristiklerin Türkiye'deki göçmenlere yönelik tutumlar üzerindeki etkisini bulmak amaçlanmıştır. Ampirik analiz için World Values Survey'in 7. dalga verileri kullanılmıştır. 2018 yılına ait birey düzeyindeki veriler, göçmenlere yönelik olumsuz tutumların artmasında din ve milliyetçiliğin kilit rol oynadığını göstermektedir. Bireylerin sosyal sınıfı iyileştikçe, göçmen karşıtı düşünceleri azalma eğilimindedir. Ancak, işgücü piyasasındaki kıt iş olanakları üzerinde potansiyel bir rekabet endişesi ortaya çıktığında, sosyal sınıf sıçramaları göçmenlere karşı ayrımcılıkla sonuçlanmaktadır. Siyasi görüş, eğitim, yaş ve medeni durum için logit regresyon katsayıları istatistiksel olarak sağlam değildir. Olumsuz tutumlara dair farklı bağımlı değişkenler kullanıldığında bu katsayıların istatistiksel anlamlılıkları değişmektedir. Dolayısıyla, demografik özellikler Türkiye'de göçe yönelik düşünceleri sistematik olarak etkilememektedir. Daha çok, değerler ve toplumdaki sosyoekonomik konum göçmenlere yönelik görüşler üzerinde etkilidir.

ABSTRACT

In this study, I aim to find the impact of social values and demographic characteristics on attitudes toward immigrants in Turkey. For the empirical analysis, wave 7 data from the World Values Survey (WVS) is used. Individual-level data from 2018 shows that religion and nationalism play a key role in increasing negative attitudes toward immigrants. As individuals' social class improves, their anti-immigrant sentiments tend to decrease. However, when there is concern about potential competition for scarce jobs in the labor market, social class jumps result in discrimination against immigrants. The logit regression coefficients for political opinion, education, age and marital status do not show robust results in different models using different measures of negative attitudes. Thus, demographic characteristics do not systematically influence opinions toward immigration in Turkey. Rather, values and socioeconomic position in society have an impact on opinions toward immigrants.

1. Introduction

Migration is a concept as old as history itself. And naturally, so are the problems it brings with it between residents and immigrants. The example of Turkey is an interesting field of

research on migration and society's perspective on migration. Turkey has a unique place in the concept of migration not just because of its location but also because of its history, its demographic structure as a successor of an imperial state. Considering the uniqueness of Turkey's

* This study is derived from the doctoral dissertation being prepared by Hüseyin Safa Ünal for the Ph.D. program in Economics at Bilecik Şeyh Edebali University.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: hsafa.unal@bilecik.edu.tr

e-ISSN: 2149-4622. © 2019 Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ev sahipliğinde. Her hakkı saklıdır. [Hosting by TUBITAK ULAKBİM JournalPark. All rights reserved.]

migration history, this study aims to find individual factors that are particularly influential on attitudes toward immigration that has gained momentum recently in Turkey.

International migration has gained momentum in the last two decades worldwide. The United Nations reports that the population living outside the origin country was 281 million in 2020. This number was around 84 million in the 1970s and has been on an upward trend ever since. The ratio of immigrants to the world population has increased from 2.3% in 1970 to 3.6% in 2020. The rate has tended to move upwards over the years. Considering the statistics of the last 55 years or so, migration has been and will continue to be one of the most important issues concerning humanity.

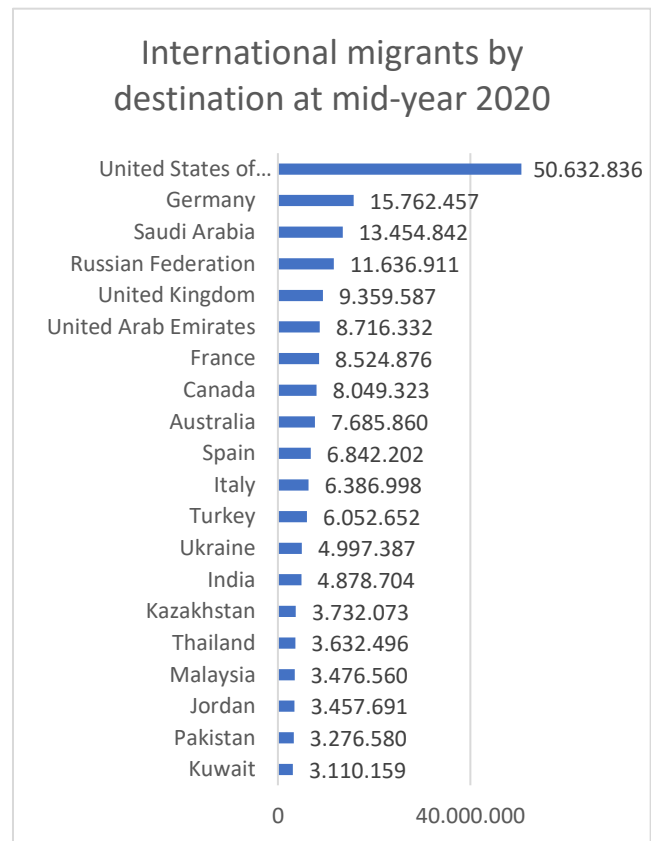
Table 1. Migration in the World

Year	World International migrant stock at mid-year	Migrants as % of world population
1970	84,460,125	2.3%
1975	90,368,010	2.2%
1980	101,983,149	2.3%
1985	113,206,691	2.3%
1990	152,986,157	2.9%
1995	161,289,976	2.8%
2000	173,230,585	2.8%
2005	191,446,828	2.9%
2010	220,983,187	3.2%
2015	247,958,644	3.4%
2020	280,598,105	3.6%

Source: (United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2020a; McAuliffe and Triandafyllidou, 2021: 23)

There are many factors that influence the shape and context of migration. Economic, social, demographic, ethnic factors, kinship, religion, geographical accessibility are just a few of those many. So, immigration is not a homogeneous or an identical phenomenon everywhere in the world. Turkey, for instance, has been experiencing two different types of migration. Turkey is a party in two major migration corridors. It is an origin country in the migration corridor from Turkey to Germany. In the migration corridor from the Syrian Arab Republic to Turkey, it is the destination. In the first corridor, the main purpose of migration since 1961 has been to work, while in the second corridor, the Syrian Civil War and the resulting humanitarian concerns have been the main reason for migration. As of 2020, Turkey is the 12th most populous country in the world in terms of the number of international migrants.

Figure 1. International Migrants by Destination

Source: (United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2020b)

The increase in migration to Turkey in recent years has no historical background. The ongoing Syrian Civil War (2011) was a turning point for the case of Turkey. Since then, the number of international migrants in Turkey has increased: From 1,373,749 in 2010 to 4,346,197 in 2015, and 6,052,652 in mid-year 2020. Until 2010, migrants accounted for only 2% of the total population in Turkey, rising to 5.5% in 2015 and 7.20% in 2020. Therefore, the sudden increase in migration to Turkey, especially in the last decade, is still in need of investigation as a source of social unrest against immigrants in Turkey.

Table 2. Migration in Turkey

Years	Number of international migrants	% of total population
1990	1,163,686	2.20%
1995	1,216,173	2.10%
2000	1,280,963	2.00%
2005	1,324,108	1.90%
2010	1,373,749	1.90%
2015	4,346,197	5.50%
2020	6,052,652	7.20%

Source: (United Nations International Organization for Migration, Global Migration Data Analysis Centre, 2021)

How the social values such as religion affects the attitudes toward immigrants in Turkey? What are the effects of socioeconomic situation of an individual or demographics on the thought about immigrants? How are the political views related with an individual's point of view about the immigrants in the country? What are the concerns of individuals who do not welcome immigrants in the origin country? What is the effect of economic concerns or security concerns? These are the questions I ask in this article about individuals' perspectives on immigrants in Turkey.

The rest of the study is designed as follows. The next part is for the discussion of literature. The third part describes data and the method. Empirical results are summarized in the fourth part while the fifth concludes the study.

2. Literature

The situation and problems of immigrants in Turkey constitute the subject of a wide literature (Karapınar Kocağ and Longhi, 2022; Erdoğan and Kaya, 2015; Balkan and Tumen, 2016; Tolay, 2015). Not only the situation of immigrants from other countries, but also migration within the country constitute the subject of the literature. However, in the case of Turkey, empirical evidence based on survey data is not widely available in the literature on this topic. And it is very important to evaluate the information obtained from host country citizens who are the primary addressee of the issue. Therefore, this study fills this empirical gap in the literature.

Most of the literature on natives' attitudes toward immigrants focuses on developed European countries or more generally on western countries, including the US. See for instance (Citrin and Sides, 2008). Thanks to the World Values Survey, it has become possible to conduct this research by utilizing individual level data for Turkey.

Economic factors such as competition for and within the labor market has been an issue shaping individuals' preferences for immigrants. High-skilled laborers may not see immigrants as threat to their jobs compared to low-skilled laborers. For O'Rourke and Sinnott (2006), high-skilled laborers have less anti-immigrant attitudes than the low-skilled ones. And the effect is stronger in rich countries or more equal countries. They base their conclusion by using individual level data of 24 countries for the year 1995 (O'Rourke and Sinnott, 2006). So as the skill of the laborer improves, they see themselves as irreplaceable even though the immigrant workers' wage may be more competitive. The study conducted by Haubert and Fussell (2006) shows that people who are highly educated, white-collar, and against ethnocentrism are more pro-immigrant (Haubert and Fussell, 2006). Their life experience such as living abroad is also effective on their views on the immigrants.

According to Rustenbach (2010), as people become more educated and gain more experience with immigrants, their anti-immigrant attitudes tend to be lower in Europe. However, high status individuals do not feel threatened by

immigrants because they are not exposed to competition with them. This is because immigrants are at the lower levels of the hierarchy in the target society (Rustenbach, 2010). In other words, education itself may not be the determining factor in why people become more pro-immigrant as their level of education increases. As people's level of education increases, their hierarchical position in society increases. Thus, there is no situation in which they must compete in the labor market with immigrants who are integrated into society from lower layers. In fact, there is zero probability that there is an environment where they need to confront immigrants and be aware of their existence.

Immigration is not only related to the labor market or an economic phenomenon, but also and more so a sociological, cultural, and psychological one. That is why any economic improvement in society is not sufficient to overcome negative attitudes toward immigrants. For Ceobanu and Escandell (2010), if identities and ideologies are the sources of anti-immigrant attitudes, then public information campaigns, and social programs for newcomers become more effective tools. In fact, while acknowledging that economic explanations have a large place in the literature, they also recognize that cultural-symbolic factors are the most important determinants of attitudes toward migration and immigrants. (Ceobanu and Escandell, 2010).

Based on the survey data of 53 countries for the years between 2010 and 2014 Cooray et al. (2006) try to find out the factors affecting discrimination against immigrants in the labor market. Their findings show that rather than economic determinants, socio-demographic characteristics, political views, and especially individual level attributes play a key role in the hiring decisions in the labor market. For instance, old people having low levels of education, coming from a low-income family have tendency to have anti-immigrant views in job market. But immigrants or women have a low probability to support this discrimination. If people believe their religion is the only right way and get religious, they are less likely to accept immigrants especially in times of job scarcity. In parallel with the religion case, those who position themselves further to the right on the ideological spectrum are more likely to discriminate against immigrants. Moreover, as town size gets larger, people get more tolerable to immigrants as laborers. The only economic factor that boost discrimination against immigrants in the labor market is the financial satisfaction of host country individuals. If individuals get less satisfied with the financial situation of the household, they are more likely to be in favor of discrimination against immigrants (Cooray, et al., 2018).

In the US, as education and income level increases, pro-immigration attitudes strengthen (Espenshade and Hempstead, 1996). Espenshade and Hempstead (1996) find noneconomic factors such as demographic characteristics or isolationist viewpoint more influential on the feelings about the levels of immigration in the US. Another study based on the social factors that impact the attitudes toward immigration reveals that college education and cultural

threats on English language are seen important, but the effect of political view, economic situation, age and gender are limited (Chandler and Tsai, 2001). Chandler and Tsai (2001) assert that race, income or fear of crime have no significant effect on the attitudes for the US case.

An individual's preferences may be shaped by the region they live in. People living in urban and rural areas may have different views on migration. Individuals living in rural areas, where individuals know their next-door neighbors closely, may be expected to look at outsiders with prejudice. Although hospitality is accepted as an important characteristic of Turkish people, citizens living in rural areas, which are relatively more closed to the outside world and smaller in size compared to urban areas, may have a negative view of the phenomenon of migration. In a study focusing on the impact of rural residence on attitudes toward immigration, Fennelly and Federico (2008) found that rural citizens tend to support more restrictive immigration policies in the US compared to suburban or urban residents. (Fennelly and Federico, 2008). This is because those living in rural areas see the cost of migration as high.

Rather than focusing on the impact of the individual or country specific characteristics on the attitudes toward immigrants, there are studies focusing on the effect of socioeconomic environment on the attitudes. For instance, Hoxhaj and Zuccotti (2021) assert that high concentration of immigration has a close relationship with positive attitudes for immigrants based on the data of 12 European countries for the years 2011 and 2014 (Hoxhaj and Zuccotti, 2021). But the positive attitudes turn neutral or even negative as the socioeconomic features get worse due to high competition and immigrants' poor integration to the destination society.

Attitudes toward immigrants are often related to the host society's values, their perception of the migration. They may think that immigrants cause the economic situation to deteriorate, reduce the available job opportunities, even increase crime rate. However, these attitudes are not necessarily based on the facts or the real-life data. Racist and discriminatory feelings, severe economic difficulties, the inability of the destination country to tolerate economic burden of the immigrants, or biased attraction to certain types of immigrants cause anti-immigrant attitudes (Constant, et al., 2009). This creates a vicious circle with an unpredictable starting point, and as long as this mechanism is not interrupted, it will feed and increase negative attitudes toward immigrants. Even immigrants themselves may be wary of new waves of migration from outside. Although immigrants have generally pro-immigrant attitudes, 15% of them are against the arrival of new immigrants considering that they may become competitors in the labor market, especially ethnic niches, of the host country (Zimmermann, et al., 2008: 41).

Hence, in addition to economic factors, especially fear of losing a job, there are social, and individual level factors shaping people's attitude toward immigrants. Demography

is much more important in some cases. However, the mechanism by which these factors work is not the same across societies. Even the environment in which an individual lives may have a significant impact according to literature. Hence, Turkey's experience with the immigrants may differ from developed country cases in the literature.

3. Data and Method

Empirical analysis is based on the World Values Survey data. The WVS has been conducted in more than 120 countries approximately every 5 years since 1981. Individual level data on social, religious, cultural, social, political and ethical values are evaluated. Samples between waves are independent of each other. That is the id's of the individuals are not same across the waves. The data utilized in this study is from the 7th wave of the WVS conducted in Turkey. 7th wave overall was conducted between 2017 and 2022. But data for Turkey is from 2018 (Inglehart, et al., 2022). The Turkish version of the seventh wave of the survey was conducted in March, April and May 2018 among 2,415 respondents. 290 questions were asked. Paper and pencil interviews in Turkish language were conducted in 26 different statistical regions. In 83% of the cases, there was no one around to follow the interview. While the 73.6% of the respondents are from urban areas, 26.4% of them are from rural areas (World Values Survey Association, 2018).

In this study, the interest is on how the values and other individual characteristics are effective on the attitudes of host country individuals on immigrants. For this aim, people's view on the immigrants is chosen as the dependent variable. And by utilizing 7 different questions, I analyze the attitudes toward immigrants. I used question 21 "On this list are various groups of people. Could you please mention any that you would not like to have as neighbors?" as the first dependent variable neighimmig. People are shown "Immigrants/foreign workers" as a choice. The answer to the question is coded as 1 if the respondents mentioned, or 2 if they did not mention. For the interpretation purposes not mentioned is coded as 0 and mentioned is coded as 1 in this study. The rest of the dependent variables, jobpriority, crime, terrorism, unemployment, socconf, limitwork, are used to shed light on the different aspects of negative attitudes toward immigrants.

Gender, education level, age, marital status, settlement type are used as demographic characteristics. In addition to demographic characteristics, individual level characteristics, such as importance of religion in life, nationalism, social class, self-positioning in the political scale are utilized as control variables in the model. Description of the variables and how they are coded are summarized in table 3.

Table 3. Data Description

Variable	Question	Answers & Coding
neighbimmig	On this list are various groups of people. Could you please mention any that you would not like to have as neighbors?	=1 if the respondents mention "Immigrants/foreign workers", = 0 if it is not mentioned.
religinlife	For each of the following, indicate how important it is in your life. Would you say it is	=1 if not at all important, =2 if not very important, =3 if rather important, =4 if very important
nationalism	How proud are you to be [country's nationality]?	=1 if not at all proud, =2 if not very proud, =3 if quite proud, =4 if very proud
socclass	People sometimes describe themselves as belonging to the working class, the middle class, or the upper or lower class. Would you describe yourself as belonging to the	=1 if lower class, =2 if working class, =3 if lower middle class, =4 if upper middle class, =5 if upper class
politicalscale	In political matters, people talk of "the left" and "the right." How would you place your views on this scale, generally speaking?	Ranges from 1 to 10, 1 is left, 10 is right.
male	sex of the respondent	male=1, female=0
education	What is the highest educational level that you have attained?	=0 if Early childhood education (ISCED 0) / no education, =1 if Primary education (ISCED 1), =2 if Lower secondary education (ISCED 2), =3 if Upper secondary education (ISCED 3), =4 if Bachelor or equivalent (ISCED 6)
age	age of the respondent	range: 18-95
married	marital status	=1 if married, =0 if living together as married, divorced, seperated, widowed or single.
urban	Settlement type where interview was conducted	=1 if urban (city, town), =0 if rural (village)
jobPriority	How would you feel about the following statements? Do you agree or disagree with them? When jobs are scarce, employers should give priority to people of this country over immigrants	=1 if "Agree strongly" and "agree" is the answer, =0 if answer is "neither agree nor disagree", "disagree", and "disagree strongly".
crime	From your point of view, what have been the effects of immigration on the development of [this country]? For each of the following statements about the effects of immigration, please, tell me whether you agree or disagree with it: Increases the crime rate.	=1 if the answer is "Agree", =0 if the answer is "Hard to say" or "Disagree".
terrorism	From your point of view, what have been the effects of immigration on the development of [this country]? For each of the following statements about the effects of immigration, please, tell me whether you agree or disagree with it: Increases the risks of terrorism.	=1 if the answer is "Agree", =0 if the answer is "Hard to say" or "Disagree".
unemployment	From your point of view, what have been the effects of immigration on the development of [this country]? For each of the following statements about the effects of immigration, please, tell me whether you agree or disagree with it: Increases unemployment.	=1 if the answer is "Agree", =0 if the answer is "Hard to say" or "Disagree".
socconf	From your point of view, what have been the effects of immigration on the development of [this country]? For each of the following statements about the effects of immigration, please, tell me whether you agree or disagree with it: Leads to social conflict.	=1 if the answer is "Agree", =0 if the answer is "Hard to say" or "Disagree".

limitwork	How about people from other countries coming here to work. Which one of the following do you think the government should do?	=1 if “Place strict limits on the number of foreigners who can come here” and “Prohibit people coming here from other countries”, =0 if “Let anyone come who wants to” and “Let people come as long as there are jobs available”
-----------	--	--

Source: (Inglehart, et al., 2022).

Dependent variables are binary and 0-1 scale. Although OLS estimates of the linear probability model coefficients are unbiased, they are not best. Even in large samples, t or F tests, or confidence intervals cannot be valid (Aldrich and Nelson, 1984: 14). In a linear probability model, predicted values of the binomial dependent variable shows the predicted probability of y being equal to 1. And probability can take values only between 0 and 1. But in OLS estimation there is no limit for predictions of dependent variable. So, it is strongly possible that y-hat to have a value out of this 0-1 range. Linear Probability Model:

$$P(Y_i = 1) = P_i = \beta_0 + \beta_1 x_{i1} + \dots + \beta_k x_{ik} = \beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j x_{ij} \quad (1)$$

i subscript is used for ith observation where j denotes the jth exogenous/independent variable. To get rid of the limitations of the OLS, logistic regression model is utilized:

$$\ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \ln(Odds_i) = \beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j x_{ij} = Z_i \quad (2)$$

$$\exp\left(\ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right)\right) = \exp(\beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j x_{ij}) \quad (3)$$

$$\frac{P_i}{1-P_i} = e^{\beta_0} e^{\beta_1 x_{i1}} \dots e^{\beta_k x_{ik}} \quad (4)$$

e^{β_j} is the partial effect of one of the variables on the odds of the event of interest when the other variables are controlled. The probability is linear in independent variables in OLS, but not in logistic regression. Method of maximum likelihood technique is utilized to estimate logistic model. The interpretation of log odds and effect of a change in one of the regressors on the dependent variable is not straightforward. But the sign of the effect is intuitive for interpretation.

4. Empirical Results

Dependent variable of the logit models presented in table 1 is neighimmig. If people would not like immigrants/foreign workers as neighbors, it equals to 1, otherwise 0. So, I utilize this variable as a measure of anti-immigrant attitude. 1st model shows that gender and age have no statistically significant effect on attitudes toward immigrants. As education level increases, log odds of negative attitudes toward immigrants decrease. If people live in urban areas rather than rural, log odds of negative attitudes decrease as well. Being married on the other hand is in a positive relationship with the anti-immigrant attitudes. In addition to demographic variables, individual level values and political preferences are added to the model as control variables.

As the importance of religion in one’s life increases, negative attitudes rise. In line with the religion case, nationalist thoughts are in a positive relationship with the anti-immigrant attitudes. As social class improves log odds of negative attitudes decline. The social class variable also includes the individual's own socioeconomic assessment. So as an individual’s place in socioeconomic environment improves, log odds of negative attitudes decrease. The place on the political scale has no significant effect. As those values and the demographic characteristics are combined in a model, the statistical significance of education disappears.

Interaction variables show that if a married person’s social class improves log odds of negative thoughts also increase. Or, as a male shifts toward right on the political scale, his thoughts about become more anti-immigrant. And, if a married person becomes more educated and social class improves, then log odds of negative attitudes increase compared to an unmarried person

Table 4. Logit: Attitudes Towards Immigrants

Dependent Variable: neihimmig							
VARIABLES	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
religinlife		0.603*** (0.000)	0.582*** (0.000)	0.584*** (0.000)	0.588*** (0.000)	0.742*** (0.000)	0.581*** (0.000)
nationalism		0.558*** (0.000)	0.554*** (0.000)	0.556*** (0.000)	0.551*** (0.000)	0.558*** (0.000)	0.554*** (0.000)
socclass		-0.224*** (0.000)	-0.190*** (0.000)	-0.324*** (0.000)	-0.190*** (0.000)	-0.184*** (0.001)	-0.289*** (0.002)
politicalscale		-0.007 (0.709)	-0.018 (0.373)	-0.016 (0.423)	-0.063** (0.026)	-0.018 (0.374)	-0.016 (0.430)
male	0.003 (0.971)		-0.034 (0.729)	-0.034 (0.728)	-0.600** (0.025)	-0.023 (0.815)	-0.034 (0.726)
education	-0.095*** (0.005)		-0.049 (0.227)	-0.049 (0.229)	-0.055 (0.182)	0.206 (0.279)	-0.217* (0.085)
age	-0.004 (0.345)		-0.005 (0.273)	-0.005 (0.288)	-0.005 (0.266)	-0.005 (0.237)	-0.005 (0.259)
married	0.362*** (0.000)		0.265** (0.022)	-0.354 (0.284)	0.269** (0.021)	0.267** (0.022)	-0.029 (0.872)
urban	-0.495*** (0.000)		-0.519*** (0.000)	-0.523*** (0.000)	-0.530*** (0.000)	-0.514*** (0.000)	-0.530*** (0.000)
c.married#c.socclass				0.213** (0.046)			
c.male#c.politicalscale					0.089** (0.023)		
c.education#c.religinlife						-0.074 (0.170)	
0b.married#c.education#c.socclass							0.028 (0.497)
1.married#c.education#c.socclass							0.071* (0.078)
Constant	0.448** (0.018)	-3.363*** (0.000)	-2.777*** (0.000)	-2.416*** (0.000)	-2.486*** (0.000)	-3.360*** (0.000)	-2.284*** (0.000)
Observations	2,339	1,963	1,959	1,959	1,959	1,959	1,959
Pseudo R-squared	0.0170	0.0776	0.0887	0.0902	0.0906	0.0894	0.0910
pval in parentheses							
*** p<0.01, ** p<0.05,							
* p<0.1							

For robustness, different dependent variables are utilized to measure negative attitudes toward immigrants. As the importance of religion increases in individuals' life and their nationalist views improves, then the log odds of having negative attitudes toward immigrants increase. People prefer natives over immigrants if the job opportunities are scarce. They think immigrants cause crime rate, terrorism, unemployment, and social conflict to increase.

And they prefer more strict government policies to limit the entrance of immigrants. People in urban areas are less likely to have negative attitudes toward immigrants. But log odds of preferring natives over immigrants in labor market especially when jobs are scarce increases in urban areas compared to rural. That may be because people in the urban areas believe that face negative effects of immigrants' existence in the labor market as competitors to themselves.

Table 5. Logit: Attitudes Towards Immigrants

Dependent Variable: anti-immigrant						
VARIABLES	(8) jobPriority	(9) crime	(10) terrorism	(11) unemployment	(12) socconf	(13) limitwork
religinlife	0.543*** (0.000)	0.133* -0.06	0.266*** (0.000)	0.325*** 0	0.227*** (0.001)	0.585*** (0.000)
nationalism	0.364*** (0.000)	0.777*** (0.000)	0.700*** (0.000)	0.792*** (0.000)	0.744*** (0.000)	0.477*** (0.000)
socclass	0.087 (0.114)	-0.151*** (0.007)	-0.086 (0.125)	-0.176*** (0.004)	-0.109* (0.053)	0.111* (0.058)
politicalscale	-0.048** (0.022)	-0.018 (0.395)	-0.014 (0.505)	-0.034 (0.142)	-0.054** (0.013)	-0.113*** (0.000)
male	0.026 (0.793)	0.038 (0.706)	-0.055 (0.583)	0.005 (0.965)	-0.102 (0.313)	-0.027 (0.800)
education	-0.088** (0.035)	-0.033 (0.433)	-0.034 (0.421)	-0.021 (0.642)	0.009 (0.834)	-0.009 (0.829)
age	-0.006 (0.165)	0.003 (0.518)	0.002 (0.675)	0.008 (0.121)	0.008* (0.095)	0.001 (0.901)
married	-0.006 (0.958)	-0.129 (0.275)	-0.030 (0.798)	-0.137 (0.281)	-0.051 (0.667)	0.078 (0.529)
urban	0.355*** (0.001)	-0.403*** (0.001)	-0.676*** (0.000)	-0.502*** (0.000)	-0.618*** (0.000)	-0.201* (0.099)
Constant	-2.267*** (0.000)	-1.706*** (0.000)	-1.892*** (0.000)	-1.964*** (0.000)	-1.852*** (0.000)	-2.218*** (0.000)
Observations	1,973	1,953	1,952	1,952	1,946	1,960
Pseudo R-squared	0.0479	0.0656	0.0727	0.0855	0.0698	0.0603

pval in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Because numerical interpretation of log odds is hard to digest, odds ratio or marginal effects can be utilized. Because the right-hand side of the odds ratio equation is multiplicative rather than additive, any change in the regressors affects odds ratio multiplicatively. So, if the coefficient $e^{(\beta_j x_{ij})}$ is greater than 1, odds ratio

increases. If it is lower than 1, the odds ratio decreases. If it is 1, then the odds ratio remains same

For two otherwise identical respondents, odds for the one in urban areas is 0.595 times lower in model (3). As religion in life increases, odds of having negative attitudes toward immigrants increases by 1.79 times. This is 1.741 for nationalistic views. As social class improves, odds of having

negative attitudes lowers by 0.827 times for each class jump. The results are similar to the ones for the coefficients of logistic regression above. Odds of having anti-immigrant

views increase as the importance of religion in life, and nationalistic views increase.

Table 6. Logit-Odds Ratio: Attitudes Towards Immigrants

VARIABLES	(1)	(2)	(3)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
	neighimmig	neighimmig	neighimmig	jobPriority	crime	terrorism	unemployment	socconf	limitwork
male	1.003 (0.971)		0.967 (0.729)	1.026 (0.793)	1.038 (0.706)	0.946 (0.583)	1.005 (0.965)	0.903 (0.313)	0.974 (0.800)
education	0.909*** (0.005)		0.952 (0.227)	0.916** (0.035)	0.968 (0.433)	0.967 (0.421)	0.979 (0.642)	1.009 (0.834)	0.991 (0.829)
age	0.996 (0.345)		0.995 (0.273)	0.994 (0.165)	1.003 (0.518)	1.002 (0.675)	1.008 (0.121)	1.008* (0.095)	1.001 (0.901)
married	1.437*** (0.000)		1.303** (0.022)	0.994 (0.958)	0.879 (0.275)	0.970 (0.798)	0.872 (0.281)	0.950 (0.667)	1.081 (0.529)
urban	0.610*** (0.000)		0.595*** (0.000)	1.427*** (0.001)	0.668*** (0.001)	0.509*** (0.000)	0.606*** (0.000)	0.539*** (0.000)	0.818* (0.099)
religinlife		1.828*** (0.000)	1.790*** (0.000)	1.720*** (0.000)	1.142* (0.060)	1.304*** (0.000)	1.384*** (0.000)	1.255*** (0.001)	1.795*** (0.000)
nationalism		1.747*** (0.000)	1.741*** (0.000)	1.440*** (0.000)	2.175*** (0.000)	2.014*** (0.000)	2.207*** (0.000)	2.105*** (0.000)	1.611*** (0.000)
socclass		0.799*** (0.000)	0.827*** (0.000)	1.091 (0.114)	0.860*** (0.007)	0.918 (0.125)	0.839*** (0.004)	0.897* (0.053)	1.117* (0.058)
politicalscale		0.993 (0.709)	0.982 (0.373)	0.953** (0.022)	0.982 (0.395)	0.986 (0.505)	0.966 (0.142)	0.947** (0.013)	0.894*** (0.000)
Constant	1.565** (0.018)	0.035*** (0.000)	0.062*** (0.000)	0.104*** (0.000)	0.182*** (0.000)	0.151*** (0.000)	0.140*** (0.000)	0.157*** (0.000)	0.109*** (0.000)
Observations	2,339	1,963	1,959	1,973	1,953	1,952	1,952	1,946	1,960
Pseudo R-squared	0.0170	0.0776	0.0887	0.0479	0.0656	0.0727	0.0855	0.0698	0.0603

pval in parentheses
 *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Marginal effects can be more useful because probabilities are used more than the odds in daily life. Average Marginal Effects are reported in the table below. For Model (3), as religion becomes more important in individuals' lives, the probability of not wanting immigrants as neighbors is 12.9 percentage points higher. For each jump in 1-4 scale of nationalism, probability of not wanting immigrants as neighbors increase by 12.2 percentage points. If a person is married, then the probability of not wanting immigrants as neighbor is 5.9 percentage points larger. As one's upward transition between social classes increases, the probability of negative attitudes decreases by 4.2 percentage points.

Natives in the urban areas have lower probability of anti-immigrant views. As an exception, however, people in urban areas prefers own nation over immigrants in the labor market when jobs are scarce as it is seen in the model (8). The results for religion and nationalism are robust across models. As social class increases, people are less likely to see immigrants as security threats. Respondents have lower probability to see immigrants as a source of crime rate, unemployment or social conflict. Yet, the probability of a desire for more strict government policies against immigrants who come for work is larger as social class improves in model (13).

Table 7. Logit-Marginal Effects: Attitudes Towards Immigrants_Average Marginal Effects AME

VARIABLES	(3) neighimmig	(8) jobpriority	(9) crime	(10) terrorism	(11) unemployment	(12) socconf	(13) limitwork
religinlife	0.129*** (0.000)	0.115*** (0.000)	0.028* (0.059)	0.055*** (0.000)	0.059*** (0.000)	0.047*** (0.001)	0.111*** (0.000)
nationalism	0.122*** (0.000)	0.077*** (0.000)	0.163*** (0.000)	0.146*** (0.000)	0.143*** (0.000)	0.153*** (0.000)	0.090*** (0.000)
socclass	-0.042*** (0.000)	0.018 (0.113)	-0.032*** (0.007)	-0.018 (0.125)	-0.032*** (0.004)	-0.022* (0.052)	0.021* (0.057)
politicalscale	-0.004 (0.372)	-0.010** (-0.021)	-0.004 (0.394)	-0.003 (0.504)	-0.006 (0.142)	-0.011** (0.012)	-0.021*** (0.000)
male	-0.007 (0.729)	0.005 (0.793)	0.008 (0.706)	-0.011 (0.583)	0.001 (0.965)	-0.021 (0.312)	-0.005 (0.800)
education	-0.011 (0.226)	-0.019** (0.034)	-0.007 (0.433)	-0.007 (0.421)	-0.004 (0.642)	0.002 (0.834)	-0.002 (0.829)
age	-0.001 (0.273)	-0.001 (0.164)	0.001 (0.518)	0.000 (0.675)	0.001 (0.121)	0.002* (0.094)	0.000 (0.901)
married	0.059** (0.022)	-0.001 (0.958)	-0.027 (0.275)	-0.006 (0.798)	-0.025 (0.280)	-0.011 (0.667)	0.015 (0.529)
urban	-0.114*** (0.000)	0.075*** (0.001)	-0.084*** (0.001)	-0.141*** (0.000)	-0.090*** (0.000)	-0.127*** (0.000)	-0.038* (0.099)
Observations	1,959	1,973	1,953	1,952	1,952	1,946	1,960

pval in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

5. Conclusion

In this study, the determinants of negative attitudes towards immigrants are investigated for the Turkish sample. In this way, it is attempted to contribute to the literature on attitudes towards immigrants, which has been extensively studied especially for developed country samples. Among the variables analyzed, religion and nationalism stand out as the main determinants of those attitudes. Socio-economic variables such as social class, although less influential and in the opposite direction compared to religion and nationalism, still retain their influence on anti-immigrant sentiment. That is, as socio-economic status of individuals improves, they are less likely to support anti-immigrant views. However, when faced with the threat of competition in the labor market, increased social class results in a growing sense that stricter immigration policies should be pursued. Living in an urban area lowers the probability of having anti-immigrant views. The fact that people living in urban areas interact with other people more than those living in rural areas may have made them more open-minded.

Unlike the literature (Cooray, et al., 2018), political position in the left-right scale does not have a persistent effect on the negative attitudes in Turkey. Likewise, education, age or

marital status do not have a significant impact on people's decision about immigrants. In the Turkish sample, demographic characteristics that are difficult to change do not have a significant effect on people's perception of migrants. Therefore, it may be relatively easier to change the perception of migrants in the society. It would be necessary to construct social policies that will correct the perspective on migrants through values such as religion and nationalism. In addition, it is obvious that socio-economic improvements will reduce anti-immigrant sentiment and xenophobia in Turkish society.

References

- Aldrich, J. H., & Nelson, F. D. (1984). *Linear Probability, Logit, and Probit Models*. (Vols. 07-045). Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Balkan, B., & Tumen, S. (2016). Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey. *Journal of Population Economics*, 29, 657-686. doi:10.1007/s00148-016-0583-2.
- Ceobanu, A. M., & Escandell, X. (2010). Comparative Analyses of Public Attitudes Toward Immigrants and Immigration Using Multinational Survey Data: A Review

- of Theories and Research. *Annual Review of Sociology*, 36, 309–328. doi:10.1146/annurev.soc.012809.102651.
- Chandler, C. R., & Tsai, Y.-m. (2001). Social Factors Influencing Immigration Attitudes: An Analysis of Data from The General Social Survey. *The Social Science Journal*, 38(2), 177-188. doi:10.1016/S0362-3319(01)00106-9.
- Citrin, J., & Sides, J. (2008). Immigration and the Imagined Community in Europe and the United States. *Political Studies*, 56(1), 33-56.
- Constant, A. F., Kahanec, M., & Zimmermann, K. F. (2009). Attitudes Towards Immigrants, Other Integration Barriers, and Their Veracity. *International Journal of Manpower*, 30(1/2), 5-14. doi:10.1108/01437720910948357.
- Cooray, A., Marfouk, A., & Nazir, M. (2018). Public Opinion and Immigration: Who Favours Employment Discrimination against Immigrants?. *International Migration*, 56(6), 5-23. doi:10.1111/imig.12457.
- Erdoğan, M. M., & Kaya, E. (Eds.). (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Espenshade, T. J., & Hempstead, K. (1996). Contemporary American Attitudes toward U.S. Immigration. *International Migration Review*, 30(2), 535-570. doi:10.1177/019791839603000207.
- Fennelly, K., & Federico, C. (2008). Rural Residence as a Determinant of Attitudes Toward US Immigration Policy. *International Migration*, 46(1), 151-190. doi:10.1111/j.1468-2435.2008.00440.x.
- Haubert, J., & Fussell, E. (2006). Explaining Pro-Immigrant Sentiment in the U.S.: Social Class, Cosmopolitanism, and Perceptions of Immigrants. *International Migration Review*, 40(3), 489-507. doi:10.1111/j.1747-7379.2006.00033.x.
- Hoxhaj, R., & Zuccotti, C. V. (2021). The Complex Relationship Between Immigrants' Concentration, Socioeconomic Environment and Attitudes Towards Immigrants in Europe. *Ethnic and Racial Studies*, 272-292. doi:10.1080/01419870.2020.1730926.
- Inglehart, R., Haerpfer, C., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., Norris, P.; Ponarin, E., Puranen, B. (Eds.). (2022). World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile. Madrid, Spain & Vienna, Austria. doi:10.14281/18241.17.
- Karapınar Kocağ, E., & Longhi, S. (2022). Individual Attitudes towards Immigration in Turkey: Evidence from the European Social Survey. *Societies*, 12(6), 194. doi:doi.org/10.3390/soc12060194.
- McAuliffe, M., & Triandafyllidou, A. (2021). *World Migration Report 2022*. Geneva: International Organization for Migration (IOM). <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>, (Retrieved:03.20.2023).
- O'Rourke, K. H., & Sinnott, R. (2006). The Determinants of Individual Attitudes towards Immigration. *European Journal of Political Economy*, 838-861. doi:10.1016/j.ejpoleco.2005.10.005.
- Rustenbach, E. (2010). Sources of Negative Attitudes toward Immigrants in Europe: A Multi-Level Analysis. *International Migration Review*, 44(1), 53-77. doi:10.1111/j.1747-7379.2009.00798.x.
- Tolay, J. (2015). Discovering Immigration into Turkey: The Emergence of a Dynamic Field. *International Migration*, 53(6), 57-73. doi:10.1111/j.1468-2435.2012.00741.x.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2020a). *International Migrant Stock 2020*. <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>, (Retrieved:01.15.2023).
- United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2020b). *International Migration 2020 Highlights (ST/ESA/SER.A/452)*. New York: United Nations Publication. <https://www.un.org/development/desa/pd/content/publications>, (Retrieved: 01.03.2023).
- United Nations International Organization for Migration, Global Migration Data Analysis Centre. (2021, January 20). Key International Migration Statistics by Country. https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_abs_&t=2020, (Retrieved: 01.20.2023).
- World Values Survey Association. (2018). World Values Survey Wave 7 (2017-2020) Turkey v3.0. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp>, (Retrieved: 01.15.2023).
- Zimmermann, K. F., Kahanec, M., Constant, A., DeVoretz, D., Gataullina, L., & Zaiceva, A. (2008). *Study on the Social and Labour Market*. Bonn: Institute for the Study of Labor (IZA).